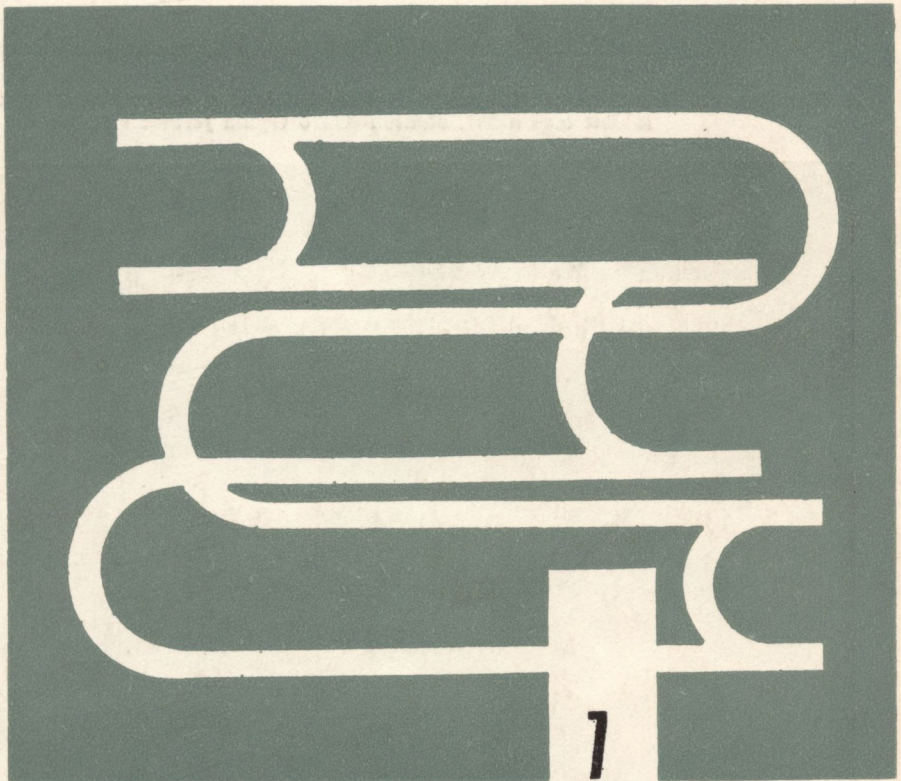

P. 960 (dupl.)

Salleri J. et.

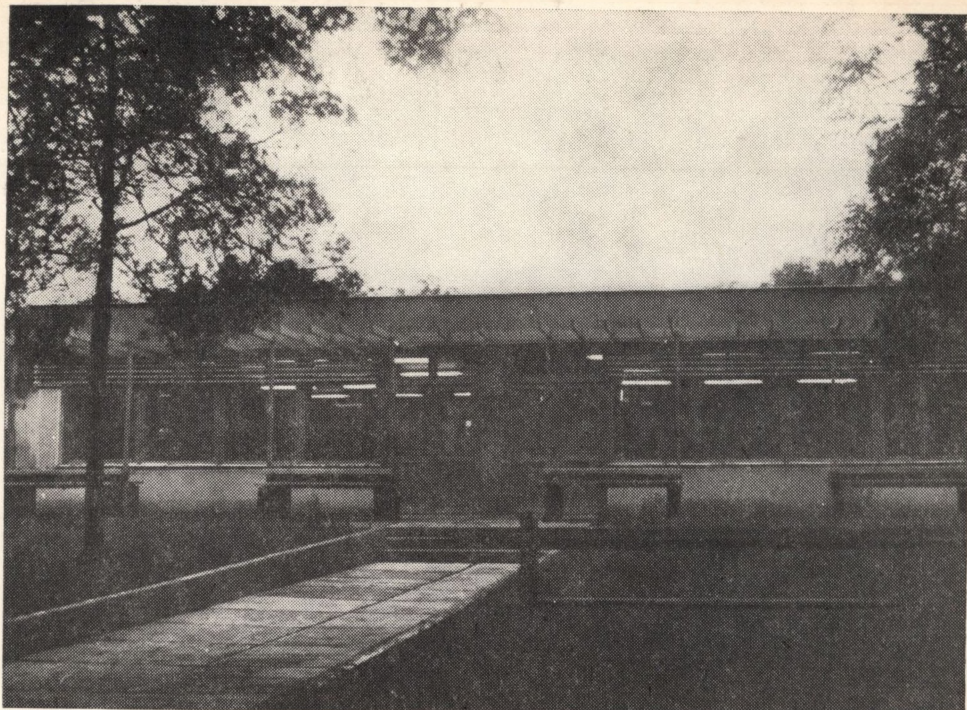
KÖNYVTÁROS

KÖNYVTÁRSZAKMANYI
1950
KÖNYVTÁRSZAKMANYI

7

1974

A Mezőhegyesi Nagyközségi Könyvtár új épülete; lent a gyermekrészleg. Beszámolónkat lásd a 397. oldalon (Gerő Gyula felvételei)

TARTALOM

KONDOR ISTVÁNNÉ: A társadalomtudományi szakirodalmi információellátás fejlesztése	379
SEBESTYÉN GÉZA: A KGST államok közös információs rendszere	382
Pályázat	385
N. RÁCZ ARANKA: Együttműködés elvszerűen és szervezeten (Iskola és könyvtár)	386
Előadások a Könyvtárosegyesületben (F. L.)	390
Csehszlovák könyvtárügyi kiállítás Budapesten és Miskolcon	
VERA JIRKOVSKÁ: A Csehszlovák Szocialista Köztársaság könyvtárügye ...	391
DR. DARÓCZY SÁNDORNÉ: A közművelődési párthatározat és a nemzetiségi könyvtárügy	394
„Írjunk, olvassunk anyanyelvünkön” (Pályázat)	396
Kitüntetések	396
Petőfi-emlékkönyvtár Mezőhegyesen (G. Gy.)	397
DÁN KRISZTINA: A könyvtárak ifjúsági parlamentjei	399
NÁDHÁZI LAJOS: A Balatoni Úttörőváros könyvtára	401
BAGI JÁNOS: Az építésügyi könyvtárak helyzete és fejlesztésük gondjai ...	404
SIMAY NORBERT: Két régi falusi könyvtáros	406
Iskola és könyvtár (Szász Béla)	409
Tapasztalatcsere (Varga Sándor, Nagy Lajos, Csöglei Józsefné, Serfőző János, Simon Tamásné)	411
Hírek	393, 410, 415, 419

TÁJÉKOZTATÓ

KATONA JENŐ: Petrarca 1304—1374	417
BATÁRI GYULA: Az írók és az olvasás	420
VARGA CSABA: Olvasótáborok országszerte	422
Olvastuk	423

KÖNYVEKRŐL

Információ, tájékoztatás, társadalom (Végh Ferenc)	425
Könyvek a munkásosztályról (Vida Sándor)	427
SZ. KOROKNAY ÉVA: Magyar reneszánsz könyvkötések (Vértesy Miklós) ...	429

KÉZIKÖNYVTÁR

SIMON ISTVÁN: A magyar irodalom (Bozóky Éva)	430
Világtörténelmi kisenciklopédia (Viczián János)	431
Fejlődő országok lexikona (Pálvölgyi Endre)	432

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve, 1974 (Futala Tibor)	433
Könyv és könyvtár IX. (— cz —)	435
MOLNÁR IMRE: Az információkeresés fogalomrendszere (Varga Dénes) ...	436
Csehszlovák kiadvány a magyar könyvtárügyről (K. F.)	437

BIBLIOGRÁFIÁK

Táncsics Mihály 1799—1884. (<i>Bényei Miklós</i>) 438
A Párttörténeti Közlemények repertórium 1955—1972. (<i>P. E.</i>) 439
Műszaki bibliográfia 1971. (<i>Bagi János</i>) 439
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 440

A borító hátoldalán: rajz a Veszprém megyei tanácsí könyvtárhálózat tőrzőgárda emléklapjáról; Reich Károly alkotása

Из содержания

István Kondor: Развитие обеспечения общественно-научной литературной информацией в Венгрии (379);
Géza Sebestyén: Общая информационная система стран членов СЭВ-а (382);
Аранка Н. Рац: Сотрудничество массовых и школьных библиотек (386);
Доклад Веры Йирковска о библиотечном деле Чехословацкой Социалистической Республики по случаю выставки, организованной в Будапеште (391);
Dr. Шандорне Дароци: Развитие библиотечного дела национальностей, живущих в Венгрии после решения Венгерской социалистической рабочей партии о народном образовании (394);
Лайош Хадхаз: Библиотека пионерского городка на берегу Балатона (401);
Янош Баги: Положение и проблемы развития отраслевых библиотек по строительному делу (404);
Ене Катона: Петрарка (1304—1374 гг.) (417).

Frau Aranka N. Rác: Die Zusammenarbeit der allgemeinbildenden Bibliotheken und Schulbibliotheken (386);
Der Vortrag von Frau Vera Jirkovská über das Bibliothekswesen der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik aus Anlass der in Budapest veranstalteten Ausstellung (391);
Frau Daróczy: Die Entwicklung des Bibliothekswesens der ungarländischen Nationalitäten nach dem Beschluss der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei über die Allgemeinbildung (394);
Lajos Nádházi: Die Bibliothek der Pionierstadt am Plattensee (401);
János Bagi: Die Lage und Entwicklungsprobleme der Fachbibliotheken des Bauwesens (404);
Jenő Katona: Petrarca (1304—1374) (417).

From the contents

Mrs István Kondor: Development of information services in the social sciences in Hungary (379);
Géza Sebestyén: Common information system of the Comecon-states (382);
N. Aranka Rác: Cooperation between public and school libraries (386);
Vera Jirkovská: Librarianship in the Czechoslovak Socialist Republic. Opening address on the Budapest exhibition (391);
Mrs. Sándor Daróczy: Development of library services for national minorities in Hungary. Tasks after the adult education decree of the Hungarian Socialist Workers' Party (394);
Lajos Nádházi: Library of the Balaton Pioneer Town (401);
János Bagi: Situation and development problems in the special libraries of the building industry (404);
Jenő Katona: Petrarca (1304—1374) (417).

Cikkeink szerzői

Bagi János, az Építésügyi Tájékoztatási Központ munkatársa; *Batári Gyula*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; *Bényei Miklós*, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Bozóky Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Dán Krisztina*, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Dr. Daróczy Sándorné*, a Kulturális Minisztérium nemzetiségi osztályának helyettes vezetője; *Futala Tibor*, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Kondor Istvánné*, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője; *Nádházi Lajos*, a Balatoni Úttörőváros vezetője; *Pálvölgyi Endre*, a Felsőoktatási Kutató Központ munkatársa; *N. Rác Aranka*, az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács titkára, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Sebestyén Géza*, az Országos Széchényi Könyvtár helyettes főigazgatója; *Simay Norbert*, a Könyvtáros munkatársa; *Varga Csaba*, a Hazafias Népfőnt Pest megyei Bizottságának munkatársa; *Varga Dénes* kandidátus, az Országos Tervhivatal Számítástechnikai Központjának osztályvezetője; *Végh Ferenc*, a Műegyetemi Könyvtár munkatársa; *Vértessy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Viczián János*, az Építésügyi Tájékoztatási Központ munkatársa; *Vida Sándor*, az MSZMP Politikai Főiskola könyvtárának vezetője.

Aus dem Inhalt

Frau I. Kondor: Die Entwicklung der Informationsversorgung mit gesellschaftswissenschaftlicher Fachliteratur in Ungarn (379);
Géza Sebestyén: Das gemeinsame Informationssystem der Staaten des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe (382);

KÖNYVTÁROS

Szerkesztő: **Páldy Róbert**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-265.
Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**
74.2140 Egyetemi Nyomda, Budapest

**A KULTURÁLIS
MINISZTERIUM
LAPJA**

Felelős vezető: **Janka Gyula** igazgató
Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Kúkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

INDEX: 25 449

A társadalomtudományi szakirodalmi információellátás fejlesztése

A társadalomtudományok növekvő szerepe az állam és a társadalom előtt álló feladatok megoldásában mindinkább ráirányította a figyelmet a kutatások, valamint a kutatási eredményeket alkalmazó gyakorlat fokozódó információigényeire és az információellátás fejlesztésének sürgető voltára.

Lemaradás a társadalomtudományi tájékoztatásban

Világosra tapasztalható, hogy az információellátás szervezethez és színvonalához nem áll összhangban a társadalomtudományok megnövekedett feladataival, s messze elmarad a természettudományok és az alkalmazott tudományok információellátottságának fejlettsége mögött is. Míg a műszaki, az orvosi és a mezőgazdasági szakterületek információellátását fejlett gépi technikát alkalmazó, korszerű dokumentációs-információs intézmények biztosítják, a társadalomtudományi szakterületeken általában nem állnak rendelkezésre ilyen intézmények.

A *III. könyvtárügyi konferencia* a könyvtárügy fejlődésének a társadalom fejlődésével való összhangját vizsgálva megállapította, hogy népgazdaságunk és tudományos életünk fejlődése, a hazánkban is kibontakozó tudományos-technikai forradalom következtében erőteljesen fejlődött a szakirodalmi tájékoztatás. Ez az előrehaladás legjobban az alkalmazott tudományok — elsősorban a műszaki tudományok — területén bontakozott ki. A hazai társadalomtudományi információszolgáltatások is bizonyos fejlődést értek el az elmúlt másfél-két évtized alatt, de sem mennyiségileg, sem minőségileg *nem tartottak lépést a fokozódó szükségletekkel*.

Mindezek alapján a *III. könyvtárügyi konferencia* sürgette a társadalomtudományi tájékoztatás ügyének rendezését. A konferenciát követően a rendezés mikéntjének körvonalazásához szemügyre kellett vennünk, hogy milyen külföldi megoldási variációk szolgálhatnak tanulsággal (mert a szocialista országokban és a fejlett tőkés országokban egyaránt törekvések vannak a fejlődést gátló állapot felszámolására), s hogy milyen tényezők akadályozzák a hazai fejlődést. Továbbá meg kellett vizsgálnunk azt is, hogy viszonyainkat figyelembe véve a társadalomtudományi tájékoztatás kifejlesztésének, illetve továbbfejlesztésének mi a leggyorsabb, leggazdaságosabb, leghatékonyabb útja és módja.

Külföldi tájékoztató rendszerek — adatbankok

Ami a külföldi törekvéseket illeti, a szocialista országokban — többnyire párt-határozatok alapján — kormányzati döntésekkel alapozták meg és fejlesztik ki a korszerű társadalomtudományi információellátást. Ezekre az intézkedésekre az jellemző, hogy a társadalomtudományok egészét átfogják és munkamegosztáson alapuló, koordinált információellátó szervezetet építenek ki. A *Szovjetunióban* az SZKP Központi Bizottságának 1967. évi, *A társadalomtudományok további fejlődését és a kommunizmus építésében betöltött szerepük további növelését szolgáló tennivalókról* c. határozata alapján építenek ki országos információs rendszert és hálózatot. Ennek központja az Akadémia Társadalomtudományi Tudományos Tájékoztató Intézete (INION), amely részint információs szolgáltató, részint a közreműködő tájékoztatói intézmények munkáját koordináló intézet. Hasonló funkciókat lát el a Bolgár Tudományos Akadémia Matematikai, Természet- és Társadalomtudományi Tájékoztató Intézete is. Romániában a közelmúltban hozták létre a Társadalom- és Politikai Tudományok Információs Központját. Az NDK-ban minisztertanácsi határozat intézkedik az információügy fejlesztéséről, és az információellátásban közreműködő intézmények többlépcsős rendszerét építik ki, amelynek működését központi koordináló szerv fogja össze.

Több országban nincs a szocialista államokban meghonosított, valamennyi tudományra kiterjedő, szervezett társadalomtudományi információs rendszer. Egyes társadalomtudományi ágazatok információellátásának javítására azonban történnek

intézkedések, elsősorban azokban a tudományokban, amelyek a szociálpolitikával, a közigazgatással, a gazdaságfejlesztéssel és az oktatással összefüggő állami feladatok megoldását segítik.

A fejlett tőkés országokban létrehozták az információellátás új típusú intézményét, az *adatbankot*. Ez a gépi technika alkalmazásával megsokszorozza a társadalomtudományok információellátási lehetőségeit: a gépbe táplált információanyagot (például a szociológiai felmérések adatanyagát) ún. másodlagos elemzés céljára a kutatás rendelkezésére bocsátják, s így lehetővé válik, hogy új szempontok alkalmazásával az eredeti feldolgozástól eltérő tudományos eredmények is szülessenek.

A megoldásra váró hazai feladatok

A fő problémák, amelyeknek kiküszöbölését a hazai rendszer kifejlesztésekor figyelembe kell venni, a következők:

Nem kielégítően szervezett *a kapcsolat* az információval ellátandó tudományágak és az ellátó intézmények között. Az ellátó intézmények szolgáltatásai tudománypolitikai orientáció hiányában és a szakterületek tudományos és gyakorlati feladatainak hézagos ismerete miatt nem mindig az ellátandók feladatai által meghatározott információs szükségletek alapján születnek, hanem a feldolgozott szakirodalom kínálta lehetőségek nyomán alakulnak ki.

A különféle intézmények keretében működő információs szervezetek szolgáltatásai elsősorban helyi igényeket elégítenek ki, s ágazati tudományterületi hatókörű intézmények — illetve ezek koordinációs tevékenysége — hiányában e szolgáltatások nem fedezhetik a tudományterületek teljes igényskáláját.

Az információellátó intézmények között nem érvényesül *szervezett együttműködés* a szolgáltatás nyújtásában. Gyakoriak a párhuzamosságok, nagyok az információs „fehér foltok” — például számos fontos szakterületen nem fejlődött ki információs tevékenység. Hiányzik, vagy elégtelen a hazai tudományos eredményekről tudósító információs tevékenység. A gyakorlat kialakított bizonyos spontán munkamegosztást egyes szakterületeken a szolgáltatások nyújtásában, de ez messze elmarad a tervszerű együttműködés lehetőségeitől.

Mindezek alapján társadalomtudományi információs rendszerünk szervezetére vonatkozóan a következő elképzelésünk alakult ki.

A tervezett információs rendszer

Az információellátást *könyvtárakra alapozva*, lehetőleg könyvtárakkal közös szervezetben kell kifejleszteni, mert a társadalomtudományok számára szükséges információk forrása nagymértékben a szakirodalom. Ezért a hatékony és gazdaságos információellátás a könyvtárakban felhalmozott *szakirodalmi bázis és az arra épülő információs tevékenység összekapcsolásával* fejleszthető ki.

Az információellátást *tudományáganként* kell megszervezni, illetve kifejleszteni, mivel a különféle tudományágak információigényei, az igényelt szolgáltatások típusai stb. lényeges eltéréseket mutatnak. A tudományágankénti szervezés célszerűségét az is indokolja, hogy a könyvtárak tudományágankénti szakosítással működnek. E szervezési elv mellett azonban napirenden kell tartani a valamennyi vagy több tudományág számára alapvetően fontos ideológiai, politikai stb. kérdések információs feltárásának központi megszervezését is.

Az egyes tudományterületek információszükségletét fedező szolgáltatási rendszereket információs hálózatok keretében kell kiépíteni. A hálózatok élén a szakterület legnagyobb nyilvános szakkönyvtárából — amely legtöbb esetben *a gyűjtőköri kooperáció vezető intézménye* — kifejlesztendő információs szakközpont álljon. A hálózat tagjai az információellátásban közreműködő intézményi szakkönyvtárak és információs szervezetek. Az információs szakközpont egyfelől szolgáltató intézmény, másfelől koordinátor. Mint *szolgáltató intézmény* az alapszolgáltatásokat nyújtja, mint *koordinátor* a közreműködő ellátó intézmények munkamegosztásának és együttműködésének szervezője. A koordinátori tevékenység természetesen nem hatósági jellegű, a koordinálás a szakmai érdekek mérlegelésével történik. A hálózatba tartozó könyvtárak, illetve intézmények információs részfeladatokat látnak el.

A Magyar Tudományos Akadémia érdekelt intézményeinek feladatuk gondoskodni arról, hogy összhang és kölcsönhatás legyen az információt igénylő szakterületek és az információs ellátás között. Az információs munkában részt vevő intézményeknek ismerniük kell a tudományág soronlevő és távlati feladatait, az ellátással kapcsolatos követelményeket.

A társadalomtudományi információs rendszer koordinált működését és az információellátás összehangolt egységként történő fejlesztésének elősegítését támogassa a

szakközpontok vezetőiből, a Művelődésügyi Minisztérium és az MTA képviselőiből szervezett *állandó bizottság*. E testület feladatköréhez tartozik az információs szükségletekkel kapcsolatos követelmények meghatározása, az információs szakközpontok működési programjának véleményezése, a szolgáltatások kritikája stb. Az operatív munkafeladatok ellátására feltétlenül szükséges egy — néhány főnyi személyzettel működő — *munkaközpont* létrehozása is.

A megvalósítás útja

A kormány *Tudománypolitikai Bizottsága* (TPB) ez év elején napirendre tűzte a társadalomtudományi információs tevékenység fejlesztésére vonatkozó javaslatainkat. Megállapította, hogy a társadalomtudományi információellátás fejlesztése a X. kongresszus és a párt tudománypolitikai irányelvei által megjelölt tennivalók elvégzésének, a társadalomtudományok előtt álló feladatok megoldásának fontos feltétele. Ezért a társadalomtudományok területén egységes, tudományágként differenciált információs rendszert kell kifejleszteni. Az információs rendszernek a társadalomtudományi kutatást, a kutatás eredményeire alapozott gyakorlatot, az oktatást és a továbbképzést kell szolgálnia.

A Tudománypolitikai Bizottság megbízta a művelődésügyi minisztert, hogy az MTA főtítkárával és más érintett állami szervekkel egyetértésben lássa el a társadalomtudományi információügy fejlesztésével kapcsolatos ágazati irányítás feladatait, ennek keretében gondoskodjék a társadalomtudományok információs rendszerének fejlesztésére vonatkozó *részletes programok kidolgozásáról* és a társadalomtudományi információs rendszer és az egyéb szakmai információs rendszerek közötti kapcsolatok kiépítéséről és fenntartásáról.

Mivel a társadalomtudományi kutatásnak a párt- és állami dokumentumokban kiemelt ideológiai fontossága a társadalomtudományi információs tevékenységre is fokozott felelősséget hárít, a Tudománypolitikai Bizottság állást foglalt abban, hogy ezt a tevékenységet tartalmi tekintetben úgy kell kifejleszteni, hogy az a saját tudományos eredményeink bel- és külföldi népszerűsítésén kívül hozzájáruljon a külföldi — mindenekelőtt a baráti országokból származó — kutatási eredmények hazai elterjesztéséhez is. A szolgáltatások ideológiai tartalmára való tekintettel egyidejűleg gondoskodni kell az információk megfelelő válogatásáról, és biztosítani kell az információk szolgáltatásoknak a felhasználói csoportok szerinti differenciálását, valamint az információs tevékenység egészének folyamatos figyelemmel kísérését.

A Tudománypolitikai Bizottság elfogadta a szervezeti sémára vonatkozó, az előbbieken vázolt javaslatot és jóváhagyta, hogy *információs szakközpontként* működjék:

a közgazdaságtudományok területén	— a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára
az állam- és jogtudományok területén	— az Országgyűlési Könyvtár
a politikai tudományok területén	— az Országgyűlési Könyvtár
a szociológia területén	— a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
a pedagógia területén	— az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
a világirodalom és az egyetemes nyelvészet területén	— az MTA Könyvtára
a magyar történettudomány területén	— az Országos Széchényi Könyvtár
a szervezés- és vezetéstudomány területén	— az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ

Fokozatos kiépítés

A Tudománypolitikai Bizottság a társadalomtudományi információs rendszer *több üemben* való kiépítésével értett egyet. E szerint a felkészültségi szintnek és az erre a célra rendelkezésre álló szellemi és anyagi forrásoknak figyelembe vételével a fokozatosság elvét kell érvényesíteni a kijelölt szakközpontok kiépítésében és azokon a tudományterületeken, ahol még nem történt meg a szakközpont kijelölése.

Továbbá — minthogy a társadalomtudományi kutatás legfőbb forrása a legtöbb tudományterületen még ma is a hagyományos primér irodalom — a fejlesztés első szakaszában az erőfeszítéseket a szakirodalmon alapuló információellátás kibontakoztatására kell koncentrálni. Egy későbbi szakaszban — amelynek megalapozását vizsgálatokkal és kutatásokkal már most meg kell kezdeni — kell gondoskodni a társadalomtudományi kutatás *hagyományos*, de nem publikált (kézirattári, levéltári dokumentumok, statisztikai felvételek stb.), valamint *új típusú primér dokumentumai-val* (empirikus szociológiai vizsgálatok anyagai, mágnesszalagokon tárolt információk stb.) összefüggő információs tevékenység kifejlesztéséről.

Az ismertettelt előmunkálatok és a Tudománypolitikai Bizottság állásfoglalása alapján a kijelölt szakközpontokban *megkezdődött a munka*. A központok azon fáradoznak, hogy az adott társadalomtudományi ágazatban kialakítsák az információellátás

modelljét. Ennek érdekében tanulmányozzák az általuk ellátandó társadalmi igényeket, azt, hogy ezeknek kielégítésére jelenleg milyen szolgáltatások állnak rendelkezésre, továbbá milyen külföldi — különösen szocialista országban előállított — szolgáltatások hazai alkalmazására nyílnak lehetőségek, és milyen új szolgáltatások megindítására van szükség. A társadalomtudományi információs tevékenység továbbfejlesztése, az összhang megteremtése a tudományterületek igényei és az információ-ellátás színvonala között *hosszú, folyamatos munkát igényel*. Az eddig történtek csak a kezdeti lépések megtételére teremtettek lehetőséget.

Kondor Istvánné

A KGST államok közös információs rendszere

Ma már senki nem vonja kétségbe a folyamatos tájékozódás szükségességét, ez a tájékozódás azonban egyre nehezebb. Rengeteget írtak a kérdésről, így elég csak utalnunk a leglényegesebb problémákra. Nemcsak óriási mennyiségű irodalom lát napvilágot évente (egyre differenciáltabb ágazatokban), de a töméntelen közlemény egymásra halmozódik: a hegy egyre magasabb. További nehézség, hogy a kiadványok mellett mind nagyobb szerepet kap a *nem publikált anyag* (az a tudományos szöveg, amely csak gépiratban van meg, hiszen a téma legfeljebb 20–30 embert érdekel; általában a kutatási jelentések; az egyes intézmények adattárai stb.). Végül ne feledjük el, hogy *egyre több ország* játszik a tudomány területén is aktív szerepet, tehát a figyelendő terület földrajzilag is kiszélesedett.

Teljesen új helyzet alakult ki, kétségtelen. Eredményt elérni a régi módszerekkel már nem lehet. A leglényegesebb változások a következők:

- a) Elszigetelt tájékozódási kísérletek helyett *tájékoztatási rendszerre* van szükség.
- b) A feladat így is csak *nemzetközi összefogással* oldható meg. Minden ország az egész világ terhét nem veheti magára.

Valóban, ezekben az években annak vagyunk tanúi, hogy minden állam igyekszik kialakítani egybehangolt tájékoztatási rendszerét, amelyben valamennyi fontos ismeretág megkapja a helyét és súlyát. Ugyanakkor érik a nemzetközi összefogás is. Maga az UNESCO nagy erőfeszítéseket tesz a UNISIST néven ismert, világot átfogó tájékoztatási rendszer megteremtésére (lásd a Könyvtáros 1972/5. számát). Különleges probléma a szocialista országoké, ezek aktív szerepet vállalva az általános nemzetközi szervezetekben, egymással még intenzívebb és szorosabb együttműködésre törekcsenek. A műszaki-gazdasági haladás, főleg pedig a Komplex Program végrehajtása számára alapfeltétel a jól szervezett információ.

Ilyen alapon dolgozták ki 1969-ben a *Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ (NTMIK)* tervét, majd írta alá az erre vonatkozó egyezményt nyolc szocialista ország. Hazánkban ez az 1970. évi 11. sz. törvényerejű rendelettel lépett életbe. Azóta egyre erősödő ütemben folyik a közös vállalkozás megszervezése. Illő tehát, hogy lapunk is beszámoljon róla.

Az NTMIK és az NTMIR

Mindenekelőtt jegyezzünk meg egy másik rövidítést is, az NTMIR-t, amely Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer jelent. Tehát van egy Központ, amely a munkálatok legfőbb szervezője, vagyis intézmény — és van maga a Rendszer, a nyolc ország közös információs együttese.

A Központtól azt kell tudnunk, hogy székhelye Moszkva, de személyzetében a résztvevő országok szakemberei vegyesen dolgoznak együtt. Legfőbb irányító szerve a *Meghatalmazott Képviselek Bizottsága* (MKB), amely a szerződő feleknek a kormányok által kinevezett állandó képviselőiből áll. Ebben a testületben mindegyik részt vevő állam egy-egy szavazattal rendelkezik. Fontos szerepe van még a *Tudományos Tanácsnak*, amely azonban csak véleményező szerv, de szintén a részt vevő országok által kinevezett személyekből áll. A Központ operatív ügyeinek irányítása az igazgató kezében van, őt az MKB nevezi ki.

A Rendszer egyik alapvető feladata, hogy minden részt vevő ország számára biztosítsa a hozzájutást a világ dokumentum- és adatállományához. Ehhez *munkamegosztás* és megfelelő *információcsere* szükséges. Szükségesek azonban a legkorszerűbb módszerek, elsősorban a *számítástechnika* is. Végül természetesen cél az országok tájékoztató rendszerei közt még mutatkozó *színvonalbeli különbségek csökkentése*, majd megszüntetése.

A rendszer megteremtése és működése számos problémát vetett fel. Ilyenek

- a koncepció,
 - ennek alapján a távlati terv,
 - a szervezet kérdéseinek tisztázása,
 - a felhasználók körének megállapítása és bekapcsolásuk,
 - a kompatibilitás (megfelelés a különféle területeken és országokban alkalmazott eljárások között),
 - a kapcsolatot más nemzetközi rendszerekkel.
- Látható, hogy hosszú fejlődés kezdetén állunk.

Az iménti felsorolás korántsem jelent rangsort. Így például az utolsóként említett kapcsolat a többi nemzetközi rendszerrel kezdettől fogva alapvető fontosságú. A KGST-államok nem akarnak elszigetelt rendszert alkotni, ellenkezőleg, kezdettől fogva együttműködnek másokkal mind az információk adása-vétele, mind az alkalmazott módszerek tekintetében.

Ágazati rendszerek

A specializálódás mai világában eredményt csak szakosítva lehet elérni. Ezért az NTMIR keretében párhuzamosan épültek és épülnek ki a különféle szakterületek saját alrendszerei. (Legkorábban a következő három ágazati rendszer szervezése történt meg: Építésügy; Elektrotechnika; Kémia és Vegyipar. Őket azonban később továbbiak követték, sőt követik: Vaskohászat; Vízügy; Mező- és Erdőgazdaság; Környezetvédelem stb.) Országonként mindegyikben a profiljuk szerint illetékes szervek vesznek részt. Hazánkból pl. az építésügyi ágazati rendszerben az ÉTK (Építésügyi Tájékoztatói Központ), az elektrotechnikában a KGM MTTI (Kohó- és Gépipari Minisztérium Műszaki Tudományos Tájékoztató Intézete, a kémiai és vegyiparban a NIMDOK (a Nehézipari Minisztérium Műszaki Dokumentációs és Fordító Irodája), a vízügyben a VIZDOK (Vízügyi Információs és Dokumentációs Iroda) stb. Az ilyen ágazati tájékoztató központok között tehát közvetlen kapcsolat létesült, saját területükön ennek keretében oldják meg az informálás és informálódás feladatát.

A kooperációs módszer előnye nyilvánvaló. Ennek érzékeltetésére említsünk meg két példát az építésügyi rendszer területéről. A tájékoztató munka alapfeltételei közé tartozik az egységes fogalomkészlet, vagyis a megfelelő tezausz. A nemzetközi építésügyi tezausz kidolgozására a Szovjetunió, az NDK és Csehszlovákia közösen vállalkozott. A másik példa az egységes kódrendszer: ez utóbbi kidolgozását viszont Magyarország vállalta a Szovjetunió és az NDK közreműködésével.

Természetesen számos nyitott kérdéssel találkozunk még. A rendszerek a szerveződés állapotában vannak. Mindaz a probléma, amit fentebb az NTMIR-ről általában mondtunk (koncepció, távlati terv stb.), jelentkezik itt is. Sőt jelentkeznek még a határterületek, átfedések problémája is, és zavarólag hat az a fáziskülönbség, amely a rendszerek kibontakozásában észlelhető.

Speciális információs rendszerek

Bármennyire fontosak ezek az ágazati információs rendszerek, vannak olyan különleges kérdések, amelyekkel nem tudnak megbirkózni. Főleg azok a kérdések tartoznak ide, amelyek több helyen, vagy éppen mindenütt hasonló módon merülnek fel, tehát külön-külön kezelésük káros eltéréseket eredményezne. A folyóiratok nyilvántartását például nem érdemes ágazatonként megvalósítani, hiszen ugyanazt a folyóiratot illetően több ágazat is érdekelt. De még a vállalati prospektusok tartalma sem esik okvetlenül egybe az ágazati határokkal. Emiatt szükség volt egy másik dimenzióban, az ágazatokat metszve, azokon keresztülhaladva másféle információs rendszereket is létrehozni.

Tehát ha az ágazati rendszereket egymás mellett, horizontálisan képzeljük el, a most ismertető rendszerek egymás alatt, vertikálisan helyezkednek el. Mind-egyiknek kapcsolata van *mindegyik ágazati* rendszerrel. Jelenleg a legfontosabb speciális információs rendszerek a következők.

Az *Informatika Elmélete és Gyakorlata Nemzetközi Információs Rendszer*, amelynek az egész NTMIK szempontjából alapvető jelentősége lesz (főleg az elvi kérdések vonatkozásában). A rendszer most van szervezés alatt, hazánkat a Könyvtártudományi és Módszertani Központ képviseli.

Időszaki Kiadványok Automatizált Regisztrációs Szolgálat (IKARSZ), amelyet „folyóiratok regisztrációs szolgálata” egyszerűsített néven is emlegetnek. Ez azzal a céllal létesült, hogy a tagországok valamennyi időszaki kiadványát nyilvántartsa, mégpedig számítógép segítségével. Mindegyik nemzeti szerv (Magyarországról az Országos Széchényi Könyvtár) egységes adatlapokon jelenti az ország anyagát. (A nyil-

vántartott adatelemek igen sokfélék: a kiadvány címétől és a közreadó testülettől az árig és a terjesztő szervig terjednek, s közben az általános tárgyon — ETO jelzet, tárgyszó — kívül az előforduló közleménytípusok jelölésére is kiterjednek.) Az összegyűjtött adatokat Moszkvában számítógéppel dolgozzák fel, majd különféle mutatókkal felszerelt katalógusokat adnak közre. Az anyag azonban hozzáférhető lesz mágneses tekercseken is. Semmi akadálya nem lesz a legkülönfélébb származékjegyzékek közreadásának (például meg lehet majd kapni a magyar anyagot bármilyen bontásban). Természetesen a számítógéptől telex segítségével egyedi kérdésekre is választ lehet kapni.

Az IKARSZ idővel majd része lesz egy másik, tágasabb rendszernek, a *Publikált Dokumentumok Nemzetközi Információs Rendszerének*. Ez a folyóiratokon kívül a könyvekre s mindenfajta *terjesztésre* szánt dokumentumra kiterjed. A rendszer most van szervezés alatt. Célja az lesz, hogy az egyes országok számára hozzáférhetővé tegye a többi ország állományát, továbbá, hogy segítsen a felesleges párhuzamosság megszüntetésében a gyűjtés és feldolgozás területén, hogy különféle felvilágosító-tájékoztató szolgáltatásokat nyújtson — mindehhez persze megfelelő nyilvántartások kiépítése szükséges (ilyen pl. az IKARSZ). Különleges vállalkozása a rendszernek a csak címetek tartalmazó *gyorstájékoztatók* kiadása (számos ágazatban tudományterületenként bontva) és *nemzetközi referáló lapok* szervezése.

A *Vállalati Irodalom Speciális Információs Rendszere* arra hivatott, hogy a prospectusok közötti eligazodást biztosítsa. Még tisztázatlan, hogy mi lesz a viszonya az előbbi rendszerhez. (Magyarország kijelölt szervei itt a KGM MTTI és a debreceni Egyetemi Könyvtár.)

Fontos feladata van a *Tudományos Kutatómunkák Speciális Információs Rendszerének*. Ez mindenképp a folyamatban levő kutatásokról igyekszik a tájékoztatást megszervezni, s e célból referáló szemléket ad közre. Másik terület a kutatási jelentések, disszertációk nyilvántartása. (Magyarországi kijelölt szerv az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ.)

A nem ágazati információs rendszerek között megemlítendő még a *fordítások* és az *információs szerek* tekintetében kiépülő két tájékoztatói rendszer. (Az utóbbi az, amit mi magyarok így hívunk: tájékoztatás a tájékoztatásról.)

Kutatómunka

A nemzetközi információs rendszer megtervezése és fejlesztése maga is feltételez előzetes kutatásokat. A fentiekben vázolt ágazati és nem ágazati tájékoztatás munkája nem képzelhető el olyan kérdések tisztázása nélkül, mint például az osztályozás vagy a tájékoztató munka hatékonysága. Elégedjünk meg pár fontos terület kiemelésével a folyamatban levő munkákból.

E soknyelvű együttesben különös szerepet kap a közös *információs nyelv*. A kérdéskörön belül az előtérben levő témák: az ETO és fejlesztése; a deszkriptor típusú információs nyelvek (a teauruszok kidolgozásának módszertana, a teaurusz segítségével történő indexelés, több nyelvű teauruszok); a különféle információkereső nyelvek átkapcsolása.

Az *információkereső rendszerek* külön nagy témakört alkotnak olyan részterületekkel, mint a hatékonyság, az információs szolgáltatások optimális hálózata stb.

A „nagy téma” azonban a *számítógépek* szerepe az információban. Soroljunk fel pár kérdést: a dokumentumok leírásának kommunikatív formája, a gépi előkészítés, a mikrofotografikus hordozók szerepe, a kiíró és fényesedő berendezések használata. Az általános kérdések mellett jönnek az olyan sajátos problémák, mint a központi katalógusok számítógépesítése, a nagykönyvtárak automatizált vezetési rendszere, az állományszerkezet statisztikai elemzése stb.

Eddig általános, illetve főleg műszaki jelleggel folytak kutatások. 1976 és 1980 között azonban a társadalomtudományi információ kérdései is a kutatási témák közé léptek.

Szabványosítás

Bizonyos értelemben a kutatások közé tartozik a szabványok előkészítése, megalapozott, korszerű kidolgozása. Jelentőségük miatt szóljunk azonban róluk külön. A KGST, illetve szűkebben NTMIK szabványok rendeltetése az lesz, hogy a közös eljárások bevezetésével egyáltalán lehetővé tegyék az együttműködést. Azt hisszük, hogy a feladat fontosságát kellően érzékelteti, ha felsorolunk néhány előkészület alatt levő szabványtervezetet. Ilyenek: a dokumentumfajták (és azok adatelemeinek) tipológája; a könyvek bibliográfiai leírása; a folyóiratok bibliográfiai leírása; az egyéb speciális dokumentumfajták leírása; a cirill írás transzliterálása; a könyvek azonosító

száma; a folyóiratok azonosító száma; az országnevek kódjai; az egyes dokumentum-fajták kommunikációs formátuma (a gépre vitel előtt) stb. Magyarország számos szabvány előkészítésében vesz részt, sőt többnek az előadója is országunk. Így pl. magyar előterjesztésben fogják megtárgyalni az azonosító könyvszám, az azonosító folyóiratszám, az országnevek kódjai szabványt. Aktív részvételünknek magyarázata az az intenzív munka, amellyel a Nemzetközi Szabványosítási Szervezetben (ISO) közreműködünk, továbbá az a körülmény, hogy az UNESCO felkérésére magyar szerzők végezték el a könyvtári és dokumentációs szabványosítás nemzetközi felmerését. Ez a munka jó alap a további tervekhez. Egyik szabványosítási értekezletet Budapesten fogják tartani.

Az NTMIK kiadványai

Bár az NTMIK legnagyobb tőkét az általa megteremtett adatbankok alkotják majd, tevékenysége egyebek közt fontos kiadványokban is lecsapódik. Ezek részben általános jellegűek, az NTMIK-ról és a tagországok információs munkájáról tájékoztatnak. Így például már második kiadásban jelent meg a tagországok tájékoztató szerveit bemutató kiadvány (900 szerv szerepel benne), egy másik segédkönyv e szervek kiadványait (3600) ismerteti. Évente hatszor jelenik meg az NTMIK-híradó (Vesztnik). Ugyanakkor az alrendszereken belül is számos kiadvány (egyes és periodikus) lát napvilágot. A folyamatban levő tudományos kutatásokról több mint tíz ágazatban jelenik meg referáló szemle, a Publikált Dokumentumok Speciális Információs Rendszere pedig kb. 60 ágazatban ad közre gyorstájékoztatót a friss közleményekről.

A magyar részvétel

Már a bevezetőben érintettük, hogy bekapcsolódásunkat törvényerejű rendelet rögzítette még 1970-ben. Azóta számos szál köt bennünket össze a rendszerrel. Az együttműködés konzultatív szerve az NTMIK Magyar Tanácsa, ennek titkársága az OMKDK-ban működik, amely egyébként is a legfontosabb magyar szerv ebben a rendszerben. Az egyes alrendszereknél a feladat gazdája egy-egy kijelölt hazai információs szerv; az előbbieken ilyen jellegű példákat is említettünk. E szervek juttatják el a tőlünk származó információkat másokhoz, és ők közvetítik az információt máshonnan. Mindehhez elengedhetetlen funkciójuk a szükséges dokumentumok gyűjtése és feldolgozása. Végül fontos feladatuk a terület elméleti kérdéseinek gondozása is, egyebek közt a hazai információs szükségletek elemzése.

Sebestyén Géza

Pályázat

A Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztálya és az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács elnöksége, korábbi kezdeményezését folytatva, újból pályázatot hirdet tudományos igénnyel és módszerrel kidolgozott tanulmányokra a könyvtár- és tájékoztatásügy alapvetően fontos témaköreiből.

A pályázati témák a következők:

1. A különféle típusú könyvtárak és hálózatok rendszerének szerepe valamint, az ország településfejlesztési tervében kijelölt felsőfokú központ és vonzáskörzete könyvtári ellátásában.
2. A szakirodalmi tájékoztatás optimális szervezete hazánkban, mint kis, gazdaságilag közepesen fejlett és a nemzetközi kapcsolatokra különösen ráutalt országban.
(A téma feldolgozható a szakirodalmi ellátás egész rendszerére kiterjedően, vagy az egyes népgazdasági ágazatokra, tudományterületekre vonatkozóan.)
3. Az egyetemi könyvtár mint információs központ az egyetemi kutató, oktató és nevelő munkában, valamint az országos információs rendszerben.

4. A magyar könyvtárügy és szakirodalmi ellátás az ezredfordulón. Fejlődési irányok és prognózis.

A pályázat fontos követelménye, hogy a beküldött dolgozatok alapos tanulmányokra, széles körű elméleti és gyakorlati ismeretekre épüljenek, tükrözzék a téma irodalmában való tájékozottságot, és tartalmazzanak új gondolatokat, megoldásokat.

A pályázat jelíges. Egyének és munkacsoportok egyaránt pályázhatnak.

A pályaművek díjazása:

I. díj: 10 000 Ft.

II. díj: 8 000 Ft.

Három III. díj: egyenként 5000—5000 Ft.

A pályamű közlése esetén a pályázót, a díjazott művek szerzőit is tiszteletdíj illeti meg.

A pályázatokat az OKDT titkárnak kell beküldeni (Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztálya, Budapest 1884 Szalay u. 10—14.).

Határidő: 1975. december 31.

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács elnöksége

Együttműködés elvszerűen és szervezeten

Évek óta napirenden van és szenvedélyes viták tárgya a közművelődési könyvtárak és az iskolák együttműködése. Hazánkban az iskolai könyvtári ellátás nagymértékű elmaradottsága és a fejlesztés sürgető szükségessége követeli, hogy megkeressük azokat a módokat, amelyek a *korszerű iskolai könyvtárak kialakítását elősegítik* és egyben a meglevő, jelenleg a feladatok nagyobb részét végző közművelődési gyermekkönyvtári szolgálatot erősítik.

Általánosan elfogadott elvnek tekinthető, hogy jól felszerelt, szakszerűen fejlesztett iskolai könyvtári gyűjteményekre ma már az oktatás alsó- és középszintjén egyaránt szükség van. Ahhoz azonban, hogy ilyen korszerű gyűjtemények alakuljanak ki az iskolákban, az irodalom ismeretén és kiválasztásán túl azok a *könyvtári szakismeretek is nélkülözhetetlenek*, amelyek a könyvhalmozokat használható könyvtárakká szervezik. Nem mindegy, hogy a viszonylag sok pénzzel létrehozott új iskolai könyvtár korszerű vagy elavult könyvtári módszerek szerint szervezi-e tevékenységét! *A könyvtári szakma létezik!* Bár sokan úgy vélik, hogy ezt a feladatot minden értelmes és valamennyire is képzett ember meg tudja oldani. Ezt a tévhitet iskolai könyvtári vonatkozásban is nehéz eloszlatni, noha a nagyszámú szakszerűtlenül kezelt könyvtár sanyarú helyzetéből igen határozott konzekvenciákat lehetne levonni. Az iskolai könyvtárak alapfokú tanfolyamai voltaképpen igen kevésbé biztosítják, hogy az iskolai könyvtáros minden felmerülő feladattal megbirkózzék az állomány gyarapításától a fölös anyagok kivonásáig, a könyvtári feldolgozó munkától az olvasószolgálat és a könyvtár elhelyezésének, berendezésének korszerű megoldásáig. A közművelődési könyvtárakkal való együttműködésre egyebek mellett a szakmai ismeretek fokozottabb elterjesztése és alkalmazása érdekében is szükség van.

Szükséges az együttműködés a racionálisan szervezett könyvtári ellátás érdekében is. Köztudomású, hogy sem a közművelődési könyvtáraknak, még kevésbé az iskolai könyvtáraknak nem állnak korlátlanul anyagi eszközök rendelkezésükre, és sok esetben nem is célszerű az anyagi lehetőségeknek egymástól független felhasználása. Az iskolai és a közművelődési könyvtárak szervezett együttműködését a szakmai ismeretek erősítésén túl szervezési és gazdasági tényezők is szükségessé teszik.

Az iskolai közművelődési könyvtár együttműködése egyébként olyan országokban is megvalósul, ahol mind a közművelődési könyvtárak, mind az iskolai könyvtárak korszerűek, jól felszereltek és voltaképpen sokkal kevésbé szorulnak egymás támogatására, mint nálunk.

A Művelődésügyi Minisztérium 1971. évi *Irányelvei* a közművelődési és iskolai könyvtárak együttműködését alapelvek tekintik, s az iskolai könyvtárak korszerűsítésének programját, valamint a közművelődési könyvtárak gyermek- és ifjúsági szolgálatának továbbfejlesztését igen szorosan szervezett, de a működési elvek különbözőségét szem előtt nem tévesztő együttműködés alapján javasolják. Ebben mind az oktatásügy, mind a közművelődésügy irányítói egyetértettek. Ha most az együttműködés kérdéséről mégis érdemes írni, annak az az oka, hogy az eltelt közel három év fejlesztési törekvéseiben az együttműködés nem mindig megfelelően tükröződik. Egyes közművelődési könyvtári szakemberek részéről a kezdeti időszakban túlzott önbizalom jelentkezett, amely záros határidőn belül, lelkesen vállalta a területén működő iskolai könyvtárak rendbehozását, a központi ellátás megszervezését, a közös fenntartású könyvtárak általánossá tételét stb., sok esetben a lehetőségeket, a személyi és anyagi feltételeket figyelembe nem véve, vagy kellően nem értékelve. A másik oldalon, az iskolai könyvtárak oldalán előbb a probléma meg nem értése, majd pedig bizonyos elkülönülési törekvések mutatkoztak. E tényekkel, azt hiszem, bátran szembe kell néznünk ahhoz, hogy egymás szempontjait figyelembe véve, *tartós, jóindulatú együttműködés* alakulhasson ki a közművelődési és az iskolai könyvtárak között, *nemcsak egyes megyékben*, hanem mindenütt és minden fokon: az iskolák és a könyvtárak, a szakfelügyelők között, a közép- és felső szintű szakmai irányításban egyaránt. Az iskolai könyvtáraknak égetően szükségük van a közművelődési, főképpen a központi feladatokat ellátó könyvtárak segítségére, és ezt csak az nem látja, aki nem ismeri problémáikat, vagy nem érti a velük szemben támasztott szakmai követelményeket. Szó sincs itt arról, hogy ki kit „fal fel”, mint ahogyan korábban ezt a kérdést egy sajtóvita felvetette. Inkább úgy kellene feltenni a kérdést, hogy ki kit és hogyan segít! Az együttműködés a közművelődési könyvtárak részéről nem jelenti a feladatok átvállalását, és az iskolai könyvtárak felelőssége sem csökken.

A különféle kulturális intézmények együttműködésének szükségessége napjainkban különösképpen előtérbe került. Az MSZMP KB *közművelődéspolitikai határozatai* is hangsúlyozzák a különböző rendeltetésű intézmények együttműködését. Az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttműködésének ügyét e határozat még csak hangsúlyosabban teszi. A könyvtárak közötti együttműködés különben a könyvtárügynek is egyik központi feladata, amelynek megvalósulásától a könyvtári szolgáltatások színvonala, teljesítőképessége nagymértékben függ. Az együttműködés elvi sikon, az irányító munkában és a könyvtári gyakorlatban egyaránt szükséges.

Az együttműködés lehetőségei és problémái

Az idézett minisztériumi *Irányelvek* a közművelődési és az iskolai könyvtárak együttműködésének — amely része az iskola és a könyvtár sokkal szélesebb körű kapcsolatrendszerének — csak néhány, de alapvetően fontos feladatát említi. Ezekről kell elsősorban szólni.

1. Közösen fenntartott iskolai és gyermekkönyvtárak

A gyermekek könyvtári ellátásának javítására és a hiányzó iskolai könyvtárak pótlására javasolják az *Irányelvek* olyan közösen fenntartott iskolai és gyermekkönyvtárak létesítését, amelyek iskolákban kapnak helyet, s feladatukat illetően kétarcúak: betöltik a korszerű iskolai könyvtárak feladatát; tanítási időn túl pedig mint gyermekkönyvtárak széles körű olvasmányanyagot, és bővebb nyitvatartási időt biztosítanak a terület gyermeklakói számára. Ez a forma elsősorban városi peremkerületek, új lakótelepek gyermek- és iskolai könyvtári ellátásának gondját oldja meg, ebben az esetben azonban voltaképpen kerületi könyvtárakról van szó, amelyek csak gyermekeket szolgálnak. El kell érniük egy könyvtári fiók nagyságát és szolgáltatási szintjét. Ilyen könyvtár több nagyvárosban létesült (Pécs, Miskolc, Szolnok stb.), feladataikat azonban nem mindig tudják maradék nélkül teljesíteni. Egyszer egyik, máskor a másik oldal kap nagyobb hangsúlyt. Sokszor a szükséges feltételek hiányoznak a kettős feladat ellátásához. Az együttműködés anyagi és személyi alapjai a szerződéses viszony ellenére sem mindig szilárdak, és túlságosan személyhez kötöttek.

A gyermekek közös könyvtári ellátása azonban községekben is megvalósulhat. Olyan kisebb községekben, ahol a gyermeklakosok száma csekély, az egyaránt gyenge falusi és iskolai könyvtárak helyett egyetlen valóban jó és korszerű, mindkét feladatot ellátó, összevont, közösen fenntartott könyvtár jobb megoldást hozhatna. Ilyen esetekben természetesen nem ugyanazok a követelmények, mint amelyek a városkerületi, közösen fenntartott könyvtárakkal szemben jogosan támaszthatók. Lényeg az, hogy az iskola megkapja, amire szüksége van, és emellett a lehetőségek szerint bővebb olvasmányanyagot is kaphassanak a gyermekek ebből a könyvtárból. Itt sem egyszerűen a meglévő állományok összevonásáról és közös elhelyezéséről van szó.

A közösen fenntartott iskolai és gyermekkönyvtárak, bár megfelelő helyen igen jó megoldást hozhatnak és gazdaságosak, meglehetősen sok problémával terhesek. Egyelőre túlságosan személyekhez kötöttek, számos jogi, anyagi, statisztikai kérdés tisztázatlan még velük kapcsolatban. Érthető, hogy egyes megyékben, a későbbi viták megelőzése érdekében, kifejezetten idegenkednek ettől a megoldástól.

Kár lenne azonban a tisztázatlan ügyek miatt hagyni, hogy az egész gondolat elhaljon. Sürgősen össze kellene gyűjteni az eddig létesült közös fenntartású könyvtárak tapasztalatait, ezeket mindkét fél: az iskola és a gyermekkönyvtár szempontjából értékelni, és ennek alapján ki kellene dolgozni azokat a szabályokat, amelyeket a közös fenntartású könyvtárak esetében fenntartóknak és szerződé feleknek alkalmazniuk kell. A problémák rendezése után feltétlenül bátrabban lehetne e lehetőséggel élni, mint ahogyan ez a könyvtárügyi osztálynak beküldött megyei fejlesztési tervekben tükröződik.

2. Letétek oktatási intézményekben

Az *Irányelvek* javaslatai között az is szerepel, hogy a közművelődési könyvtárak, ha tehetik, adjanak letéteket iskoláknak, napközi otthonoknak, kollégiumoknak állományuk kiegészítésére, segítve őket ezzel is, hogy a gyermekek az iskola kötelékében is mielőbb jobb könyvtári ellátáshoz jussanak. A letétek cserélt anyagot jelentenek, és nem nagyméretű állományrészeket, céljuk a kiegészítés és nem az iskolai állomány pótlása. — Különösen a napközi otthonok és kollégiumok könyvellátásában volna jelentőségük.

Úgy látszik azonban, letétek létesítésére egyelőre kevés lehetőség van. Ahhoz, hogy a közművelődési könyvtár rendszeresen tudja letéti anyagát cserélni és mindazon intézménynek adjon letétet, amely kér tőle, nagyobb tápraktárakra lenne szükség.

Feltehetően azonban nemcsak a könyvhiány az oka annak, hogy a közművelődési könyvtárak kevésbé élnek a lehetőségeivel. Nálunk a letét az utóbbi időben mintha hitelét veszítette volna, mivel sok könyvtár csak nagy gyűjteményekben hajlandó gondolkodni. Azt hiszem, hasznos lenne, ha a letéti ellátás kérdéseit a közművelődési könyvtárak újra átgondolnák, ezáltal az iskolai könyvtárakkal való együttműködés szempontjából. Gyakran hallható, hogy a meglévő gyarapítási kereteket nem tudják a gyermekek számára megfelelően felhasználni a könyvkiadás kicsi választéka miatt. Ha letétekben is gondolkoznának a könyvtárak, nem volna gond a rendelkezésre álló összegek hasznos felhasználása.

3. Kistelepülések gyermeklakóinak könyvellátása

A kis- és sórványtelepülések gyermeklakóinak könyvtári ellátását az *Irányelvek* teljes egészében a közművelődési könyvtári rendszer falusi könyvtáraitra ruházta, abból a megfontolásból, hogy bármilyen keveset tud is nyújtani ez az ellátás, jelenleg mindenképpen több annál, mint amit a kis iskolák nyújthatnak. E téren az *Irányelvek* megjelenése óta gyakorlati előrelépés nem történt, de a kérdés megoldására különféle elképzelések foglalkoztatják az érdekelt könyvtárakat. Felmerült a központi ellátás gondolata a körzeti közművelődési, vagy a körzeti iskolai rendszer keretében, a mozgó ellátás, a letétek lehetősége stb. Mivel az iskolákban egy bizonyos mértékű állandó könyvanyagra szükség van, a jövő bibliobuszai is csak kiegészítő szerepet tölthetnek be az iskolák számára. — A jelenleginél jobb megoldásokat a közgazgatási reform során bekövetkező összevonások: több kis község összevonása egy közös tanácsi igazgatási egységgé, továbbá az iskolák körzetesítésének befejezése hozhatnak majd.

4. Távlati fejlesztési tervek

Az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttműködésének alapját képezik azok a közös távlati fejlesztési tervek, amelyeket a megyei tanácsok művelődésügyi osztályai készítettek el, és amelyeknek az volt a céljuk, hogy a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátásának feladatait a megyei szakigazgatási szervek iskolai és iskolán kívüli vonatkozásban átgondolják és mindkét szektor szükségleteit figyelembe vegyék. E közös távlati fejlesztési tervek egyben a középszintű irányítás áttekintését, a szakirányítási szervek együttműködési készségét és képességét is tükrözik. E kísérlet a megyék egy részében nem volt teljes mértékben eredményes. Vagy kizárólag népművelési, vagy csupán oktatási ügynek fogták fel a feladatot, csak kevés megyében fogalmazták meg együtt, egymással összehangoltan. Ez is jelzi, hogy az együttműködés kérdése a középszintű irányításban sem mindenütt tisztázottak. A tervek egy részében csak utalás történik az iskolai könyvtárakra, mások viszont az iskolai könyvtárak elkészített terveit nem egyeztetették a közművelődési könyvtárak elkészült, sőt el is fogadott távlati fejlesztési terveivel. A párbeszéd tehát még nem mindenütt alakult ki.

Külön problémája a terveknek, hogy a figyelem elsősorban az általános iskolai korosztályra koncentráldott. A középiskolák könyvtáiraival, a közművelődési könyvtárak ifjúsági szolgálatával érdemben alig foglalkoznak a fejlesztési tervek. (A szakmunkásképző iskolák csak később kerültek a tanácsok hatáskörébe. A távlati tervekben pótlólag azonban ezekről a könyvtári szolgálati helyekről is jelentőségüknek megfelelően kellene szólni.) Az *Irányelvek* félreérthetetlenül a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javításáról szólnak, a fejlesztési terveket csupán a 14 éven aluliakra korlátozni semmiképpen sem indokolt.

Az együttműködésnek a fentiekben kívül még több lehetősége van, olyanok is, amelyeket az *Irányelvek* módszertani jellegük miatt nem említik. Ilyen pl. a gyűjtőkörök egyeztetése, a könyvtári szakmódszerek egységesítésének feladatai, a képzési tananyag egyeztetése, a továbbképzés szükség szerinti közös megszervezése, a könyvés és olvasáspropaganda anyagok közös előállítás, ünnepi alkalmak, könyvtári „csoporthoz foglalkozások” együttes szervezése és mint távolabbi feladata a gyermekek olvasási kultúrájával kapcsolatos problémák közös gondozása stb. Mindezekből egyformán sokat nyerhetne az iskola és a közművelődési könyvtár.

Ellátó központok

Az együttműködés kérdésköréhez tartozik az is, hogyan tudnának a közművelődési könyvtárak az iskolai könyvtárosok szakmai munkáján könnyíteni. A gyarapítás és a könyvtári feldolgozó munka igen időigényes, és feltétlenül könyvtárosi szakképzettséget igényel. Minden könyvtáros számára kézenfekvőnek látszik, gyakran javasolják is az iskolai könyvtáraknak a központi gyarapítás és feldolgozás megszervezését.

sét és bevezetését. A közművelődési könyvtárak számára hasonló központi tevékenységet végez a Könyvtárellátó. Több ezer újabb könyvtári egység bekapcsolódása a központi ellátásba azonban a Könyvtárellátó számára sem egyszerű feladat. A képzetlen iskolai könyvtárosok többsége számára pedig ez a központi szolgáltatás önmagában nem is elég. Ezért a központi könyvtári ellátást módszertani, instrukatív tevékenységgel kellene összekötni ahhoz, hogy a kapott szolgáltatásokat valóban hasznosíthassák. A könyvtárak és a Könyvtárellátó közé alközpontok beiktatása lenne szükséges, legalább megyenként, amelyek összesítik, ellenőrzik az iskolák rendelkezéseit, lebonyolítják a rendeléssel kapcsolatos adminisztrációt (a könyvszállítmányok azért közvetlenül az iskolákhoz érkehetnek), és megtanítják az iskolai könyvtárosokat arra, hogy miként használják fel a kapott központi segítséget. Ezek az alközpontok a jelenlegi viszonyok között két helyen szervezhetők meg: vagy a megyei könyvtárakban külön munkacsoportok keretében, vagy a pedagógus továbbképzési kabinetek könyvtárai mellett. Az iskolai könyvtáraknak az oktatással való szoros kapcsolata kétségtelenül előnyössé tenné, ha ezek az alközpontok a megyei továbbképzési kabinetekben működhetnének. Ehhez azonban legalább 3—5 könyvtárosi állás, szakképzett könyvtáros, adminisztratív személyzet és gépkocsi kellene, az iskolák, illetve a települések számától függően. A másik lehetőség, hogy ugyanez a csoport nem a továbbképzési kabinetek keretében kap szervezeti helyet, hanem a megyei könyvtárakban és a nagyobb városi könyvtárakban. A könyvtári szakszerűség szempontjából ez a megoldás ma jobban és hamarabb megoldható a legtöbb megyében. Bár a Hajdú megyei kezdeményezés — a továbbképzési kabinet keretében való megoldás — országosan is követésre méltó, kérdéses, hogy mikor és milyen mértékben tudják majd ezt más megyékben is megvalósítani.

Dániában pl. az iskolai könyvtárak gyarapításának adminisztrációját a helyi közművelődési könyvtár bonyolítja le, itt tartják nyilván központilag az iskolai könyvtárak állományát. Az iskolák igényeit a központi iskolai könyvtár (ez is iskolában van) gyűjti be, és ellenőrzi pedagógiailag. A közművelődési könyvtár semmiben nem korlátozza az iskolák jogait, leveszi viszont a vállukról a gyarapítási adminisztrációt és a feldolgozás gondját. Az olvasói katalógusok egyre kevesebb helyen készülnek kartotékformában, hanem nyomtatott könyvalakban a Könyvtárellátó kiadásában, és évekre visszamenőleg tartalmazzák mindazt a könyvanyagot, melyet a Könyvtárellátó a gyermek- és iskolai könyvtárak számára beszerzett. A gyermekek ezekből válogathatnak a gyermek- és az iskolai könyvtárakban egyaránt. A hiányzó műveket a gyermekkönyvtáraktól megkaphatják. Ilyen módon a katalóguskészítés gondját már az országos intézmény megoldja.

Mi természetesen csak a saját lehetőségeinkhez alkalmazhatjuk megoldásainkat. A könyvtári gyarapítás adminisztrációja és a feldolgozás azonban nálunk is történhetne a nagyobb közművelődési könyvtárak segítségével is. Az iskolai könyvtárak és könyvtárosok csak igen hosszú idő múlva lesznek olyan módon felkészülve a könyvtári szakmai feladatokra, hogy ezeket kielégítő szakmai szinten láthassák el. Addig pedig szervezett és hatékony könyvtári munka az iskolákban nem remélhető. Természetesen a szakszerű könyvtári munkának nem az a kritériuma, hogy a közművelődési könyvtár legyen a közvetítő, hanem, hogy legyenek szakmailag hibátlanul működő ellátó központok az iskolai könyvtárak számára, amelyek a Könyvtárellátó szolgáltatásait megfelelőképpen hasznosítani segítik az iskolákban. Ezek egyaránt lehetnek könyvtári vagy iskolai intézményben.

A gyarapítás adminisztratív részének (a tartalmat továbbra is az iskolák végzik) és a feldolgozásnak központosítása mellett növelni kell a könyvbeszerzés kereteit is. Az általános iskolák könyvbeszerzési kerete általában alacsony és ez nem lesz több azzal, hogy a vásárlás összevontan történik. A jelenleginél nagyobb mértékű gyarapítást csak jelentős költségkeret-emeléssel lehet elérni.

Együttműködés az irányításban

Az érvényben levő szakfelügyeleti utasítások lehetővé teszik, de szervezeten nem biztosítják a közművelődési és az iskolai könyvtári szakfelügyelet tevékenységének összehangolását. Ezért, ahol győz az ügyszeretlet és a szakmai érdek, ott megvalósul a kétféle szakfelügyelet elvi és szükség szerint gyakorlati együttműködése. Sajnos, nem mindenütt.

A felső és a középszintű irányítás sok tisztázatlan kérdéssel küzd, amelynek legtöbb esetben elvi, szemléleti gyökerei vannak. Több megyei, városi tanács saját hatáskörében igyekszik áthidalni a nehézségeket és az *Irányelveket* értelemszerűen alkalmazza. Ahol azonban ez a cselekvési készség kisebb mértékű, az országos irányítástól várnak több batorítást, sőt jogalapot. Ezzel a magatartással vitázni is nehéz, mivel a közigazgatás általában jogszabályokkal irányít. Ilyenekre a fejlettség egy

szintre hozása érdekében az iskolai könyvtárak vonatkozásában is mielőbb szükség lenne.

Az együttműködésnek számos, ma még alig igényelt lehetősége van. Egyelőre az együttműködés elvi, szervezési, jogi kérdései vannak előtérben. Az együttműködés tartalmi feladatai, amelyek érdekében mindez történik, még fel sem igen merülnek.

Az együttműködés legfőbb és legsürgetőbb gyakorlati feladatai

1. A közös fejlesztési tervek kiegészítése és egyeztetése a már elfogadott, vagy legalább elkészült közművelődési könyvtári tervekkel, továbbá az iskolai könyvtárak fejlesztési koncepciójának beillesztése az iskolák fejlesztési terveibe.

2. A szakfelügyelet összehangolt szempontjainak kialakítása országosan és megyei szinten.

3. A közös fenntartású iskolai és gyermekkönyvtárak működéséből leszűrhető és általánosítható tapasztalatok közreadása.

4. A Könyvtárellátóra épülő, középszintű ellátás alkalmas változatainak kidolgozása.

5. A gyarapítás céltudatosabbá tétele érdekében a gyűjtőkörök elhatárolása, az iskolai könyvtári gyűjtőkörök pontosabb megfogalmazása.

6. A területi és a helyi együttműködést jól szolgálnák az iskolai és a gyermekkönyvtárosokból, szakfelügyelőkkel szervezett munkaközösségek, amelyek mind a gyermekkönyvtári, mind az iskolai könyvtári munkához tanácsadó háttérrel biztosítanának.

N. Rácz Aranka

Előadások a könyvtáros egyesületben

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöksége májusi ülésén meghallgatta Vajda Erik beszámolóját a műszaki szekció működéséről, és megkezdte az immár hagyományos vándorgyűlés szervezését. Májusban több érdekes előadásra és ankéttra is sor került az Egyesület rendezésében:

Szilvássy Zoltánné, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője Folyóirat-nyilvántartások nemzetközi rendszerei és hazánk részvétele címmel tartott előadásában a nemzetközi kapcsolatok egészébe ágyazta be a folyóirat-nyilvántartások rendszerét, s bemutatta az összefüggéseket a nagyobb rendszer és annak részei, valamint a rendszer működéséhez szükséges szabványosítás között. Ebbe a keretbe illesztette be hazánk részvételét. Előadásából a hallgatók megismerhették az UNESCO Unisist rendszerét is (Könyvtáros, 1972. 5. sz.). Az Unisist program jegyében hozták létre a periodikumok nyilvántartásának párizsi központját. Itt jegyezzük meg, hogy az ISDS (International Serials Data System = a periodikumok nemzetközi adatrendszere) keretében a periodikák fogalmát a hazai gyakorlatnál tágabban értelmezik: a folyóiratok mellett a könyv jellegű periodikumok, például az évkönyvek, jelentések, proceeding-ek, valamint a sorozatok is beletartoznak.

Szóba került továbbá a szocialista országok folyóirat-nyilvántartási rendszeré-

nek kidolgozása és működtetése a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs rendszer (NTMIR) keretében, s e rendszer adatainak egyeztetése az ISDS adataival. A szocialista országok együttesen — mint régió — vesznek részt az ISDS-ben, az ISDS adatait és kiadványait viszont egyénileg kapják meg. (E rendszerek magyarországi központja az Országos Széchényi Könyvtár.)

Lázár Péter, az OMKDK főigazgatója a titkárság és a műszaki szekció közös rendezvényén az UNESCO tevékenységéről nyújtott tájékoztatást különös tekintettel a könyvtárakra és a dokumentációra. Rövid történeti áttekintést adott, ismertette a szervezeti felépítést és a főbb feladatokat. Hangsúlyozta, hogy az UNESCO kormányközi szerv, amely azt teszi, amit a tagállamok kívánnak. Akaratuk kinyilvánításának megvan a maga szervezett útja. Az UNESCO szerepe kettős: politikai, de egyben szakmai fórum is.

Május 20-án ankét keretében vitatták meg az egyesület tagjai a társadalomtudományi információs rendszer tervezetét. (Részletesen I. lapunk más helyén.) Előadó és vitavezető Kondor Istvánné, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője volt. Az ankétton felhívás hangzott el a Könyvtáros Egyesület társadalomtudományi szekciójának megalakítására is. (F. L.)

Csehszlovák könyvtárügyi kiállítás Budapesten és Miskolcon

A magyar—csehszlovák könyvtárügyi együttműködés keretében a Prágában rendezett magyar kiállítás viszonzásaként kiállítást mutattak be *A Csehszlovák Szocialista Köztársaság könyvtárügye* címmel Budapesten a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, Miskolcon pedig a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárban. Budapesten *Révész Ferenc*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának tagja és *dr. Vera Jirkovská*, a Cseh Állami Könyvtár főigazgatóhelyettese, a Könyvtárügyi Kutató és Módszertani Központ igazgatója nyitotta meg a kiállítást, amelyen a könyvtáros szakembereken kívül az MSZMP KB tudományos és kulturális osztályának, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának és a Fővárosi Tanács művelődésügyi főosztályának képviselői is megjelentek. A Csehszlovák Szocialista Köztársaság magyarországi nagykövetségéről *dr. Zoltán Rabay* nagykövetségi tanácsos és *ing. Karol Notin* kultúrattasé volt jelen a megnyitón.

A megnyitó utáni beszélgetésben *dr. Zoltán Rabay* a felszabadulás 30. évfordulójával kapcsolatos együttműködésre és a könyvtárak közötti közvetlen tapasztalatcserék szélesítésére hívta fel a magyar könyvtárosok figyelmét. A következőkben kivonatossan közöljük *Vera Jirkovská* megnyitó beszédét. (P. T.)

Vera Jirkovská:

A Csehszlovák Szocialista Köztársaság könyvtárügye

A prágai Klementinumban bemutatott szép és nagy érdeklődést kiváltó magyar könyvtárügyi kiállítás igazolta, hogy helyes, ha a szocialista államok könyvtárügyüket kiállítások közvetítésével is megismertetik egymással. A prágai és most a budapesti kiállítás elősegítette, hogy kölcsönösen és részletekben is megismerkedjünk könyvtáraink eredményeivel és tapasztalataival, hogy azokat behatóan tanulmányozhassuk és a látottakat a gyakorlatban érvényesíthessük. Kiállításunk jól tükrözi, hogy a csehszlovák könyvtárügy fejlesztése összefügg társadalmunk fejlődésével.

Az első köztársaságban, az 1918-tól 1938-ig terjedő években felvetődött a nyilvános könyvtári hálózat kialakításának gondolata. A burzsoá köztársaság azonban

Dr. Vera Jirkovská, a Cseh Állami Könyvtár főigazgatóhelyettese megnyitja a kiállítást

nem adta meg a feltételeket, és még kevésbé tette lehetővé, hogy a könyvtár szolgáltatásaival aktívan közeledjék az olvasó felé. De már akkor, az 1919-es évben megjelent az első, a korhoz mérten haladó szellemű csehszlovák könyvtárügyi törvény, amelynek segítségével kiépítették a nyilvános könyvtárakat. A fasiszta megszállás és a második világháború az 1938–1945-ös években nagy károkat okozott a könyvtáraknak.

Csehszlovákia felszabadítása után a könyvtárügy fejlesztésében döntő fordulat állt be. Már 1946 óta érvényesült könyvtárügyünk fejlesztésének haladó, szocialista jellege. A progresszív fejlesztés útját az 1948. évi *győzelmes február* nyitotta meg. A lenini elvekkel teljesen azonosította magát a cseh és szlovák könyvtárosok 1948-ban *Brünnben tartott I. kongresszusa*, amely a csehszlovák könyvtárügy kiépítésének egységes, szocialista programját jelölte ki. Az ezt követő, a csehszlovák könyvtárosok Pozsonyban tartott II. kongresszusáig terjedő tízéves időszak könyvtárügyünk nagyarányú *minőségi fejlesztését* tette lehetővé. Ez az állomány összetételében, az olvasóval való foglalkozásban és a politikai, nevelési feladatok teljesítésében egyaránt tükröződik.

A szocialista verseny keretében kifejlődött a *Mintaszerű közművelődési könyvtárat építünk* versenypályázat, melyre az 1975-ös évben már 25-ödször kerül sor. Az 1959-ben kiadott, az egységes könyvtári rendszerről szóló törvény könyvtáraink fejlesztésének új időszakát nyitotta meg. Megvalósította a szocialista könyvtár lenini követelményeit, melyben elsők a szolgáltatások, s ezek a kölcsönös együttműködésre épülnek.

Az együttműködés központjává Csehszlovákia Állami Könyvtára vált. A megyei megyei és járási könyvtárosai bizottságokat alakítottak, amelyek a helyi nemzeti tanácsok tanácsadói és összekötő szervei.

1963-ban jelent meg az Iskola- és Művelődésügyi Minisztérium rendelete az *egységes rendszerbe tartozó könyvtárak nyilvántartásáról*, a könyvtárközi kölcsönzésről és az irodalmi termékek beszerzésének könyvtári elsőbbségi jogáról. 1965-ben a minisztérium rendelete elindította a külföldi irodalom katalogizálását. Ebben az időszakban további eredményeknek mondhatók a bibliográfiai, a tudományos és kutató tevékenység fejlesztését és a könyvtárosi munka racionalizálását célzó erőfeszítések. Ezeket a célokat nemcsak a jó szervezési munkával érték el, hanem a gépesítés és az automatizálás bevezetésével is.

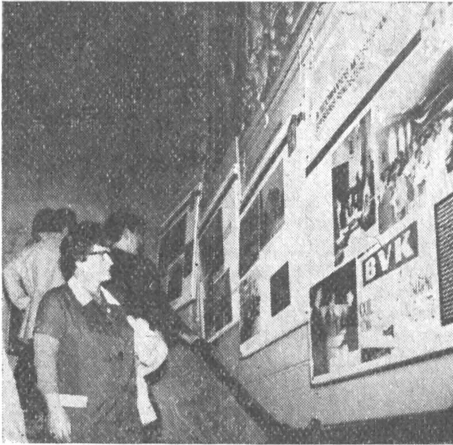
Az egységes könyvtári rendszer jelenleg a területi és a szakmai kapcsolatok elvén alapszik. A legnagyobb területi hálózatot, a közművelődési könyvtárak hálózatát a nemzeti tanácsok irányítják. A közművelődési könyvtárhálózatok mellett működik a megyékben az általános jellegű tudományos könyvtárhálózat is, melyet az illetékes megye irányít, módszertanilag pedig az Állami Könyvtár Könyvtárügyi Kutató és Módszertani Központja. Terveinkben szerepel a nyilvános könyvtárhálózat átszervezése és a területi rendszer célszerűbb kialakítása az említett *két hálózat egyesítésével* és egyetlen megyei tudományos könyvtár kiépítésével. Ezeket a hálózatokon kívül vannak szakmai elv szerint felépített könyvtárhálózatok is. Ilyen a tudományos, a technikai és gazdasági tájékoztatás műszaki könyvtárhálózata, a mezőgazdasági könyvtárak hálózata stb.

A művelődési és nevelési folyamatban fontos feladat jut az iskolai könyvtáraknak is. A dolgozók széles rétegeit szolgálja a szakszervezeti könyvtárhálózat.

A csehszlovákiai könyvtárak irányítása és a hálózat tervszerű fejlesztése nem kis feladat, mert 40 000 könyvtár munkájáról, együttműködéséről van szó, amelyekben állományába 120 millió kötet tartozik. Természetes, hogy az érdeklődés előterében a 11 000 közművelődési könyvtár áll, mert ezeknek tervszerűen kell kihasználniuk 37 millió kötetes állományukat. Az 5400 szak- és tudományos könyvtár 50 millió kötettel rendelkezik. Csehszlovákiában egy lakosra 8,5 kötet jut.

A könyvtárügy folyamatos fejlesztéséhez kidolgoztuk az „Alapelvek az egységes könyvtári rendszer fejlesztésére a Cseh Szocialista Köztársaságban” és a „Prognózis az egységes könyvtári rendszer fejlesztéséhez a Szlovák Szocialista Köztársaságban” című dokumentumokat, amelyeket kölcsönösen megtárgyaltunk. A két dokumentum felöleli a könyvtárügy fejlesztésének minden kérdését. A fejlesztés alapfeltétele a könyvtárak korszerűsítése és gépesítése, valamint a célszerű épületek felépítése. E beruházások nélkül — amelyek a társadalom számára gazdagon megtérülnek — nem lehetséges a könyvtárügyet arra a szintre emelni, amely megfelel kitűzött célunknak.

A kiállítás részletesen bemutatja a Cseh Szocialista Köztársaság Állami Könyvtára és a Matica Slovenská, valamint a pozsonyi Egyetemi Könyvtár munkáját. Ezekben a vezető könyvtári intézményekben szeretnénk központosítani az állományalakítás és feltárás, a bibliográfiai tájékoztatás, továbbá a tudományos tájékoztatás központi funkcióit. Jelenleg különös hangsúlyt helyezünk a társadalomtudományi

Képek a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár előcsarnokában rendezett csehszlovák könyvtárügyi kiállításról

tájékoztató központ létesítése Prágában az Állami Könyvtárban és Martinban a Matica Slovenskánál.

Nagy feladatok hárulnak a könyvtárakra azokkal a tervekkel kapcsolatban is, amelyeket a párt XIV. kongresszusa tűzött ki, és amelyeket az 1972 októberében, 1973 júliusában és 1973 novemberében az ideológiai kérdéseket, az ifjúság nevelésének kérdéseit és a gazdasági fejlesztés kérdéseit tárgyaló plenáris ülések megvitattak. A könyvtárügy igen fontos kérdéseit tárgyalta a könyvtárosok prágai országos tanácskozása, melynek folytatását Pozsonyban tartották meg.

A közművelődési könyvtárak számtalan megbeszélést, szemináriumot és kiállítást rendeztek, s ezek a könyvtárak jelenlegi feladatait tarták fel.

A közművelődési könyvtárakban a jelen időszak feladata: a *központi könyvtárak kiépítése* a községekben és a járási könyvtárak átalakítása járási központi könyvtárakká. A tulajdonképpeni tudományos és elméleti munka a könyvtárak és a bibliográfiai munkahelyek szociológiai kutatásain alapul, tekintettel a könyvtárak társadalmi funkciójára. De figyelembe veszi a modern számítógéptechnika lehetőségeit is. Ennek a feladatnak a keretében már a megvalósítás időszakába lépett a külföldi kiadványok összefoglaló katalógusának gépesített feldolgozása.

A könyvtárügy további fejlesztésének igen fontos tényezője az együttműködés a szocialista államokkal, elsősorban a Szovjetunióval. Főleg azokat a feladatokat szorgalmazzuk, amelyek segítik a KGST-n belül a könyvtárügy és a tájékoztatás integrációjának megvalósulását.

Iskolához építhető könyvtár

tervét vitatta meg május végén a Hazafias Népfrent művelődési munkaközössége. Az *Olvasó népért* mozgalom nyíregyházi tanácskozásán hangzott el a felajánlás, hogy a Hazafias Népfrent Fejér megyei munkaközössége vállalja az iskola telkén építhető, a főépülethez csatlakozó iskolai könyvtár típustervének elkészítését. A *Fejér megyei Tervező Iroda* kisebb általános iskolák részére el is készítette a terveket s ezeket *Spránitz Tibor* igazgató a tanácskozáson ismertette. A 4–5000 kötet elhelyezésére alkalmas, 110 m² alapterületű könyvtárban osztályfoglalkozások is tarthatók. Építési költsége kb. 300–320 ezer Ft, ebből mintegy 100 000 Ft teljesíthető társadalmi munkában. A berendezés költségigénye 50 000 Ft. A tanácskozás elfogadta a terveket s köszönetet mondott *Spránitz Tibornak* a munkáért. Javasolta, hogy a mozgalom útján ismertessék meg azokat az érdekelte megyékkel.

A *Fejér megyei művelődésügyi osztály* képviselője bejelentette, hogy az első ilyen iskolai könyvtárt Fejér megye egyik községében megépítik, s hogy a megyei tanács 200 000 Ft-ot ad az építési költségekre. A *Tervező Iroda* vállalta, hogy az MSZMP XI. kongresszusa tiszteletére az első könyvtárhoz elkészíti a kivitelezési tervet is, és maga irányítja az építési munkálatokat.

A közművelődési párthatározat és a nemzetiségi könyvtárügy

A nemzetiségi szövetségek közelmúltban lezajlott kongresszusai meggyőzően bizonyították az 1968-as nemzetiségi párthatározat helyességét, melynek nyomán jelentősen fellendült hazánkban a nemzetiségi kérdéssel való foglalkozás. A fejlődést módosított alkotmányunk is jelzi. A lenini nemzetiségi elveknek megfelelően egyértelműbben jut benne kifejezésre a nemzetiségi oktatás és kultúra ápolásának lehetősége helyett a nemzetiségi nyelvhasználat, az oktatás, valamint a kultúra megőrzésének és ápolásának intézményes biztosítása. Megerősíti mindezeket az MSZMP Központi Bizottságának 1974. március 19—20-i, a közművelődés fejlesztésének feladatairól hozott határozata, amely hangsúlyozza: „A nemzetiségi szövetségek segítsék az anyanyelvi műveltség, a folklorisztikus hagyományok őrzését és fejlődését, a politikai tájékozódást, a szocialista tudat, a szocialista hazafiság és internacionalizmus elmélyítését.”

A nemzetiségi politika irányát jelölő párt- és állami határozatok, rendelkezések egyértelműen hangsúlyozzák a nemzetiségek állampolgári egyenjogúságát, megteremtve az elv gyakorlásának legkedvezőbb feltételeit is. A feltételek biztosításából pedig mind a központi szervek, mind a helyi tanácsok vállalják a rájuk eső feladatokat.

Az elmúlt években a nemzetiségi művelődésügy — a szövetségek kongresszusainak tanúbizonysága szerint is — számottevően fejlődött. Nemzetiségi művészeti csoportok, anyanyelvi klubok jöttek létre. Fellendült az anyanyelvi nyelvművelés, amely elemi erővel vetette fel a *nemzetiségi könyvellátás* fejlesztésének igényét. A nemzetiségi területek könyvtáraiban néhány évvel ezelőtt még csak kevés számban találhattunk horvát, szerb, szlovén, szlovák és román nyelvű könyveket, a falusi könyvtárakban pedig német nyelvű könyv is csak ritkán fordult elő. Ma a nemzetiségi területek könyvtáraiban százezernél több anyanyelvükön írt könyvet olvashatnak a nemzetiségek tagjai. A fejlődéssel való lépéstartást intézményesen is biztosítjuk. Az elmúlt évben például a Könyvtárellátó a nemzetiségi báziskönyvtárak részére mintegy 700 ezer forint értékű kiadványt szállított. Az eredmény természetesen a körültekintő könyvtárügyi szakmai és politikai munka következménye.

A nemzetiségi báziskönyvtárak

A nemzetiségi könyvtárügy fejlesztésében fontos szerepet játszanak a báziskönyvtárak, amelyek szervezése az 1972-ben kiadott *Irányelvek a nemzetiségi lakosság könyvtári ellátásának továbbfejlesztésére* című minisztériumi dokumentum alapján kezdődött. Ez a szervezeti forma a megfelelő nyelvismeretű és kulturáltságú könyvtárosok beállításával máris figyelemre méltó fejlődést jelez a nemzetiségek nyelvének művelésében. A könyvtárak tevékenységét a szomszédos országok is figyelemmel kísérik. A báziskönyvtárak létrehozásával az anyanyelvi műveltség fejlesztésére koncentráltuk az erőket. A határozat nyomán 6 német, 4 délszláv, 4 szlovák és egy román báziskönyvtár kezdte meg munkáját. A kezdeti tapasztalatok szerint e könyvtárak adottságaiknál fogva képesek támogatást adni a kis könyvtáraknak az anyanyelvű állomány gyarapításához, az anyanyelven történő olvasás megszervezéséhez, s így felelősek lehetnek a nemzetiségi lakosság könyvtári ellátásának megszervezéséért.

A *báziskönyvtárak létrehozása tehát határkő a nemzetiségi könyvtárügy fejlesztésében*, mindenekelőtt azért, mert a tennivalók megoldását országos, illetve megyei szintre helyezte. A kérdéssel való kiemelt foglalkozást máris kézzelfogható eredmények bizonyítják. A Művelődésügyi Minisztérium például a kulturális alaphól három éven át 700—700 ezer forinttal támogatja a nemzetiségi könyvtárügy fejlesztését, s ebben az évben másfél millió forint értékben rendel nemzetiségi nyelvű irodalmat. Az érdekelt megyék a nemzetiségi nyelvű könyvek vásárlására pénzügyi keretet adtak a báziskönyvtáraknak, s fokozatosan gondoskodnak a megnövekedett módszertani feladatok ellátására hivatott munkatársak alkalmazásáról is.

A Könyvértékesítő Vállalat és néhány nagyobb könyvtár is bekapcsolódott a nemzetiségek könyvtári ellátásának további szervezésébe. Vállalták, hogy a nemzeti bibliográfiák és a kereskedelmi jegyzékek alapján előszerzeményezést végeznek és időnként tájékoztató jegyzékeken közlik javaslataikat a báziskönyvtárakkal. Tevékenységük nyomán már szép eredményekről számolhatunk be.

Könyvbeszerezés külföldről

— Jugoszláviából, Csehszlovákiából és Romániából mintapéldányokat rendeltünk a forgalmazott gyermek- és ifjúsági könyvekből, a klasszikus és a mai szépirodalmi

kiadványokból, a kézi- és segédkönyvekből, a nyelvészeti, az irodalomtörténeti, a történeti művekből, valamint a művészeti lexikonokból és összefoglaló munkákból.

— A román irodalmi tanterv által előírt kötelező és ajánlott olvasmányok jegyzéke alapján a szükséges könyveket megrendeltük és megkaptuk Romániából. Várható egy nagyobb román nyelvű, valamint egy 40 ezer forint értékű szlovák nyelvű könyvküldemény érkezése is.

— A budapesti NDK centrumban 1973-ban megtartott gyermek- és ifjúsági könyvkiállítás anyagából a báziskönyvtárak 40 ezer forint értékben vásároltak könyveket.

— Jugoszláviában és Szlovákiában az elmúlt évben kiküldött szakembereink választották ki a megfelelő könyvanyagot. Ilyen módon Szlovákiából mintegy 200 ezer, Jugoszláviából csaknem 300 ezer forint értékű kiadványt szereztünk be. A vásárolt könyvek kb. 60 százaléka gyermek- és ifjúsági irodalom, a többi pedig jobbra újonnan kiadott klasszikus, tartalmi és nyelvi szempontból is olvasmányos, történeti témákat feldolgozó regény. A beszerzett könyvek kisebb részét az új novellák és költészeti művek alkotják.

— Rendszeresen kérünk könyvtájékoztatókat, készletjegyzékeket az érdekelt országokból. A segítségükkel összeállított előszerzeményezési tájékoztató jól orientálja a nemzetiségi anyanyelven megjelent könyvekből való válogatást.

Arra törekszünk, hogy a szomszédos országokból folyamatosan hozzuk be és kínáljuk megvételre a nemzetiségeinknek legjobban megfelelő irodalmat. Szeretnénk elérni, hogy a *községi könyvtárakba* elsősorban a nemzetiségi nyelvű meséskönyvek, a könnyen érthető klasszikus prózai alkotások, valamint a képekkel illusztrált egyéb kiadványok kerüljenek, a 15 nemzetiségi báziskönyvtárban pedig elsősorban a tudományos, a pedagógiai, a módszertani és az ismeretterjesztő művek legyenek.

Feladatok

A nemzetiségi könyvtárügy fejlesztésének központi előfeltételei lényegében megteremtődtek. A helyes irányelvek területi megvalósításának oroszlánrésze immár az érdekelt helyi tanácsokra hárul, a szellemi energiák összpontosításában, valamint a pénzeszközök előteremtésében egyaránt. A irányelvek, tennivalók egyértelmű értelmezése szempontjából is fontosnak tartjuk az alapellátást végző könyvtárak és fenntartóik néhány feladatának hangsúlyozását. Ezek:

A nemzetiségek hazai orgánumának, néhány *anyanyelvű folyóiratnak*, közülük elsősorban a gyermek- és az ifjúsági lapnak járatása, olvasásuk szorgalmazása.

A legfontosabb klasszikus és a mai *szépirodalmi művek* fokozatos beszerzése, elsősorban a nemzetiségi nyelvű oktatás helyi szükségleteinek megfelelően.

A báziskönyvtáraktól kapott nemzetiségi nyelvű *letétek* fogadása és olvastatása, a báziskönyvtári alapkatalógus és jegyzékek széles körű propagálása és a báziskönyvtári szolgáltatások igénybevételére való ösztönzés.

E feladatoknak a helyi könyvtárak csak akkor tudnak eleget tenni, ha fenntartójuk lehetővé teszi, hogy minden ezer nemzetiségi lakosra számítva évente legalább évi 50 anyanyelvű kötetet, valamint legalább két anyanyelvű újságot és folyóiratot vásárolhassanak. Ezzel együtt természetesen fejleszteni kell a könyvterjesztési propagandát is. A nemzetiségi lakosság körében a könyvterjesztést a bázisboltok segítik: a 103. sz. könyvesbolt *Mohácson* a szerb és horvát, *Békéscsabán* a 153. sz. bolt a szlovák, *Gyulán* a 154. sz. bolt a román, *Sopronban* a 256. sz. bolt pedig a német nyelvű irodalom alkotásait árusítja. *Budapesten* várhatóan a 99. sz. (Gorkij) könyvesbolt és a 30. sz. bolt, az Írók könyvesboltja foglalja majd a szerb—horvát, a szlovák és a román nyelvű kiadványok terjesztésével.

Kívánatos, hogy a helyi szervek a nemzetiségi könyvtárügyi feladatok ellátásába nemzetiségi szakembereket, pedagógusokat és más értelmiségieket is vonjanak be. Szükséges továbbá, hogy a könyvtárügyi tevékenységet a helyi közművelődési munkával való legszorosabb együttműködés is kísérje, a *nemzetiségi közművelődés* egészének fejlesztésével kapcsolatos minisztériumi irányelvek alapján.

Ma még a nemzetiségi lakosság körében az egyik alapvető feladat az *igények szélesebb körű felkeltése* az anyanyelv művelésére és ezzel párhuzamosan a feltételek megteremtése. A feltételekről már esett szó. Szólnunk kell az anyanyelvű művelődést szolgáló felvilágosító, népszerűsítő munkáról is, amely tevékenységet 1973-ban is elismerésre méltó akciók jeleztek. Közülük csak a fontosabbakat említjük meg: hazánkban jelenleg tíz nemzetiségi bázis-könyvesbolt működik; a könyvhét alkalmával nemzetiségi író-olvasó találkozókát, irodalmi esteket rendeztek külföldi vendégek részvételével; a kiemelkedőbb idegenforgalmi eseményeket (pl. mohácsi busójárás, békéscsabai folklór fesztivál) alkalmi nemzetiségi könyvadásokkal kötik egybe;

a bázis-könyvesboltokban anyanyelvi kirakatrészt rendeznek be; az anyanyelvi könyvekről a nemzetiségi szaklapok is tájékoztatnak.

Az MSZMP Központi Bizottsága a közművelődés fejlesztéséről hozott márciusi határozatában hosszú időre megszabta a feladatokat. Rajtunk a sor, hogy a hazai közművelődésben elért jó tapasztalatokat alkotó módon hasznosítsuk a nemzetiségi közművelődés előbbrevitelében is, és jól gazdálkodjunk a távlati feladatok megoldásához rendelkezésünkre álló erőkkal, anyagi eszközökkel.

Dr. Daróczy Sándorné

„Írjunk, olvassunk anyanyelvünkön”

Nemzetiségi felszabadulási pályázat

A nemzetiségi anyanyelvű iskolai tanulók és a felnőttek körében nyelvművelő és -fejlesztő pályázatot hirdet a felszabadulás 30. évfordulója alkalmából a Művelődésügyi Minisztérium, karöltve a KISZ-szel, az Úttörő szövetséggel, valamint a nemzetiségi szövetségekkel. Minden pályamunkát anyanyelven kell elkészíteni.

A pályázati kiírás értelmében az *alsó tagozatos* általános iskolásoknak magyarra szóló szöveget kell írniuk egy általuk készített, szülő- vagy lakóhelyükkel kapcsolatos rajzhoz, meghatározott témájú mondatokat kell kiírniuk nemzetiségük újságjából, s be kell számolniuk egy olvasmányukról.

A *felső tagozatosok* megoldandó feladatai: leírni szülő- vagy lakóhelyük felszabadulásának történetét, kiírni nemzetiségi lapjukból a korszerű műszaki, mezőgazdasági és kulturális fogalmakat tartalmazó mondatokat, illetve megtudakolni ma már nem használatos szerszámok nevét, s azokat, valamint működésük módját ismertetni. El kell olvasniuk legalább négy, anyanyelvükön írt könyvet is, s azokról be kell számolniuk.

A *középközpontúaknak* elsősorban helytörténeti (beszámoló a szülő- vagy lakóhely felszabadulás utáni életének egyik fontos eseményéről, jegyzék összeállítása a nemzetiségi sajtónak a szülőhellyel foglalkozó híradásairól stb.), illetve anyanyelvükkel kapcsolatos gyűjtési feladato-

kat (közmondások, népdalok, mesék stb.) kell vállalniuk. Hosszabb beszámolót is kell készíteniük anyanyelvi olvasmányélményeikről. (Egy év alatt legalább hat ilyen könyvet kell elolvasniuk.)

A *felnőttek* — a főiskolai és egyetemi hallgatók is — a középiskolások feladatait kapják, azaz helytörténeti beszámolók írását, népnyelvi gyűjtést, olvasmányélmény ismertetését, de már a tudományos feldolgozás feltételével, irodalmi utalásokkal, a források megjelölésével. S ezeken felül dolgozatot is kell írniuk szülő- vagy lakóhelyük nemzetiségének történetéről, illetve annak bizonyos vonatkozásairól, például az egyesületek, az iskolák stb. történetéről. A dolgozatokat lehetőleg ki kell egészíteni fényképekkel és írásos dokumentumokkal is.

A pályamunkákat jelígis levél kíséretében 1975. január 31-ig kell beküldeni a Könyvtártudományi és Módszertani Központ címére (1827 Budapest, Múzeum u. 3.). Az eredményhirdetésre 1975 áprilisában, a felszabadulás 30. évfordulóján rendezett ünnepségen kerül sor.

Pályadíjak: az I. helyezést elérők díjai magnók, úttörő-táborozások, illetve Expressz jutalomüdülések; a II. díjasoké könyvjutalmak.

A pályázat teljes szövegét a nemzeti települések tanácsától, valamint a nemzetiségi, illetve nemzetiségi tagozatos iskoláktól lehet megszerezni.

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter a Veszprémi Vegyipari Egyetem fennállásának 25. évfordulója alkalmából, eredményes munkája elismeréséül *Straub Gyuláné* könyvtári csoportvezetőnek A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést; nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkásságuk elismeréséül *Bárdos Ferencnek*, a Bajai Városi-Járási Könyvtár munkatársának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT, *Szöts Farkasnének*, az ELTE Természettudományi Kar elméleti-fizikai tanszék könyvtárosának a KIVÁLÓ DOLGOZÓ kitüntetést adományozta.

Petőfi-emlékkönyvtár Mezőhegyesen

Mezőhegyes másodszeri nekirugaszkodásra szerezte meg a Petőfi-emlékkönyvtár címet. Először ugyanis lakosságszámához képest túl kicsi könyvtárat tervezett a község, amikor viszont a megyei könyvtár javaslatára új tervet készített, a felépítés határideje látszott valószínűtlennek. Végül azonban a község vezetőinek és lakóinak összefogása meghozta az eredményt: az elmúlt év végén az épület már csak a belső munkák elvégzésére és a berendezésre várt, s a cím engedélyezésének nem volt akadály. Május 23-án aztán *Csende Bélának*, a Békés Megyei Tanács népművelési csoportvezetőjének avató beszédével megtörtént az intézmény átadása is, és az olvasók birtokukba vették új otthonukat; a messziről jött látogató pedig megállapíthatta, hogy *a Petőfi-emlékkönyvtári akció egyik legszébb létesítménye* született meg Mezőhegyesen, sőt olyan objektum, amely *a magyar falusi könyvtárépítéssel legmagasabb színvonalát* reprezentálja.

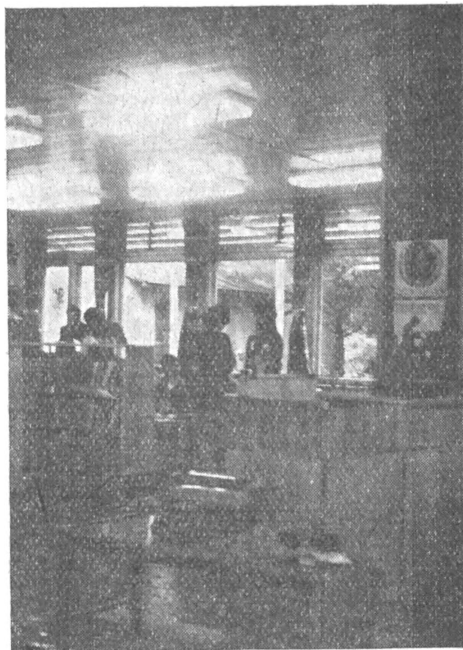
Megszoktuk, hogy Békés megye minden új könyvtárépülete valamilyen meglepetéssel jelentkezik, s valamilyen új ötletet testesít meg, amitől az azonos színvonalú épületek és könyvtárbelsőik különbözőségüket, változatosságukat nyerik. A felületes szemlélő az épület lapostetős kialakítását gondolhatja újdonságnak, ha még nem látott ilyeneket az országban és Békésben. Pedig ebben a megyében is vannak már ilyenek, például *Újkígyóson* és *Kevermesen*. Ráadásul a lapostetős épülettől sokan idegenkednek: a magyar tájba, a piroscserepes, nyeregvetős falusi házak közé be nem illeszhetőnek tartják, mert a végtelen alföldi tér, a tág horizont rájuk telepszik és szinte agyonnyomja, lapítja őket.

Szellemes ötletnek tehát legfeljebb a lapostetős épület mezőhegyesi telepítése tekinthető: a nyomasztó hatás ellen ugyanis az építész (*Mihály György*, a megyei beruházási vállalat mérnöke) igen szerencsés kézzel úgy védekezett, hogy az épületet egy kis *terephullámra ültette*, üdezőld környezetbe, nagy fák közé. Az épülethez enyhe emelkedéssel felfelé vezető úton a közeledők pillantása is szinte lépcsőzetesen emelkedik felfelé, és fokozatosan fogadja be a látványt, mert az előtérben néhány hangsúlyos tagoló elem vonja magára a figyelmet. Ilyen például az építészek által pergolának nevezett lugasféle: az épülethez támaszkodó, szabadon álló oszlopsor natúrszínű fagerendái feloldják a geometrikus felületek semlegesítő hatását és közvetlen kapcsolatot teremtenek az épület üdezőld környezetével; másrészt a rájuk felfuttatott

növények lombzatával védik majd a könyvtárt a napsugaraktól, végül pedig a lugasba telepített padokon kellemes tannyázó, beszélgető, dohányzó helyet kínálnak a könyvtár látogatóinak is.

A ridegséget oszlató, az otthonosság érzetét keltő fa az épületen kívül és az épületben is uralkodó szerepet játszik. A lugas fa-elemeinek színe az épület ajtóinablakain mindenütt folytatódik és a fával végig bordázott mennyezeten fejeződik be. Illetve ide kapcsolódik még a közepeken álló tartóoszlop fareliefje, *Bányai József* pesti szobrász alkotása, valamint a gyermekrészleg néhány fára festett díszítő eleme, *Lipták Pál* munkája.

Ezekon kívül csupán három tusrajz és egy-két, a helyi kézműipart idéző régi kovácsoltvas-tárgy alkotja az egész belső „dekorációt”, amelyből mégsem hiányzik semmi: a bútorok kórisfa színe, a műanyag padló pasztellzöldje, a kék-lila mintás függönyök, a kék és terrakotta színű könyvkötő vászonnal burkolt tartóoszlop színei az ablakokon beszűrődő zöld színek reflexeivel együtt olyan összhatást adnak, ami az utóbbi évek magas békési és országos könyvtári belsőépítészeti színvonalát tekintve is érdemes a figyelemre, és együtt az *újdonság varázsával hat*.

A zenei részleg kezelőpultja, a háttérben a felöltöző részleg

A gyermekrészleg a kölcsönzõpult felõl (Gerõ Gyula felvételei)

A könyvtár építõi azonban más téren is megpróbálkoztak néhány újítással. A 210 m²-es, téglalap alaprajzú épület hosszanti oldalain csaknem végig ablaksor fut, s az egész könyvtárbelső *egyetlen nagy terembõl* áll. Ez a körülmény a térkialakításra és a belsõ elrendezésre is kihatott. Az olvasó a terembe jutva a kölcsönzõpulttal találja magát szembe. Innen a felnõttek jobbra térhetnek a lapozgató állványaihoz, ülõhelyeihez és a felnõtt részleg állványsoraihoz. A kölcsönzõpult mellett, a másik oldalon eljuthatnak a zenei sarokhoz (ennek vezérlõasztala szintén a kölcsönzõpulthoz csatlakozik), vagy továbbmehetnek az olvasótermi asztalokhoz, illetve a melléjük telepített kézikönyvtári és foyóirat-állványokhoz. Ez az övezet bútorokkal van elválasztva a gyermekrészlegtõl, amely tulajdonképpen a bejárattól balra fekvõ sarkot foglalja el, s a gyermekek igen könnyen, a felnõttek zavarása nélkül megközelíthetik, ha a bejárattól balra fordulnak, miután a felnõttekkel közös kölcsönzõpultnál eleget tettek a kölcsönzéshez szükséges adminisztrációs elõírásoknak. — Meg kell jegyezni, hogy az épületnek még egy bejárata van: az épület főbejárata a községgközpont sétányszerû útja felé esik, de az ezzel párhuzamosan a központba vezetõ közútról is jól látszik a könyvtár, sõt egy parkosítandó területen keresztül meg is közelíthetõ. Ezért szinte két egyenlõ értékû homlokzatot kellett kiala-

kítani a tervezõnek, sok tagoló elemmel. Erre az oldalra is került tehát bejárat: ide kocsival lehet jönni, s az ún. szolgálati bejáraton keresztül történnek majd a szállítások is. A szolgálati bejárat oldalán van az olajkazan helyisége és a vizeztõmb; ennek nõi részébe öltõzõszekrényt is beépítettek.

Mezõhegyesnek 8800 lakosa van. A régi híres gazdaság sajátos üzemszervezési gyakorlata következtében azonban csak a lakosság fele lakik a községben, másik fele a 99, korábban majornak nevezett gazdálkodási egységben, tehát a külterületeken. Az új — és egyébként is továbbépíthetõ — könyvtárpépület nagyságának megítélésékor azonban arról sem szabad megfeledkezni, hogy az állami gazdaságnak és a cukorgyárnak külön könyvtára van. Korábban épp a MEDOSZ-könyvtár látta el az egész települést könyvvel. Az, hogy a községi könyvtár saját lábára állt, az új könyvtárpépület létrehozásakor nem okozott elzárkózást: az intézmény felépítésének és felszerelésének több mint egymillió Ft-os költségébõl ugyanis a megyei tanács félmilliója mellett az állami gazdaság is százezret vállalt. Segítettek a többi üzemek is, mégpedig részben közvetlen anyagi juttatással — kendergyár, vasipari szövetkezet —, részben nagy értékû társadalmi munkával vettek részt az építkezésben. Társadalmi munkát teljesítettek a cukorgyár, a kendergyár, az állami gazdaság dolgozói, a MÁV KISZ-fiataljai és a 614. sz. szakmunkásképzõ-intézet fiataljai is.

A Petõfi-emlékkönyvtári alap kiemelt támogatásban részesítette a mezõhegyesi építkezést. Ezzel azonban nem oldódott meg a könyvtár minden gondja: a községi tanács megígért ugyan minden támogatást az intézménynek s az idén már 45 000 Ft-ra emelte a könyvbeszerzési keretet, az állománynak mégis nagyok a hézagai. Ugyanis 1969-ben, amikor a községi könyvtár kivált a szakszervezetibõl, az állományt megfelezték, s emiatt természetesen nem lehetett elkerülni bizonyos állományrészek hézagossá válását. Az állomány aránylag kicsi, 7000 kötetes, az új zenei részlegben pedig kevés a lemez. A helyi tanácsi segítségén kívül Mezőhegyes megérdemelne némi központi támogatást is!

Végül megjegyezzük, hogy május elseje körül és az ünnepi könyvhéten néhány más Petõfi-emlékkönyvtárat is felavattak (*Egerfarmos, Egyházasgerge, Lak, Gelse*). Közülük a Zala megyei Gelsén a több lépcsõben elkészíthetõ könyvtári tìpustervek elsõ példája valósult meg, ezért a gelsei könyvtárt külön is bemutatjuk.

(G. Gy.)

A könyvtárak ifjúsági parlamentjei

A közelmúltban fontos könyvtári vonatkozású ifjúságpolitikai eseményekre került sor: első ízben rendezte meg ifjúsági parlamentjét az *Országos Széchényi Könyvtár* és a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár*. A párt és a kormány ifjúságpolitikájának részeként a múlt év januárjában kiadott miniszteri utasítás nyomán összehívott ifjúsági parlamentek célja az volt, hogy valamennyi dolgozó fiatal ismerkedjék meg munkahelyének feladataival, terveivel és gondoljaival, hogy véleményét mondjon, javaslatokat tegyen, beszéljen munkahelyi és szociális problémáiról. Ugyanitt választották meg a később megrendezendő megyei, fővárosi és az ágazati parlamenteken részt vevő küldötteket is.

A parlamentek megrendezését mind az OSZK-ban, mind az FSZEK-ben körültekintő előkészítő munka előzte meg. Az intézmények vezetősége kidolgozta, majd közzétette a miniszteri utasításhoz kapcsolódó intézkedési tervét, a parlament összehívása előtt pedig beszámoltatta a középvezetőket az ifjúsági törvény végrehajtásának eddigi eredményeiről. Mindkét könyvtár helyi párt-, KISZ- és szakszervezete ugyancsak megvitatta az ifjúsági törvény végrehajtásával összefüggő tennivalókat.

A tanácskozást *Havasi Zoltán* helyettes főigazgató (OSZK), illetve *Szőke Tiborné* igazgatóhelyettes (FSZEK) vitaindítója vezette be.

Nevelés, képzés — továbbképzés

Mindkét tájékoztatóban és jó néhány hozzászólásban kiemelkedően fontos helyet kaptak a *személyzeti politika, az utánpótlás, a képzés és a továbbképzés* kérdései. Nemcsak az az igény fogalmazódott meg, hogy a vezetői állások betöltésekor az eddiginél is nagyobb mértékben kell számolni az arra alkalmas fiatalokkal, hanem felvetődött az érdemi és átgondolt szakembernevelés szükségessége is, amely elősegíti, hogy a fiatalok a *hármias vezetői követelményeknek* megfeleljenek. Mindkét parlament előadói és felszólalói hangsúlyozták, hogy a szakembernevelésnek folyamatosnak és tervszerűnek kell lennie, és már a munkahelyre való belépéskor meg kell kezdődnie. Ezt a célt szolgálja az intézkedési tervnek az a pontja, amely előírja, hogy a munkahelyi vezetők az újonnan belépőkkel ismertessék meg az intézmény szervezeti és működési szabályzatát, adjanak *pontos munkaköri leírást* elvégzendő feladataikról. A pályakezdők indulását kívánja megkönnyíteni az OSZK vezetősége a kétévienként indítandó OSZK-ismereti tanfolyammal, továbbá annak a meglévő gyakorlatnak az általánosításával, hogy a fiatalok munkába állásuk után ne csak a szűkebb munkakörük ellátásához szükséges ismereteket szerezzék meg, hanem a kapcsolódó munkaterületek, illetve osztályok munkájába is bepillantást nyerjenek. A fiatal munkatársak kapjanak folyamatos tájékoztatást az intézmény vezetőségétől *a munkahely terveiről, feladatairól, szervezeti kérdéseiről*, mert csak így válhatnak igazán érdekeltté a munka végzésében, csak így láthatják át feladataik értelmét, jelentőségét.

A szakembernevelés és -utánpótlás egyik kulcskérdése a képzés és továbbképzés megoldása. „A közművelődési terület színvonalas és korszerű követelményeknek megfelelő káderutánpótlása érdekében tovább kell javítani a kiválasztás, a képzés és továbbképzés munkáját — hangsúlyozza az MSZMP KB közművelődési határozatának idevágó pontja. Ennek jelentőségét nemcsak a két könyvtár vezetői, hanem a parlamenteken részt vevő fiatalok is tisztán látják. Nem véletlen, hogy a felszólalások többsége ezzel a kérdéssel foglalkozott. Ezeknek az intézményeknek nem a képzésre való ösztönzés az igazi gondjuk, hanem a tanulási kedv, képzési igény kielégítése, a megfelelő oktatási formák kiválasztása és a képzési lehetőség megteremtése. Mindkét könyvtár a technikai segéderek és a középszintű munkatársak arányának növelése érdekében jelentékeny számban alkalmaz szakképzetlen fiatalokat, akik kevés kivétellel a Könyvtártudományi és Módszertani Központ középfokú könyvtárosi szaktanfolyamán szerzik meg a munkájukhoz szükséges szakismereteket. Ám a szaktanfolyam elvégzése — a képzés iskolarendszeren kívüliségéből adódóan — egyrészt aránytalanul nagy megterhelést ró a hallgatókra (tandíjat kell fizetni, nem jár tanulmányi szabadság stb.), másrészt nem ad felsőfokú iskolai végzettséget, *az egyetemi képzésbe nem számít be*, sőt még az egyetemi felvételnél sem jelent előnyt. Erthető volt tehát, hogy a parlamenteken részt vevő fiatalok elégedetlenségüknek és csalódottságuknak adtak kifejezést ezzel az oktatási formával kapcsolatban. A Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának tervei szerint a fennálló „oktatási zsákutcát” meg fogja szüntetni az, hogy a középfokú tanfolyamot végzett könyvtárosok utólagosan főiskolán, illetve egyetemen tanári szakkal kiegészített ráfejelő képzésben vehetnek részt. Bár a szakképzés reformja jelenleg még a tervezés stádiumában van,

ezeknek a terveknek megvalósítása a *főiskolai képzés megindításával* remélhetőleg megnyugtató módon rendezí majd a helyzetet. A könyvtártechnikai ismeretek középiskolai oktatása pedig a könyvtártechnikus utánpótlást biztosítja majd.

Nyelvtanulás — kutatómunka

A felszólalásokban a képzési problémák között ugyancsak fontos helyet kapott a differenciáltabb szakosodás szükségessége. Sürgetően merült fel az idegen nyelvek intenzív tanfolyamokon való elsajátításának igénye is, amelyre jelenleg rendkívül korlátozott lehetőség van (például az OSZK-ban 1973-ban 1, 1974-ben pedig 2 könyvtáros végzett intenzív nyelvtanfolyamot). A lehetőségek kiterjesztése szükséges, hiszen az egyetemet végzett könyvtárosok túlnyomó többsége nem rendelkezik nyelvtudással a hagyományos szakpárosítás miatt.

A képzési, továbbképzési lehetőségek megteremtése és az *idegen nyelvek ismeretei* alapvető feltétele a könyvtári kutatómunkának. Az intézkedési tervek a Szakmai képzés c. fejezetben tárgyalják a fiatal, arra érdemes munkatársaknak a tudományos kutatómunkába való fokozottabb bevonását. Az intézkedés eredményes végrehajtása azonban nemcsak a fiatal könyvtárosok felkészültségén és a kutatási témák megjelölésén múlik, hanem a megfelelő munkaköri megbízás és a *munkahelyi légkör* is nagymértékben hozzájárulhat a kutatási kedv felkeltéséhez és az egyénre szabott kutatási terület, téma kiválasztásához. Az intézkedés jelentőségét azért is hangsúlyozni kell, mivel a fiatal kutatók abszolút számban és arányosan is meglehetősen kis mértékben szerepelnek az intézmények kutató munkatársai között (például az OSZK-ban kb. 200 fiatal közül mindössze 11 kap kutatónapot a kutatónappal rendelkező 59 könyvtáros közül). S az intézmények kevés lehetőséget nyújtanak fiataljaiknak a külföldi tanulmányutakon és a belföldi tapasztalatcseréken való részvételre.

Bérezés — szociális kérdések

A fiatalok hozzászólásaiban hangsúlyval szerepelt a magasabb és differenciáltabb bérezés elvének, a státuszba helyezés előtti szerződéses munkaviszony lerövidítésének és a gyorsabb ütemű beiskolázásnak az igénye. Sokan észrevételezték az *anyagi és erkölcsi elismerés* hiányát, és — mivel a korábbiakban szinte alig volt lehetőség arra, hogy a fiatalok kiváló szakmai és politikai munkájukért kitüntetésben részesüljenek — lelkesedéssel nyilatkoztak a KISZ megalakulásának évfordulóján adható miniszteri kitüntetésről, az FSZEK-ben pedig javaslat született az *FSZEK kiváló fiatal dolgozója* kitüntetés megalapítására.

Említésre méltóak az FSZEK vezetőségének a fiatalok szociális gondjainak (lakás, bölcsődei, óvodai elhelyezés, sportolási lehetőség) megoldása érdekében hozott intézkedései. Mindkét intézkedési tervben szerepel a fiatalok közösségi (politikai, kulturális stb.) tevékenységének színteret nyújtó létesítmények, ifjúsági klubok létrehozása. Azóta az FSZEK ifjúsági klubja már elkészült, az OSZK pedig ez év nyarára tervezi az új klubhelyiség megnyitását. Javaslat született továbbá az OSZK Híradó „Ifjúsági parlament” című rovatának létrehozására, amely állandó fóruma lesz a fiatalok problémáinak.

A parlamentek tanulságai

Az ifjúsági parlamentek értékes és sokat ígérő kezdeményezésnek bizonyultak. A fiatalok érett szemléletről, lényegi problémalátásról és *jó szándékú kritikai érzékről* tettek tanúbizonyságot. A vitát a *lényegi kérdésekben való egyetértés* jellemezte. A fiatalok általában ugyanazokat a problémákat vetették fel, amelyeket a megnyitó előadások is érintettek, de ők az ifjúság szemszögéből, határozottabban és konkrétan tárgyalták elő gondjaikat. Nem kétséges, hogy e termékeny véleménycsere és egészség légkör kialakításában jelentékeny szerepe van a két könyvtár KISZ-szervezetének is.

Úttörő kezdeményezésekről lévén szó természetes, hogy akadtak hiányosságok is, s nemcsak a fiatalok oldalán. Mindkét könyvtár intézkedési terve túlságosan az általánosságok szintjén mozog, nem bontotta le eléggé a helyi igényeknek megfelelően a miniszteri utasítást. A fiatalok felszólalásaiból például kiderült, hogy noha már egy évvel ezelőtt intézkedési tervbe foglalták az új munkatársak megismertetését a szervezeti és működési szabállyal, valamint a munkakörük leírásával, ez a természetesnek látszó követelmény még most sem vált gyakorlattá.

A tanácskozásról megállapítható, hogy szinte valamennyi hozzászólás tartalmas és értékes volt. Ezek azonban nem kapcsolódtak egymáshoz eléggé, így nem alakult ki érdemi, pezsgó vita. A jelenlévő fiatalok közül kevesen vállalkoztak arra, hogy véleményüket, gondolataikat a nagyobb nyilvánosság előtt is elmondják.

Bizonyosak vagyunk abban, hogy a következő két év múlva sorra kerülő ifjúsági parlamentek előkészítéséből és megrendezéséből teljesen hiányzik majd a kezdeti lépésekre jellemző bizonytalanság vagy elfogódottság.

Dán Krisztina

A Balatoni Úttörőváros könyvtára

Az úttörőmozgalom vezetőinek dédelgetett álmai között már nagyon régen szerepelt egy Balaton-parti központi úttörőtábor. A lehetőségek között válogatva a gyermeknevelési igényeihez legalkalmasabbnak a Balaton északi partján, Zánka és Balatonakali községek között húzódó Csorsza-patak völgyét övező területet tartották. Ezen a kitűnő helyen az elmúlt néhány évben valóságos város létesült. Nem nagyzolás a kifejezés. A 385 katasztrális holdon elterülő, 467 millió forintért létesült intézményben valóban minden megtalálható, ami egy városra építményekben jellemző. Lakóépületek, gyermekek foglalkoztatására alkalmas helyiségek, egészségház, művelődési ház, könyvtár, múzeum, posta, vasútállomás, hajóállomás, strand, sportlétesítmények, kertészet, üvegházak, közművek, utak, hidak stb. A lakók az egész országból érkeznek. A teljes kiépülést követően 1975-ben évente mintegy 25 ezer úttörő — 10-14 éves gyermek — vesz részt tanév közben egyhónapos, nyáron kéthetes táborozáson. A város csaknem félezer állandó alkalmazottját évenként kiegészíti az ország különféle vidékeiről érkező 800—1000 nevelő, úttörővezető.

A Balatoni Úttörőváros — ma már így nevezzük — 1972 őszén kezdte meg működését. Feladatai közé tartozik, hogy jutalomtáborozáson fogadja az úttörőcsapatokban kiváló munkát végző, az úttörőélet szakterületein kitűnt kisdobosokat, úttörőket és a kitüntetett úttörőcsapatok tagjait. Ezen kívül minden évben nyári nemzetközi tábort is kell szerveznie. A tanulási szorgalmi időben pedig itt tartják a falusi és a tanyai, valamint a külterületi úttörőcsapatok őrvezetőinek, tisztségviselőinek iskolai oktatással (tananyagfeldolgozással) egybekapcsolt, táborig jellegű vezetőképzését, s otthont nyújt a város a különféle tanácskozásonak, valamint a nevelői továbbképzéseknek, tanfolyamoknak is.

Az úttörőmozgalom történetére vonatkozó dokumentumok gyűjtéséről, feldolgozásáról és a gyermekek számára történő bemutatásáról szintén gondoskodnia kell az úttörőváros vezetőségnek.

A könyvtár szerepe az úttörőváros életében

Az úttörőváros élete, alapfunkcióinak ellátása elképzelhetetlen könyvtár nélkül. Az évközi óravezetőképzésben részt vevő, tanyákon és kisközségekben élő fizikai dolgozók tehetséges gyermekei, továbbá a nyári táborozáson részt vevő úttörők közül ugyanis sokan itt sajátítják el először a könyvtárhasználat alapelemeit, s az itt nyert benyomások, élmények lényegesen hozzájárulhatnak olvasási kultúrájuk kialakulásához. A könyvtár segítheti a táborozók érdeklődésének felkeltését a tudományok, a művészetek iránt, tájékozódó képességük kialakítását, az információk befogadására nyitott személyiségük kifejlesztését. A könyvtári munka hatékonyságát fokozhatja a különleges helyzet is, amelyben a gyermekek élnek.

A könyvtár használata nélkülözhetetlen a tananyagfeldolgozással egybekötött évközi óravezetőképző tanfolyamok nevelési feladatainak megoldásához is (kiegészítő irodalom olvasása, kézikönyvek használata, irodalmi jellegű foglalkozások tartása, a művészeti nevelés segítése könyvekkel stb.).

Mivel minden más könyvtártól távol helyezkedik el, ezért feladatai között fontos helyet kapott az állandó és az időszakos alkalmazottak olvasási igényeinek kielégítése, s az úttörővezetők, a vezetői munkakörökben dolgozó szakemberek ideológiai, politikai, pedagógiai, pszichológiai, ifjúságmozgalmi irodalommal való ellátása, valamint szakirodalmi tájékoztatása.

Az úttörőváros könyvtára különleges feladat ellátására is vállalkozott. Jelenleg az Országos Széchényi Könyvtáron kívül az egyetlen olyan intézmény, amely gyűjti az úttörőmozgalom hazai irodalmát, dokumentumait (könyvek, folyóiratok, próbakönyvek, naplók, pályázatok stb.), és lefordítva hozzáférhetővé teszi a CIMEA (a gyermek- és ifjúsági szervezetek nemzetközi bizottsága) tagszervezeteinek úttörő és ifjúsági mozgalmunk számára leghasználhatóbb műveit.

A könyvtárban megtalálható a zenei-hangtári részleg is, amely igényt támaszt a gyermekekben a zenei élmények szerzésére, és hozzászoktatja őket a hangtechnika által nyújtott lehetőségek művelődési célzatú, sokoldalú felhasználásához, alkalmazásához.

A szolgáltatások

A könyvtár természetesen mindenekelőtt kölcsönöz, illetve könyvtárközi kölcsönzést bonyolít le a táborozó úttörők és az úttörővárosban dolgozók számára, továbbá helybenolvasás keretében lehetővé teszi az állományába tartozó kézikönyvtári művek, archív jellegű kiadványok, dokumentációs anyagok, fordítások, folyóiratok használatát. Az újonnan beszerzett irodalomról a propaganda különféle eszközeivel (bemutatók, jegyzék közreadása stb.) folyamatosan tájékoztatja az érdeklődőket, s rendszeresen tájékoztató jegyzéket ad ki az Úttörőszövetség kiadványairól.

Az úttörővárosban dolgozó vezetőket, nevelőket a pedagógiai sajtóban megjelenő fontosabb cikkekről — a lelőhely megjelölésével — a saját kiadványában tájékoztatja. Tartalmuk szerint rendszerezi és őrzi az úttörővezetők elméleti-mozgalmi publikációit, az úttörőváros életével foglalkozó cikkeket, hírek lapkivágatait, és nyilvánartást vezet a külföldi testvér-úttörőszervezetekkel, a CIMEA tagszervezeteivel kapcsolatos hírekről és irodalomról.

A zenemű- és hangtár tájékoztatást ad szolgáltatásairól, és helybeni használatra az érdeklődők rendelkezésére bocsátja közvetíthető anyagait (lemez, magnószalag stb.). A zenei gyűjtemény végleges kialakítása körül azonban még bizonytalanság van, mivel a gyűjtőkör és a szolgáltatások pontos meghatározására csak megfelelő szakkönyvtáros alkalmazását követően vállalkozhatunk.

A könyvtár társas összejövetelek, könyvkiállítások, könyvankétok, író-olvasó találkozók stb. szervezésével hozzájárul a táborozó úttörők érdeklődésének felkeltéséhez, olvasási igényeinek alakításához, önművelési készségének fejlesztéséhez is.

A könyvtár az úttörőváros szervezetében

A könyvtár az úttörőváros belső önálló szervezeti egységként működik. Általános irányítását a város vezetősége az egész intézmény tevékenységét figyelembe véve végzi. Az irányítás nem sértheti a könyvtár szervezeti és működési szabályzatát, melyet alapokmányként a Magyar Úttörők Szövetségének országos elnöksége fogadott el.

Az intézményen belül a könyvtár szorosan együttműködik az Úttörőmozgalmi Múzeummal és a Gyermeki Alkotások Galériájával. E szervezeti egységek gondosan egyeztetik egymással tevékenységüket, gyűjteményük fejlesztését.

A könyvtárral szakmai kapcsolatot tartó intézmények közül első helyen áll az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, a Könyvtártudományi és Módszertani Köz-

Gáspár László felvételei

pont, valamint a Veszprémi Megyei Könyvtár, illetve a Pedagógiai Módszertani Kabinét.

A tárgyi feltételek kielégítőek. A könyvtár az úttörőváros minden pontjáról könnyen megközelíthető központi épület 300 m² nagyságú, szinte tiszta üveg szárnyában helyezkedik el. Bútorzata, felszerelése — a raktár kivételével — minden kívánalmat kielégít.

A könyvvállomány megalapozásához a Magyar Úttörők Szövetségének felkérésére a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése és a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat értékes könyvadománnyal járult hozzá. Az úttörőmozgalmi irodalom gyarapítását, az archív anyagokat az úttörőházaktól kapjuk. Jelenlegi állományunk — amelynek összetételében még sok a kívánnivaló — 5800 kötet. Az olvasók rendelkezésére álló 95 féle folyóiratból 8 a külföldi gyermekszervezetek kiadványa. Az indulás évében, 1973-ban 91 ezer forintot költöttünk könyvek és folyóiratok beszerzésére. Ebben az évben 100 ezer forintot szándékozunk erre a célra felhasználni.

A könyvtárosgárdát fokozatosan alakítjuk ki. A könyvtár teljes létszámmal 1976-ban fog működni, ehhez 6 könyvtárost — jól felkészült fiatal, lehetőleg nyelvtudással rendelkező szakembert — kívánunk alkalmazni.

A könyvtár első időszakának eredményei biztatóak, a táborozó úttörők, valamint az egész ország területéről érkező pedagógusok az elismerés hangján szólnak létrehozóiról, s rendszeresen igénybe veszik szolgáltatásait.

Nádházi Lajos

Egyszer el kell már érkeznünk oda, hogy éppúgy felelősségre lehessen vonni egy olyan vezetőt, aki elhanyagolja az emberek szellemi „fejlesztését”, mint azt, aki „rozsdásodni” hagyja vállalata értékes gépeit.

Az új tartalmú, az egyén képességeit is kibontakoztató, szocialista művelődő közösségeket csak önkéntesen — és nem önkényesen lehet megszervezni.

Aczél György

Az építésügyi szakkönyvtárak helyzete és fejlesztésük gondoljai

Az építésügyben a műszaki könyvtárak szervezésével, fejlesztésével és módszertani irányításával kapcsolatos feladatokat az Építésügyi Tájékoztatási Központ (ÉTK) látja el. Az ÉTK e tevékenységét az építésügyi miniszter egyebek között az 52/1965. ÉM. számú utasításban szabályozta. Kezdetben az egymástól elszigetelten tevékenykedő építésügyi vállalatok, intézetek műszaki könyvtárainak egységes hálózatba szervezése és újabb könyvtárak létesítése volt a cél. E csaknem tízéves időszakban a hálózati munka során mintegy 190 vállalat műszaki könyvtárának megalapításához, folyamatos munkájához nyújtott segítséget az ÉTK, mégpedig módszertani útmutatással, a könyvtárosok alapfokú képzésével, a külföldi könyv- és folyóiratbeszerzések egyeztetésével, összehangolásával és egyéb módszertani tevékenységével.

A hatvanas években lényegében lezárult korszakot követően mindinkább a könyvtárhálózatnak a *szakirodalmi tájékoztatás bázisává fejlesztése* került a feladatok előterébe. Ezt sürgették az új gazdaságirányítási rendszer bevezetésével megnőtt vállalati, intézeti információs igények is. A most következő évek hálózatfejlesztési feladatait ezek a társadalmi igényből fakadó célkitűzések határozzák meg.

Az ÉTK 1972. és 1973. évi könyvtárhálózati tevékenységének középpontjába a folyamatosan jelentkező szervezési, oktatási és módszertani tennivalók mellé a *III. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak* megvalósítására kidolgozott tervek és feladatok kerültek. Ezek szellemében rövid- és középtávú tervet dolgoztunk ki a szakkönyvtárosok képzésére és továbbképzésére, valamint különféle időszakos oktatási formák, „céltanfolyamok”, tapasztalatcserék szervezésére. Kidolgoztuk a *szakirodalmi kooperációs körök* tevékenységének fejlesztésére vonatkozó elképzelést is, amely elsősorban a központi katalógusok és címjegyzékek fokozatos korszerűsítését és bővítését célozza. Végül az ipari-fizikai dolgozók *alapfokú szakirodalmi ellátásának megoldása* érdekében vizsgálódást folytattunk huszonegy nagy munkáslétszámú, munkásszállással is rendelkező vállalatnál. E szakterület segítségét, módszertani gondozását továbbra is kiemelt feladatnak tekintjük, és ebben az évben munkaverseny szervezését is tervezzük e célkitűzések megvalósítása érdekében.

A hálózat rendszeres elvi és módszertani irányításának több fontos területéről — a gondok mellett — eredményekről is beszámolhatunk.

Képzés — továbbképzés

A korábbi gyakorlatnak megfelelően az elmúlt két évben is megrendeztük a nem főfoglalkozású könyvtárosok *alapfokú tanfolyamát*. Az előadásokat követően évente három alkalommal konzultációt tartottunk, amelyen gyakorlati kérdésekkel foglalkoztunk. A résztvevők többsége a vizsgaeredmények tanúsága szerint eredményesen sajátította el a szükséges szakismereteket, és valamennyien megszerezték az alapfokú szakképesítést. A vizsgák tapasztalatai alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy szükség lenne az ágazat sajátosságait figyelembe vevő, didaktikailag és szerkezetileg áttekinthetőbb *tankönyv kiadására* is. E tankönyvet az elmúlt évben elkészítettük, és még ebben az évben szeretnénk a hallgatók kezébe adni.

A továbbképzés keretében 1972-ben „Kézi lyukkártyák alkalmazása a tájékoztatásban” címmel húszórás tanfolyamot rendeztünk; az elmúlt évben pedig „Korszerű könyvtári osztályozó rendszerek” címmel tartottunk ugyancsak *húszórás tanfolyamot főhivatású könyvtárosok számára*.

Továbbra is gondot okoz a főhivatású könyvtárosok és az információs szakemberek oktatása. Ez a nehézség nagyrészt abból ered, hogy a felsőoktatási intézmények kevés könyvtárost képeznek, oktatási tematikájuk felépítése sem felel meg a szakkönyvtárosképzés igényének. Jelenleg a tanfolyamok és az iskolarendszerű oktatás kiegészítik egymást, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ *szaktanfolyamát* végzett könyvtárosok azonban a továbbtanulási lehetőségek szempontjából hátrányos helyzetben vannak a tanítóképző népművelő-könyvtáros szakán végzetekhez képest. A jövőben a képzési problémák enyhítésére *továbbképzésünk keretében* kell megoldásra törekednünk.

Műszaki propaganda

Az elmúlt két évben a vállalatok többségében megrendezték a műszaki propaganda hónapot és ennek keretében a műszaki könyvnapokat. A rendezvények jól szolgálták eredeti célkitűzésüket, a műszaki irodalom népszerűsítését. Több helyen a munkás-

szállók klubjában tartották a rendezvényeket, amelyeken a szakkönyvkiállítástól az előadásig, az ankétig és az újítással foglalkozó vetélkedőig a propaganda legkülönbé-
lébb eszközeit vonultatták fel. Mindkét évben a legeredményesebb propagandát folytató
tíz-tíz könyvtáros és információs szakember jutalomban részesült.

Hálózatfejlesztés

A könyvtárlátogatások során megállapítottuk, hogy az elmúlt években a szak-
irodalmi ellátottságban és a működési feltételek alakulásában viszonylag lassú ütemű
fejlődés mutatkozik, amely azonban — főként az *elhelyezési, berendezési körülménye-
ket* tekintve — messze elmarad az igényektől. A fejlődést példázza többek között a 21.
sz. Állami Építőipari Vállalat könyvtára, amely korszerűen berendezett új helyiséget
kapott.

A könyvtárak nagysága, tevékenységük színvonala és hatása továbbra is eltérő;
legnagyobb a különbség a kutató- és tervezőintézeti, illetve a vállalati könyvtárak
között. Ha a jelentkező gondok rangsorakáláját összevetnénk a korábbi években ta-
pasztaltakkal, akkor az lényegében a korábbiakéhoz hasonló képet mutatna. Első he-
lyen továbbra is az elhelyezési, a berendezési és a létszámgondok állnak. A vállalati
szakkönyvtárak jelentékeny hányada ma is igen mostoha körülmények között, több-
nyire folyosói szekrényekben vagy hivatali szobákban elhelyezett állománnyal műkö-
dik, olvasóterem, feldolgozó helyiség nélkül. Az önálló helyiséggel rendelkező könyv-
tárak alapterülete sem megfelelő nagyságú, berendezésük elavult vagy hiányos, hely-
ben olvasásra alig alkalmas. A vállalati könyvtárak többségében megbízott könyvtáros
tevékenykedik, a főhivatású könyvtárosok aránya még mindig csak lassú ütemben
növekszik. Kivételt csak a tervezőintézeteknek, a nagyobb kivitelező és szerkezetgyártó
vállalatoknak és azoknak a vállalatoknak a könyvtárai képeznek, amelyekben a *mű-
szaki és a szakszervezeti könyvtárakat összevonták* és közösen helyezték el, mint pél-
dával a Középpületépítő Vállalatnál, a Hőtechnikai Vállalatnál, vagy a Dunai Cement- és
Mészműveknél. A könyvtárak létszámgigényeinek meghatározásában a vállalat nagy-
ságát, az információellátásra elsősorban jogosult, illetve számításba jövő dolgozók
arányát és az állomány nagyságát kellene figyelembe venni.

A jelentkező problémák második nagyobb csoportja a könyvtáraknak a vállalati
struktúrában elfoglalt helyéből és néha a helyi *műszaki vezetés szemléletéből* ered. A
szakmai tájékoztatás szervezeti felépítése a vállalatoknál többnyire esetleges, nem kel-
lően átgondolt és korántsem teljeskörű. A különféle információs egységek szervezeti
hovatartozása váltakozó, gyakran ugyanazt a feladatot többen is végzik, míg máskor
fontos területek maradnak gondozatlanok. A szervezeti egységek tevékenysége sincs
megfelelően összehangolva. Egy-két tervezőintézetben tapasztaltuk, hogy a *szakkönyv-
tár és az információs csoport alig ismerte egymás munkáját*, pedig nyilvánvaló, hogy
csak egy megfelelően koordinált, komplex információs rendszer képes a szükséges
információkkal segíteni a vállalati vezetést a helyes döntések előkészítésében.

A könyvtárosok helyzete, besorolása, munkájuk erkölcsi, anyagi elismerése, szakké-
pesítésük színvonala és a *gyakori személyi változások* jelzik a gondok harmadik, álta-
lánosán észlelhető körét. Ezek a személyi kérdések hosszabb távon átfogó, egységes
rendezést igényelnek, mind a besorolási, mind a képzési problémák megoldását
illetően.

Feladatok, tervek

E három megoldatlan problémacsoport korlátozza a könyvtárak szolgáltatásainak
fejlesztési lehetőségeit is. Bár a hagyományos értelemben vett könyvtári munka szín-
vonala általában javult, a vállalati könyvtárak számottevő hányada nem felel meg
minden vonatkozásban a növekvő szakirodalmi tájékoztatási igényeknek. A kiadványok
és az információs szolgáltatások terén sem kedvező a helyzet. Az ÉTK 1972-ben fel-
mérte az építésügyi vállalatok információs egységeinek tevékenységét. E vizsgálódás
keretében 44 vállalatról sikerült értékelhető adatokat nyerni. Ezek szerint könyvgyara-
podási tájékoztatót a megvizsgált vállalatok 33%-a ad ki rendszeresen, címdokumentá-
ciót a vállalatok 4,5, dokumentációs összeállítást 4,6%-ában készítenek, figyelőszolgálati
tevékenység a vállalatok 14,5%-ában, bibliográfiai tájékoztatás pedig 9%-ában folyik.
A központi szolgáltatások: elsősorban az ÉTK figyelőszolgálatának kartonjai, az Építés-
ügyi Műszaki és Gazdasági Tanácsadó és a referáló lapok a vállalatok nagyobb részé-
nél megtalálhatók, felhasználásuk és a helyi szolgáltatásokkal való kiegészítésük azon-
ban többnyire ugyancsak megoldatlan. Ezért a vállalati könyvtárakat alkalmassá kell
tenni az ilyen feladatok ellátására. A cél érdekében szükségesnek láttuk az egész háló-
zatra érvényes *egységes ellátási rendszer* kidolgozását, amely meghatározza, hogy a
különbéféle típusú és nagyságú vállalatoknak *milyen alapvető könyvtári és információs
szolgáltatásokra van szükségük*. A rendszer alapjait 1973-ban kidolgoztuk, s ez évi há-

lőzatfejlesztési munkánkban már felhasználjuk. Fontosnak tartjuk továbbá a könyvtári tájékoztató munka tervszerűbbé tételét. Ezt a célt szolgálná a gyűjtőkori leírás és ügyrend is, amely jelenleg elfogadhatóan csak a tervezőintézeti könyvtárak részére van kidolgozva. Még az idén szeretnénk tehát *típuszabályzatokat kidolgozni* és a könyvtárosok kezébe adni. Nagyobb súlyt kívánunk helyezni továbbá a korszerű információvisszakereső rendszerek népszerűsítésére, s erőteljesebben kellene fejleszteni a könyvtárak *reprográfiai szolgáltatásait* is, akár a könyvtár szervezetén belül, akár a vállalat más szervezeti egységének keretében.

Ha az elmúlt két év nem is hozott látványos, ugrásszerű fejlődést az építésügyi szakkönyvtárügyben, összességében mégis előrelépés következett be néhány fontosabb területen. Az Építésügyi Tájékoztatási Központ igyekezett kialakítani a *hálózat tervszerű fejlesztésének alapelveit*, és részleteiben is kimunkálta az egységes ellátási rendszer elveit. E rendszer megvalósítása a következő évek közös erőfeszítést, türelmet és nem kis munkát igénylő feladata, amelynek teljesítéséhez a helyi műszaki vezetést megértésére éppúgy szükség van, mint a könyvtárosok hozzáértő, lelkes munkájára.

Bagi János

Két régi falusi könyvtáros

— Idehallgasson! Küldték nekünk ezt a ládát. Könyvek vannak benne. Olvas-tassa őket!

A katonás rövideggel kiadott utasítás a községházán hangzott el negyedszázad-al ezelőtt. S a fiatal tanító, akihez in-tézték, tudomásul vette.

Igy lett községi könyvtáros 1949-ben Nagy József, a Fejér megyei Baracska ál-talános iskolájának jelenlegi igazgató-helyettese.

— Elvállaltam. Miért is ne? Volt már akkor néhány megbízatásom. Eggyel több vagy kevesebb már nem számít — gon-doltam.

A ma férfikorának teljében levő peda-gógus 1946-ban pályázat útján került a községbe, az akkor még felekezeti isko-

lába. A napjainkban 2800 lakost számláló, virágzó település kifosztva, romokban he-vert. Ötször viharzottak át rajta a há-ború utolsó hónapjaiban a súlyos harcok. Nehéz idők jártak. Infláció volt.

— Kétnaponként szaladtunk át a pos-tára fizetésért, s mire hazaértünk, való-sággal elolvadt a zsebünkben, nem adtak érte az üzletben úgyszólván semmit — emlékezik vissza. Ekkor már nős volt, két kisgyermekről kellett gondoskodnia. Hogy kenyérhez jusson a család, a református pappal együtt nyáron cséplőgépnél vállalt munkát.

A nagy fordulatot életükben az iskolák államosítása hozta. Megalakult a tsz is. Úgy tűnt, rendezette, távolatossá vált a falu, mindannyiuk élete.

Az általános tennivágyás őt is magá-val ragadta. Pedagógus volt, a falu kul-turális felemelését kívánta szolgálni. Da-lárdát szervezett — hatvan taggal. Szín-játzógardát hozott össze, Darvas József Szakadék-ját is előadták. A csépléssel el-foglalt tsz-tagoknak műsorral kedvesked-tek az iskolások — természetesen az ő irányításával. Így aztán magától értetődő volt, hogy amikor működni kezdett a mű-velődési otthon, vezetésével őt bízták meg. — Rendszeresen éjjel tájban vetőd-tem haza — annyi volt a dolgom — me-séli. Benne volt a lendületben. Könyvtár? Legyen az is.

Csakhogy hamarosan rájött, hogy a „könyvtár csináláshoz” nem elég a lendü-let, ahhoz sok minden más is kell.

Mindenekelőtt könyv. A „ládában” (utóbb tudta meg, hogy a székesfehérvári körzeti könyvtártól kapták) mindössze 50 kötet lapult, 4–5 mezőgazdasági munka, a többi az akkor újdonságnak számító szovjet szépirodalom néhány korabeli al-kotása (köztük volt Solohov Csendes Don-ja is), valamint a sokaknak nem kevésbé

Az egykori „szekrénykönyvtár” Válon

újként ható kortárs magyar irodalom: Veres Péter, Déry Tibor és író társaik művet. Szerencsére, ha gyéren is, szállingózt az utánpótlás, hamarosan háromszáz kötetre nőtt az állomány. A községben működő különféle intézmények is, meghallván a könyvtár megalakulását, átadták saját könyveiket, amelyek úgyis csak útban voltak nekik.

A könyvtárt, azaz a ládát kezdetben az iskolában helyezték el, majd a művelődési otthonba telepítették. Ez az egykori uradalmi gazdasági épület nincs szigetelve, falai nedvesek, lemállik róluk a vakolat. Dohos, nyirkos helyiségeit 1964-ben be kellett zárni, azóta gyakorlatilag nincs művelődési otthona a községnek. Sajnos, a könyvtárt egy nem kevésbé nyirkos, nedves falú, ugyancsak volt gazdasági épületbe költöztették. Ott csúfoskodik ma is.

A legnagyobb baj az, hogy a község vezetői nem akarják belátni: pazarlás ezekre az alapozás nélkül épített házakra pénzt költeni, hisz semmiféle tatarozás nem teszi őket használhatóvá. Mert sajnos, vannak ilyen tervek, s féltő, hiába küzd ellenük Nagy József.

Közben a falu népe rákapott az olvasásra. Könnyű dolga volt a könyvtárosnak. Az olvasószervezésbe természetesen bevonta nevelőtársaikat is. A Népszabadság 1958. január 17-én *Olvas a falu* címmel képes riportban számolt be arról, hogy Baracsán havonta 300 kötet könyvet kölcsönöztek a könyvtárból —, jelenleg 7000 kötet felett van az évi forgalom —, s volt olyan „rekord” nap, amikor egyetlen könyvtári órán 108 könyv talált olvasóra.

1962-ben bevezették a szabadpolcos kölcsönzést, a járásban ez volt az első szabadpolcos könyvtár. Jelenleg 3700 kötet

(ebből 500 ismeretterjesztő munka) sorakozik a házilag készített polcokon. Mindössze 30 négyzetméter alapterületű helyiségben, méltatlan környezetben, mint erről már szó volt. A beiratkozott olvasók száma megközelíti az ötszázat, felerészben iskolások, a felnőttek pedig ugyancsak fele-fele arányban tsz-tagok, illetve Fehérvárra vagy Pestre bejáró munkások. 1974-ben 3000 forintért vásárolhatnak könyveket, az előző években is csak 2—3000 forint körülül összeget kaptak.

Nagy József jól ismeri olvasóit, hiszen legtöbbjük tanítványa volt, vagy éppen most az. Elszomorodik, amikor az öregek könyveit egyszerűen csak a családtagok hozzák vissza...

De több az öröm. Felnőnek a tegnapi tanítványok, s kézen fogva elhozzák a könyvtárba gyermekeiket. A képeskönyvek ifjú lapozgatói már egy műveltebb, könyvszerető generáció jelentkezését sejtetik. S ebben Nagy József pedagógus mellett nem kevés érdeme van Nagy József negyedszázada működő községi könyvtárosnak is.

Nem messze Baracsától, szelid dombok hajlatában fekszik a magyar irodalomban Vajda János révén ismertté lett Vál. Ebben a ma ugyancsak jómódú néplakta községben is elhangzott 25 évvel ezelőtt az a „könyvtárost avató” beszélgetés, ami Baracsán.

— Sáríka, könyvtárt is kéne csinálni — hangzott a felszólítás.

És Sáríka, azaz Gerecze Pálné tanító-nő elvállalta a megbízást. 1941 óta élt, tanított Válon, itt ismerkedett meg későbbi férjével is, aki jelenleg az iskola

igazgatója. Három felnött gyermekük van, valamennyi pedagógus. Pedagógus dinasztia.

A megbízást tehát elvállalta, most már csak könyvekre volt szükség, meg helyiségre. Az első 80—100 kötet adakozásból gyűlt össze. Kaptak a kommunista párt helyi szervezetétől, a községházán is volt néhány, egyéni adakozók is jelentkeztek. El lehetett kezdeni a kölcsönzést. Hamarosan jelentkezett könyvekkel a Bicskei Járási Könyvtár és a megyei könyvtár is.

Többször költöztek az elmúlt két és fél évtizedben, míg éppen egy éve elfoglalták a mostani 40 négyzetméter alapterületű, háromszobás épületet. Kicsi ez is, de a berendezése szabványos, korszerű, a felnött és a gyermekrészleg jól elkülönül. A katalógus naprakész. Az egész könyvtár rendezett benyomást kelt.

A falu közepén szép barokk kastély áll, mezőgazdasági szakmunkásképző-intézet működik falai között. Az itt tanuló fiatalok is szép számmal látogatják a könyvtárt.

Rendez író-olvasó találkozókat is. Ezek sorában különösen emlékezetes maradt az, amelyen Vargha Domokossal ismerkedtek meg a fiatalok. Az író nagy sikert

aratott hallgatói körében, többen azóta is leveleznek vele.

Tudatosan szervezi a könyvtáros utánpótlást is. A mostani nyolcadikosok között kettő is van, aki a pedagógus pályát kívánja élethivatásul választani. Velük külön is foglalkozik, könyvtárosi feladatokat ad nekik. Egykor talán valamelyik a helyére áll a kölcsönző asztal mellett is, nemcsak a katedrán.

A nyári vakáció idején maga köré gyűjt 10—15 gyereket, és — ha már megúnták az ugrándozást a melegben —, letelepszik velük a hús könyvtárban, felolvas néhány verset. Az ilyen versolvasásokból rendszerint beszélgetés kerekedik; tetszett, szép volt, miért volt szép...

Az iskolában — öröme — a pedagógustársak „könyvcentrikus” oktatást folytatnak, így nem kell különösebben ajánlani a gyerekeknek a tananyaghoz jól felhasználható olvasmányokat.

A felnötteket nehezebb behozni a könyvtárba, hiszen legtöbbször nem helyben dolgozik. A bejárók részére vezette be az esti 17—19 órai nyitvatartást. (Majd mindig „túlőrázik”, senkit nem küld el azal, hogy elmúlt 7 óra.)

S ha már jární kezdenek a könyvtárba, nagyon ügyel arra, hogy meg ne szakadjon velük a kapcsolat. A betegeknek maga viszi házhoz az olvasnivalót, esetleg valamelyik szolgálatkész gyerekekkel elküldi nekik. Gyakran segít a kölcsönzésben férje is. Sokszor harminc-negyven olvasó szorong a könyvtárban. Kell a segítség, csak így jut idő mindenkivel szót váltani.

Elismeréssel szól a megyei könyvtárról, amely sok segítséget nyújt a tiszteletdíjas községi könyvtárosoknak. Szívesen emlékszik vissza azokra az országjáró autóbussz-kirándulásokra, melyek során értékes szakmai tapasztalatokat gyűjtöttek más vidékek könyvtáraiban. Haszonnal forgatja a megyei könyvtár híradóját is.

Tervei? A község művelődési központot kíván építeni. Reméli, hogy abban méltó elhelyezést kap a könyvtár is. Mert a mostani jó a mának, de szeretne még dolgozni olyan könyvtárban is, amely már a holnapnak épült.

Nemes ügyet szolgálni — s tenni ezt egész embert kívánó főhivatás mellett — tiszteletet, elismerést érdemel. Az emlékérem, melyet Gerecze Pálné és Nagy József tiszteletdíjas községi könyvtáros társaival együtt az áprilisi ünnepségen kapott, a társadalom elismerését, köszönetét fejezte ki hűségese szolgálatukért.

Si may Norbert

Andruskó Károly ex librise

A 300 éves karcagi gimnázium könyvtára

Amikor a karcagi gimnázium könyvtárának zsúfolt, inkább raktárhoz hasonló termébe lépek, bosszúság tölt el. Állományában olyan értékes művek találhatók, hogy a kutatómunkát is szolgálni képes könyvtárak sorában kellene helyet foglalnia. Régi típusú, üveges könyvszekrényei azonban nem alkalmasak a könyvek szakszerű elhelyezésére. A zsúfoltság is olyan nagy, hogy a polcok egy részén *kettős sorban* helyezték el a könyveket, aminek következtében kikeresésük bonyolult feladat. A folyóiratok a szekrények tetején porosodnak.

A könyvtár állománya 15 000 könyv és 7840 értesítő a gimnázium történetének különböző korszakaiból. A tanári könyvtár kiépítése egy 1868-ban kelt rendelkezés értelmében abban az időben megkezdődött, természetesen lassú tempóban, ahogyan az anyagi körülmények megengedték. E könyvtár a vásárlásokon kívül ajándékozás útján is gyarapodott. Az ifjúsági könyvtár megalapozása az 1890/91-es tanévben kezdődött. A tanári könyvtár rohamos fejlődése 1908-tól következett be, mikor is *dr. Zsigmond Ferenc* tanár, a későbbi akadémiai tag vette át. Addig évente 50–60 kötettel gyarapodott. Zsigmond idejében a gyarapodás felülmúlta az évi 300 kötetet is. Az ifjúsági könyvtár korszerűsítése *Szász Béla* tanár vezetése alatt következett be, aki *1936-ban szapadpolcos rendszert* honosított meg. A könyvtár ma is ebben a formában szolgálja hivatását.

A negyvenes években felmerült a tanári könyvtár korszerűsítésének terve, de a háborús idők miatt nem lehetett megvalósítani. 1945 után, mint egyházi iskolának, nem volt erre pénze, az államosítás után pedig sok egyéb tennivaló tűnt előbbrevalónak, mint a könyvtár fejlesztése. A helyzet később sem javult, s így jutott a könyvtár mostani nehéz helyzetébe.

A könyvállományról annyit, hogy nincsen olyan magyar tudós — történész, irodalomtörténész, fizikus, kémikus, biológus —, akinek legfontosabb művei ne foglalnának helyet a könyvtár polcain. Megtalálhatók a klasszikus és a modern írók, költők munkái csakúgy, mint a nyelvészet magyar és külföldi jeles művelőinek munkái, valamint a filozófia, a társadalomtudományok, a földrajz, neveléstudomány alapvető fontosságú alkotásai.

Az értékes, régi könyvek között megtalálható *Vörösmarty*: Zalán futásának első kiadása 1825-ből, *Bonfini* Krónikája 1606-ból, *Sajnovics* Demonstratio-ja 1770-ből, *Táncsics* A nép szava Isten szava c. munkája 1848-ból, *Bod Péter* Magyar Athénás-a 1766-ból stb. Se szeri, se száma a hasonló régi kiadású könyveknek. A könyvtár állományát hasonló jellegű könyvekkel a karcagi származású *Kátai Gábor* orvostudor hagyatékából gyarapították. Kátai az 1860–70-es években 2362 kötet könyvet gyűjtött saját könyvtára számára, ami abban az időben ritkaságszámba ment. A könyvtár gazdag anyagát kiegészíti az iskolai értesítők tömege. Egyes iskolák már a kiigyezés előtti időkben, majd utána mások is évenként kiadták az évi munkájukról beszámoló értesítőt. Rendelkezés volt arra is, hogy a gimnáziumok egymásnak cserépdányként megküldjék értesítőjüket. Így halmozódott fel a gimnázium könyvtárában 7840 értesítő: *Soprontól Brassóig, Fiumétól Kassáig, Kolozsvártól Csurgóig*, az alföldi gimnáziumoktól a székelyföldreig. Ezek az értesítők fényt vetnek arra a nagy és szívós küzdelemre, amit ezek az iskolák létükért folytattak a műveltség kialakítása érdekében. A tanárok ezekben tudták publikálni tudományos cikkeiket. A magyar szellemi élet nem egy elit képviselőjének nevét talál-

Imets László metszete: Ballagás

jük az értekezések cikkeinek szerzői között: az etnográfus Bátky Zsigmond, a nyelvész Simonyi Zsigmond, a történész Acsádi Ignác neve mellett Babits Mihályét is megtaláljuk, hogy csak néhányat említsünk. Ilyen gazdag állományú könyvtárt messze földön nem lehet találni.

A *Könyv és Nevelés* c. folyóirat szerkesztőjének erélyes közbenjárására a gimnázium a megyétől évi 50 000 Ft segílyt kapott a könyvtár korszerűsítésére. Természetesen ilyen kis összeg nem elég, de a városi és a megyei szervek felügyeltek a könyvtár sorsára, s újabb összegeket folyósítanak a munkálatokra. A könyvtár gondozása is megoldódott: fő-

foglalkozású *könyvtárosa* van a könyvtárnak, aki fiatalos lendülettel végzi a feldolgozás nehéz munkáját. Remélhető, hogy mire az *intézet fennállásának 300. évfordulója 1976-ban* beköszönt, a ma még rendezetlen könyvtár teljesíteni tudja feladatát. Hasonlóan remélhető, hogy az intézet bővítése is bekövetkezik, hiszen a szűk befogadó képességű gimnáziumi épület alkalmatlan a gimnázium és az egészségügyi szakiskola igényeinek kielégítésére. S ha az iskola netán új épületszárnyat kap az évforduló alkalmából, a könyvtár elhelyezésének gondja is megoldódik.

Szász Béla
a karcagi gimnázium ny. tanára

A könyvtár ünneplése Kiskunhalason

A Kiváló könyvtár címet elnyert könyvtárakat országsszerte helyileg is köszöntötték. Kiskunhalason *dr. Szabó Miklós*, a városi pártbizottság titkára méltatta a könyvtár és a könyvtárosok érdemeit. „Városunkban — mondta bevezetésként — összesen 8 vállalat, gazdaság, intézmény érte el az elmúlt évi jó munkája eredményeként a kiváló címet. Közöttük — immár másodszor — *városi könyvtárunk*.” A termelőmunka és a könyvtárosi tevékenység együttes megbecsülésének gondolata egész mondanivalóját áthatotta. A Kiskunhalasi Városi-Járásai Könyvtár „kulturális forradalmunk folyamatában olyan szerepet tölt be, amellyel segít a kultúra demokratizálásában, segít abban, hogy minél többen juszanak el a tudás, a műveltség segítségé-

vel az értékes és értelmes emberi élethez”. E megállapítását a városi pártbizottság titkára a könyvtár sokoldalú tevékenységével és eredményeivel, egyebek között a több mint ezer munkásolvasóval, a nagyszerű katalógusokkal, a helytörténeti kutatást segítő ajánló bibliográfiák kiadásával, a magas színvonalú olvasószolgálattal, a gyermekkönyvtár sokszínű életével, a munkásfiatalokkal való sokoldalú törődéssel, a sokszálú kapcsolattartással támasztotta alá. A Kiskunhalasi Városi-Járásai Könyvtár ezért valóban olyan intézmény, „amely nemcsak a könyvtár zárt területén belül, hanem a könyvtárat körülvevő társadalmi környezetben is jelen van”, s mint ilyen méltán nyerte el másodszor a kiváló címet.

Andruskó Károly ex librise

Propaganda és tájékoztatás egy városi-járási könyvtárban

A modern közművelődési könyvtárnak a könyvkölcsönzés helyén kívül az önnelvelés műhelyévé és információs központjává is kell válnia. Ezt fogalmazta meg a Szolnok megyei pártbizottságnak 1970 decemberében a negyedik ötéves terv közművelődési feladatairól hozott határozata is. A határozatban foglalt feladatoknak igyekszik könyvtárunk — szerény lehetőségein belül — eleget tenni a tájékoztató szolgálat, a sajtófigyelés megszervezésével, a propaganda, a könyvajánlás, a helyismereti munka írásos formáinak megvalósításával.

1973 januárjától — a művelődési központtal közösen — havonta megjelenő közművelődési műsorfüzetet indítottunk a lakosság folyamatos tájékoztatására. A műsorfüzet tette lehetővé, hogy a könyvtári propaganda konkrétan kapcsolódjék az eseményekhez, rendezvényekhez, és rendszeressé váljék a bibliográfiai tájékoztatás. A műsorfüzetben eddig a következő témakörökben közöltünk kisebb-nagyobb ajánló jegyzékeket (zárójelben a tételek számát tüntettük fel):

ajánlás gyermekeknek (94), filmkritika (45), honismeret (12), képzőművészet (9), kismamáknak (8), könyvek a tv műsorához (11), mezőgazdaság (13), modern lakóházak (8), pályaválasztási tanácsadás (12), politikai könyvek (9), színházi kritika (5), a szocialista brigádmozgalom évfordulója (3), a „Szülők akadémiájá”-hoz (6), új könyvek (52).

Személyekhez kapcsolódó könyvajánlásaink: Dvorzsák (5), Mozart (8), Petőfi Sándor (9), Kodály Zoltán (23), Kántor Zsuzsa (7), Kiss József László (1), Szerberényi Lehel (3), Takács Imre (4).

Összesen tehát 22 témakörben készítettünk ajánló jegyzéket 348 tételben.

A fentiekén kívül 5 alkalommal ünnepi köszöntőt, 3 alkalommal pedig eseménynaptárt is tett közzé a könyvtár, valamint minden hónapban az olvasók tudomására hozta a könyvtár nyitvatartási idejét. Tekintve, hogy a műsorfüzet 600 példányos, a könyvtár rendkívül széles körű propagandát valósított meg. A műsorfüzet 1974 januárjától 800 példányban jelenik meg. Példányait közületek, intézmények, gazdasági egységek, tömegszervezetek, valamint szocialista brigádok kapják.

A könyvtár szép eredményeket mondhat magáénak a *helyismereti munkában*

is. 1973-ban sikerrel jelentette meg a Törökszentmiklósi Helyismereti Füzetek 1. és 2. számát. E füzet sikeres kísérletnek ígérkezik arra, hogy városunkban a honismereti mozgalmat összefogja, annak szócsové legyen. Az első szám a Jászkunság c. megyei folyóirat Törökszentmiklóstra vonatkozó cikkeit és közléseit tartalmazza az 1954 és 1972 közötti időszakra vonatkozólag. Szövegkörnyezetet is közöl, tehát olvasmányos is. Megjelent a magyar könyv 500. évfordulójának tiszteletére az ünnepi könyvhéten 500 példányban.

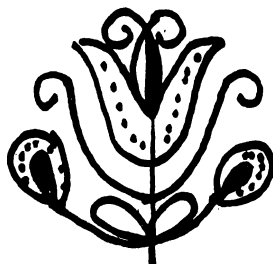
A második szám ismerteti a törökszentmiklósi születésű, vagy a várossal hosszabb-rövidebb ideig kapcsolatban álló politikusok, forradalmárok, írók, művészek rövid életrajzát. Közli a magyar sajtó 1972-ben megjelent és Törökszentmiklóssal kapcsolatos közléseinek bibliográfiáját is, továbbá „Törökszentmiklós a helyi sajtó tükrében” címmel mozaikokat publikál a „Törökszentmiklós és Vidéke” c. hetilap 1908-as számaiból. E füzet tartalmazza az előző füzet mutatóját is.

1974. január 28-án a Helyismereti Füzetek további szerkesztésére szerkesztő bizottság alakult, melyben történelem szakos tanárok, valamint a Hazafias Népfőnt, a városi pártbizottság és a városi tanács képviselői vesznek részt.

Talán e rövid ismertetés is érzékelteti, hogy a Városi-Járási Könyvtár munkája 1973-ban lényegesen kiszélesedett és új színnel gazdagodott. Szélesedtek társadalmi kapcsolatai is.

Varga Sándor

a Törökszentmiklósi Városi-Járási Könyvtár igazgatója

Klubfoglalkozások a Hajdúhadházi Községi Könyvtárban

Amikor az elmúlt év nyarán új, korszerű helyiségbe költözött a községi könyvtár, mi, könyvtárosok tudtuk legjobban, hogy a kedvezőbb működési feltételeknek színvonalas és korszerű tartalmi munkát kell létrehozniuk. Azóta a tervekből, elképzelésekből valóság lett.

Az olvasóvá nevelést gyermekklub-jainkban s a napközisekkel való foglalkozásokkal kezdtük el, az olvasási kultúra fejlesztését pedig a már hat éve működő irodalmi-művészeti klubunkban s a decemberben létrehozott mezőgazdasági szakklubban folytatjuk. A könyvtárban jelenleg két gyermekklub működik, amelynek tagjai nyolc-tíz éves, alsó tagozatos iskolások. A két gyermekklubot a két iskolával és a művelődési házzal közösen hozta létre a könyvtár. Irányítói alsó tagozatos nevelők, akik nagy hozzáértéssel és szakmai tapasztalattal vezetik a heti foglalkozásokat. Ezeket a gyerekek megismerkednek az új könyvtárral, a kölcsönzési tudnivalókkal (beiratkozás, a kölcsönzési idő betartása, könyvhigiéniá, könyvkiválasztás stb.), majd a foglalkozásokon megbeszélik azokat a könyveket,

amelyek a legjobban tetszettek nekik. A foglalkozások színvonalát növelik a versmondó, olvasó versenyek, valamint a hangszerekkel kísért ritmusgyakorlatok, amelyek a gyerekek beszédképességét, ritmusérzékét fejlesztik. A decemberi foglalkozásokon mesedramatizálásokat mutattak be a klubvezetők. A klubnak 25 tagja van.

Az olvasási kultúra fejlesztését a felső tagozatos napközisek körében végzi a könyvtár. A heti foglalkozásokra 40 gyermek jár. Ezeket az összejöveteleken a gyerekek ízlését próbálják javítani vagy fejleszteni a klub vezetői. Íme, néhány foglalkozás címe, illetve témája: Nagy magyar mesemondók, Az ember nyomában, Híres emberek, Érdekes állatvilág, Évszakok a zenében, Forradalmak hősei, Barangolás a festészet birodalmában, Játsszunk a könyvvel (vidám vetélkedő). Magasabb szinten folyik az olvasási kultúra fejlesztése az irodalmi-művészeti, valamint a *mezőgazdasági szakklubban*. Az előbbinek diákok, értelmiségiek, háztartásbeliek a tagjai, míg az utóbbiba a termelőségvetek vezetői, szakembe-

Annék a társadalomtudományi napok keretében. Előadó Bényei József újságíró (Máthé András felvétele)

rei, brigádvezetői járnak. Az irodalmi-művészeti klub huszonöt fős törzsközön-sége már évek óta a legjelesebb írőkkel, újságírókkal, előadókkal ismerkedik meg. Új sorozatot indított a klub Nagy magyar tudósok címmel, ennek keretében Debrecen s az ország kitűnő tudósai látogatnak el a könyvtárba (Bán Imre, Barta János, Julow Viktor, Gunda Béla, Ortutay Gyula). Ez a klub a helyi honismereti hagyományok leggondosabb ápolója. A Földi János irodalmi napok a klub záró programját képezik.

A mezőgazdasági szakolvasó klub a

termelőszövetkezetek szakembereit, szakmunkásait próbálja közelebb hozni a könyvhöz. A klub megnyitóján *dr. Horváth Sándor*, a Magyar Mezőgazdaság főszerkesztője látogatott el hozzájuk. Az idei év programja is gazdag és változatos. Neves szakemberek és a szaklapok szerkesztői találkoznak a klub tagjaival. S külön ki kell emelni, hogy a klub anyagi költségeit a község négy termelőszövetkezte fedezi.

Nagy Lajos
könyvtárvezető

Zenei klub Zalaszentgróton

Községünkben csaknem húsz éve működik zeneiskola. A végzett növendékeknek azonban csak kis hányada folytatja zenei tanulmányait, lesz hivatásos muzsikus. Azoknak, akik már rendelkeznek zenei alapműveltséggel, gondot okozott, honnan „szerezhetik be” további zenei élményeiket. Ez a felismert igény hozta létre a járási könyvtár zenei részlegét, melynek kialakításához 1970-ben a Könyvtártudományi és Módszertani Központ 12 500 forintot juttatott. Ebből az összegből igyekeztünk olyan törzanyagot összeállítani, hogy a zeneirodalom minden nagy korszakából legyen választék. 1973 végén 370 hanglemezünk volt. Stúdióasztalunknál egyszerre tízen hallgathatnak két műsort.

A zenehallgatók tábora gyorsan kialakult. A fiatalok a bít mellett komolyzenét is hallgatnak. A művelődési központ angol és német nyelvtanfolyamának hallgatói is igénybe veszik lemezeinket. 1973 novemberében zenei klubot szerveztünk a könyvtárban, s tagjainak előadásokat rendezünk zenetanárok közreműködésével. Az első sikeres műelemző előadást Kodály Zoltán: Hány János-áról Horváth Rezső, a szombathelyi Pedagógiai Főiskola tanára tartotta 60 főnyi hallgatóság előtt. Dormán Tiborné általános iskolai ének-zenetanár A líra gyöngyszemei a zene szárnyán c. előadásán a Béri Balogh Ádám Gimnázium irodalmi színpada és kamarakórusa Goethe verseit és azok megzenésített változatát mutatta be.

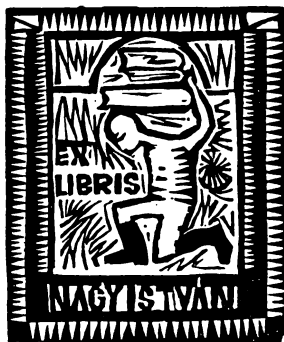
Bajor István ének-zenetanár A magyar népzene c. előadását furulya és fuvola-betétekkel színesítette, tanítványai pedig általa átdolgozott göcseji népdalokat adtak elő. Jól sikerült Mozart-estünket Sipos Lajosné, a zeneiskola igazgatója tartotta. A zeneiskola növendékei Mozart műveiből játszottak. Klubunk vendége

volt Vitai Ildikó ének- és gitárművésznő is. A könyvtár minden alkalommal a témához kapcsolódó hanglemez- és könyvkiállítással várja a zenei rendezvények közönségét.

A klub tervei között szerepel hangverseny rendezése a szombathelyi Erkel Ferenc kórus közreműködésével, s erre azoknak is küldünk meghívót, akik nem tagjai a klubnak. A nyár folyamán a tagok közös autóbuzsikirándulás keretében a szombathelyi Iseum Varázsfuvola előadásán vesznek részt. Előtte Horváth Rezső műelemzést tart a darabról.

A zenei klub szervezése nem kis munkát ró a könyvtárra és a könyvtárosokra. A meleg hangulatú zenei esték sikerét látva azonban úgy érezzük, hogy érdemes a zenetanárokkal együtt tenni azért, hogy a zene Zalaszentgróton is mindenkié legyen.

Csöglei Józsefné
a Zalaszentgróti Járási Könyvtár
igazgatója

Herczeg István ex librise

A HNF miskolci járási könyvbarátcsoportjának tevékenysége

Egy éve, hogy Nyíregyházán országos tanácskozás folyt az Olvasó népért mozgalom továbbfejlesztéséről s határozat született, hogy a jövőben a mozgalomnak a Hazafias Népfront lesz a zászlóvivője.

A következőkben a miskolci járás tapasztalatai alapján néhány ötlet szeretnék elmondani arról, hogyan segíthetik a Hazafias Népfront művelődési munkaközösségei az Olvasó népért mozgalom célkitűzéseit, illetve a könyvtárügy előbbrevitelét.

A miskolci járásban féléves a HNF művelődési munkaközösségének keretében megalakult könyvbarátcsoport. Első lépésként Nagy Istvánné, a HNF miskolci járási titkára, aki a járás országgyűlési képviselője is, a közművelődési könyvtárak eredményeivel, gondoljaival kívánt megismernedni, s 1973 szeptember hónapban *három nap alatt a járás 47 könyvtárából 12-ben tett látogatást.* Útjára elkísérte a járási könyvtár igazgatója (e sorok írója) is, hogy a meglátogatott könyvtárak vezetőivel közösen tekintsék át könyvtáruk helyzetét, s megvizsgálják a fejlődést esetleg gátló körülményeket. Ez a látogatás a községi könyvtárosoknak önmagában is erkölcsi támogatást nyújtott. Közismert a járásban *Nagy Istvánné* segítőkészsége s az, hogy nem késlekedik eljárni ott, ahol annak szükségességét látja. A közművelődési könyvtárak iránt tanúsított érdeklődését nem tekinthették csak a felsőbb szervektől előírt hivatalos gesztusnak, hanem szívesen vállalt feladatnak. A közös könyvtárlátogatást követően elsőnek járásunkban alakult meg a HNF művelődési munkaközösségének már említett könyv-

barátcsoportja. Munkatervébe kettős feladat került: egyrészt a könyvtárak működési feltételeinek megjavítása társadalmi összefogással, másrészt új olvasók és új társadalmi segítők megnyerése.

Az eddigi eredmények közül a leginkább figyelmet keltő, hogy a könyvbarátcsoport kezdeményezésére *Gesztely* községben Csokonai Vitéz Mihály 200. születési évfordulójának emlékére — a költő többször járt Gesztelyen — ez év november 17-én, a költő születésnapján Csokonai-emlékkönyvtárt avatnak a régi korszerűsítésével. A gesztelyi községi tanács ehhez 20 000 forinttal, a Hernád völgyi Termelőszövetkezet pedig társadalmi munkával és 5000 forint készpénztámogatással járul hozzá. A még hiányzó összeget központi támogatásból kívánjuk megszerezni.

A másik feladat: az olvasószervezés társadalmi segítése érdekében a járásban „Minden házból legyen felnőtt olvasó” címmel versenyt indítottunk a 200—1500 lelkes kisközségekben. A 47-ből 31 könyvtárat (65%) kívánunk bekapcsolni a versenybe. Csak olyan nevezéseket fogadunk el, amelyeket a községi népfőntbizottság elnöke, titkára is aláír. Így kívánjuk elérni, hogy a versenybe a helyi népfőntbizottság valóban bekapcsolódjék. A versenyben elért jó eredményekért könyvjutalmat osztunk majd ki. Eddig 20—25 nevezés érkezett be.

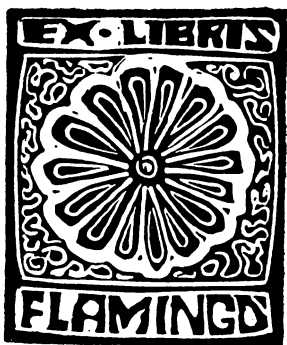
A felszabadulás 30. évfordulójának tiszteletére — egyebek között — azt tervezzük, hogy a 25 év óta működő községi könyvtárak (járásunkban 10 van) emléktáblát kapnak. Ugyancsak számba vesszük azokat az olvasókat is, akik 25 év óta beiratkozott olvasói a könyvtárnak, őket emléklappal fogjuk megajándékozni.

Az ünnepi könyvhét programjából a könyvbarátcsoport szintén kiveszi részét. Járásunkban 3 szlovák nemzetiségi község van. Bükkszentkeresztben nemzetiségi nap keretében kazsai írók részvételével író-olvasó találkozóra kerül sor. A szervezés, az előkészítés a Hazafias Népfront járási bizottságának irányításával folyik.

Nem állítom, hogy minden nehézség nélkül folyik a könyvbarátcsoport munkája. A csüggedésre azonban nincs semmi okunk. Bizom abban, hogy a népfőnt közművelődési tevékenysége meg hozza a maga gyümölcsét, a közös munka örömét.

Serfőző János

a miskolci járás könyvtárigazgatója,
a könyvbarátcsoport titkára

Szilágyi Imre ex librise

Könyvek fóliakötése

A műanyagok térhódítása nem kerüli el a könyvtárakat sem. A Szentesi Városi-Járási Könyvtárban egy éve indult el az a kísérlet, amelynek eredményei az állományvédelemben jelentősek, és anyagi szempontból is kedvezőek. Mint a címből is kitűnik, a fóliázásról van szó.

Könyvtárunkban *minden új könyvet műanyag bevonással látunk el.* A kísérletezések során legjobban az úgynevezett 10-es szuperfólia vált be. Vékony, puha, de szakítószilárdsága kiváló. Budapesten bármelyik műanyagáruházban kapható 42 Ft-os kilónkénti árban.

Rögzítésre legjobban a közismert TIXO szalag felelt meg. Egyéves használat után is kitűnően tartja a fóliát a könyvön. Kísérleteztünk folyékony PVC műanyagragasztóval is, de nem vált be; a munkával az anyaggal kellemetlen, a ruházatra veszélyes volt.

A fóliázás igen egyszerű, az iskolából

ismert könyvcsomagoláshoz hasonló. A fedél széleinél 2–3 cm-es ráhagyással szabjuk az anyagot. Behajjtjuk, és a széleket végigragasztjuk a fedél belső oldalain. A gerincnél bevágást készítünk, sőt az itt kimaradó fület le is lehet vágni.

A fóliázás *higiéniai szempontból* is fontos. A borítót nedves szivaccsal le lehet törölni. Így a papírfedelű könyvek sokkal tartósabbak, a vászonkötésűek tovább maradnak tisztán. Élettartamuk várhatóan több évvel növekszik.

A leghatásosabb érv a fóliázás mellett az anyagi megtakarítás. Egy könyv fóliázásának anyagköltsége 80–90 fillér, tehát nem éri el az egy forintot sem. Csak összehasonlításképp: egy könyv kötetése 25 Ft.

Simon Tamásné

a Szentesi Városi-Járási Könyvtár munkatársa

Hírek

KILENCVENKILENCEDIK életében jár *Halász Mihály*, a bodajki (Fejér m.) szakszervezeti könyvtár legszorgalmasabb olvasója, aki élemedett kora ellenére maga keresi fel a könyvtárt olvasnivalóért. Az ország minden bizonyosan legidősebb könyvtárlátogatója kiváló egészségnek örvend, beteg soha nem volt, s ma is napi öt-hat kilométert sétál.

A VESZPRÉMI MEGYEI KÖNYVTÁRBAN a *Felolvasó színpad műsorainak keretében* bemutatták *Nemeskürty Requiem egy hadseregért c. művének dramatizált változatát* — a szerző jelenlétében —, továbbá *ősbemutató keretében a Dürrenmatt Play Strindberg c. színpadi játékára írt variációkat*, s végül *Shakespeare—Mac Dermot A két veronai nemes című musicalt láthatták az érdeklődők.* (T. D.)

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR hálózati osztályának vezetésére *Király Lászlóné*, az osztály eddigi helyettes vezetője kapott megbízást; az osztályvezető helyettesi munkakör ellátásával pedig *Hargitai Nándornét*, az osztály munkatársát bízták meg. A pestlőrinci, 24. sz. kerületi könyvtár vezetőjévé *Székely Ervinnét*, a József Attila lakótelepi könyvtár munkatársát nevezték ki.

OSZTÁLYVEZETŐI BESOROLÁSBAN az Orsz. Széchényi Könyvtár Magyar Nemzeti Bibliográfia retrospektív szerkesztőségének vezetője lett *Komjáthy Miklósné*, aki már eddig is a szerkesztőség megbízott vezetője volt. Ugyancsak osztályvezetői besorolásban a kötelepéldány-szolgálat vezetőjévé nevezték ki *Tóth Lajos* eddigi megbízott vezetőt.

ELHUNYT MIHAJLOVITS KALMÁNNÉ *Müller Gabriella*, a Természettudományi Múzeum Könyvtárának volt munkatársa, aki már 1945-ben is az intézményben dolgozott, s részt vett a háborús romok eltakarításában, a könyvtár anyagának megmentésében, majd az újjáépítésben. Nyugdíjazásáig a múzeum könyvtárában és a növénytári részlegében tevékenykedett, ahol bécsi születésű lévén, német nyelvtudását is jól hasznosíthatta.

Andraskó Károly ex librise

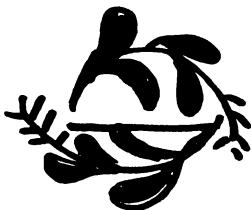
VÁLTOZATLANUL érkeznek a pénzadományok a Szabad Föld „Könyvet a pusztai diákoknak!” akciója javára. A lap legújabbán közzétett beszámolója szerint már tizenegyszer főle emelkedett az akció keretében az általános iskolai diákoknak juttatott könyvek száma. Az újabb adományozók között van a mezőgazdasági, erdészeti és vízügyi dolgozók szakszervezete tízezer forinttal, a Hazafias Népfront Hajdú-Bihar megyei Bizottsága 2637 Ft-tal, a győri SZMT könyvtár a főlépdányai-ból kiválogatott több száz kötet könyvvel, s nem csökkenő buzgalommal küldik pénzadományait az üzemi szocialista brigádjai. Újabbban hét ügyvédi kamara is jelentkezett adományával.

MEGJELENT A SZABOLCS-SZATMÁR megyei könyvtári híradó 1. száma. Amint a szerkesztők írják, kiadványukkal a megye könyvtárügyének kívánják nyilvánosságot teremteni: tájékoztatni a fenntartókat, illetve segíteni a tanácsot, a szakszervezetet és az iskolai könyvtárosok mindennapi munkáját. Szeretnék, ha a híradó a szakmai műhely, a vitaforum és a tapasztalatcsere-bázis szerepét is betöltené. Az első szám változatos összeállításával a meghirdetett program majd minden pontját teljesíti.

A NÉMET IRODALOMTÖRTÉNET nemzetközi bibliográfiájának három kötete megjelent Berlinben. Összeállításában bolgár, csehszlovák, jugoszláv, lengyel, magyar, román és szovjet tudósok is részt vettek. Sokéves munkájuk eredménye ez a maga nemében páratlan mű. A tudóskollektíva most dolgozik a következő két kötet elkészítésén. (APN)

A MAGYAR NYELVHE-TÉNEK célkitűzéseire kapcsolódva több Veszprém megyei könyvtárban megrendezték Bánffy György: *Ekes, érdes anyanyelvünk című műsorát: februárban Balatonalmádiban, áprilisban Keszthelyen, az újonnan felavatott városi könyvtárban, majd Tapolcán és májusban újra Balatonfüreden. A gyermekkönyvtárosok továbbképzésének keretében pedig a balatonalmádi könyvtárban Balogh Ferencné ifjúsági könyvtáros „Mit tehetnek a könyvtárosok a gyermekek anyanyelvi kultúrájának fejlesztéséért” címmel tartott előadást. A könyvtárosok ezután részt vettek a téma anyagához kapcsolódó gyermekfoglalkozáson. A foglalkozáson jelen voltak a Tolna megyei gyermekkönyvtárosok is, akik tapasztalatcsere úton jártak Veszprém megyében. (T. D.)*

MEGVITATTÁK a Veszprémi Megyei Könyvtárban a Művelődésügyi Minisztérium felügyeleti vizsgálati jelentését a megye könyvtárügyéről. A megbeszélésen Kondor Istvánnén, a minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetőjén kívül részt vettek az osztály és a KMK munkatársai, a megye városainak és járásainak művelődésügyi osztályvezetői, közművelődési felügyelői, a könyvtárak igazgatói, valamint a szakszervezeti kulturális és könyvtári vezetők. A vita megerősítette a jelentés alap gondolatát: Veszprém megye közművelődési könyvtárosai a viszonylag rossz tárgyi feltételek ellenére is eredményes munkát végeztek. (H. B.)

A CÍTATEL' c. szlovák könyvtárügyi folyóirat az évi 5. száma közli Sallai István „A könyvtárak elhelyezése Magyarországon” című cikkét, mely a magyar könyvtárépítéssel elvli kérdéseit, normáit és a belső terek kialakítására vonatkozó elképzeléseit ismerteti. Írását a szombathelyi megyei, a makói és a mohácsi városi-járásai könyvtár képei illusztrálják. (B. A.)

A SOROKSÁRI, 35. sz. FSZEK kerületi könyvtár hetedik képzőművészeti kiállításán Tóth Menyhért festőművésznek, a Magyar Népköztársaság érdemes művészenek alkotásait mutatták be. A bevezetőt dr. Solymár István művészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria igazgatóhelyettese mondta. A tárlatról a TV-felvételek készített. (Z. I.)

IDEGEN NYELVEK gyakorlását szervezte meg az FSZEK Katona József utcai ifjúsági klubjában a könyvtár szakszervezeti bizottsága. Három csoportban angol, német és orosz tárgyalgási órákon tökéletesítik nyelvtudásukat a könyvtárosok. (Z. I.)

A VESZPRÉMI VÁROSI KISZ-alapszervezetek kulturális felelősei meglátogatták a megyei könyvtárt, ahol „A könyv szerepe a mai ember életében” címmel előadást hallgattak meg. Ezután tájékoztatást kaptak a könyvtár szolgáltatásairól és megismerkedtek az egyes részlegekkel is. (T. D.)

A HLISA (Hungarian Library Information Science Abstracts), a KMK idegen nyelvű referáló folyóirata — a KGST-információs együttműködés keretében — ez évtől kezdve oroszul is megjelenik. Az 1972—73. évfolyamot viszszenamőleg jelentették meg orosz nyelvre fordítva.

Petrarca

1304—1374

A pogány életöröm és a keresztény áhitat, az ész és szív vallásának tragikus ellentéte a középkor vége felé Petrarca életében és alkotásaiban válik leginkább érzékelhetővé.

Francesco Petrarca 1304-ben született Arezzóban, ahová apja, a firenzei jegyző politikai menekültként érkezett. Avignonban, a pápaság akkori székhelyén töltötte gyermekéveit, majd a párizsi egyetemen és Bolognában tanult. Papnak készült, de magányra és elmélkedésre hajló lelke Provence-ban, ahol a trubadúrok költészetét még eleven élet járta át, eszményi szerelemre gyulladt Laurája iránt.

Avignonból — melyet egyik levelében „... minden fürtelem gyűlhelyé”-nek nevez — indult nyugtalan és kíváncsi útjaira, és oda tért vissza időnként, sokszor évek múlva. Megfordult Párizsban, Brabantban, Flandriában, Németországban, Itália majdnem minden nevezetes városában, követségben járt Prágában, sőt egy azóta megcáfolt föltevés szerint még Budán is. Színes és változatos életet élt, és ha a dicsőség lett volna az, amire életét föltette, boldognak lett volna mondható. *Kedvence volt a társaságoknak*, mint udvari ember kegyeltje a hatalmasoknak, és mint egymást váltó pápák pártfogoltja fölszentelés nélkül kapta meg azokat az egyházi stallumokat, melyekből kényelmesen élhetett írói hivatásának.

Nem olasz dalai, hanem latin versei és iratai — elsősorban Africa című eposza — tették fiatalon híressé és szerezték meg számára azt a dicsőséget, hogy a római Capitoliumon *ünnepélyesen költővé koronázták* és Róma polgárává fogadták. Költők, tudósok, bíborosok, fejedelmek voltak barátai, s a fejedelmek mindig szívesen látták vendégül udvarukban.

Itália egységének gondolatát — más nagy szellemekkel együtt — ő is hirdette. Cola di Rienzo római forradalmától csak annak bukásakor fordult el.

Míg Dante, bár emleget már „Itáliát”, valójában még teljesen katolikus világpolgár, Petrarca a középkortól eltérő politikai eszmények hírnöke, „az első olasz”, mint mondani szokták. S éppen ő élt külföldön, Szép Fülöp Franciaországában, annak a királynak az országházában, aki a világi és az egyházi hatalom szétválasztására törekedett, mégpedig a világi hatalom szupremáciájának biztosításával. Szép Fülöp VIII. Bonifác pápa ellen sereget vezetett, s a pápát elfogatta, ezzel kezdődött a pápák „avignoni fogsága”. A hajdani Róma Petrarca szemében az egész olasz föld egységének jelképe volt s „Itália mia” kezdetű nagy verse az olasz nemzeti törekvéseknek adott halhatatlan költői kifejezést.

Rómának, mint egykori városállamnak nemzeteszménye bizonyos vallási fogalmakkal összeszövődve, a különös, zavaros, rajongó Cola di Rienzoval tűnt fel a politikai élet színpadán. Cola di Rienzo klasszikus tanulmányokat végzett, szenvedélyes népszónok és népvezér volt. Róma városa 1343-ban Avignonba küldte VI. Kelemen pápához, hogy a város új alkotmányának megerősítését kérje tőle. A pápa megkedvelte, s Róma város jegyzőjévé nevezte ki. Ilyen minőségben tért haza, majd 1347. május 20-án felkelést indított a főnemesség ellen, néptribunná választotta magát, s hitte is, hogy ő a „római köztársaság” hivatott vezére. Korlátlan hatalommal intézte Róma ügyeit. A kritikátlan nagyzás és rajongás útjain vakon haladt végzete felé, míg polgártársai 1347 végén ki nem űzték. Bújdosásai során először ferences spiritualisták rejtgették, majd Prágába menekült IV. Károlyhoz, aki kiszolgáltatta VI. Kelemennek. Két évi fogság után az új pápa, VI. Ince engedte szabadon, s Rómába küldte, hogy ott a pápai uralom visszaállításában segítse. Nem volt szerencséje, a nép felkelt ellene, meggyilkolták és holttestét elégették.

Bármilyen különcnek is látszik Rienzo, egész gondolatvilága a reneszánsz alapvető eszméi körül forgott. Voltak csodálói és hívei, és ezek közé tartozott maga Petrarca is. Egyebek között ezt írta Rienzonak uralomra jutásakor: „Bizonytalanságban vagyok, te nagy lélek, hogy néked fejezzem-e ki először szerencsekívánataimat dicsőséges végrehajtott vállalkozásodért, vagy a polgároknak szerencsésen visszanyert szabadságukért, akik neked köszönhetik, hogy lehulltak bilincseik... Íme, birtokában vagytok tehát a szabadságnak, amely bármilyen édes és kívánatos, soha nem ismeri igazán, aki nem vesztette el.” Rienzo bukásakor a következőket írta Vaucluse-ból: „Mert való igaz, hogy én ebbe az emberbe helyeztem Itália szabadságának utolsó reményét, hisz régóta ismertem és szerettem, s mikor a nagy vállalkozásba belefogott, méltónak tűnt előttem a tiszteletre és a kegyeletre. Most, amilyen nagy volt beléhelyezett reményem, épp oly óriási a fájdalom, hogy elvesztettem azt, és nyíltan megvallom, akármilyen lett a vállalkozás vége, nem tudom nem nagyszerűnek tartani a kezdetet.”

Világfelfogásában Petrarca az „autonóm ember” híve, az egyénnek a középkor nagy kollektívizmusból való kiszakadásából, az autonóm ember megszületéséből és ezzel kapcsolatban az emberméltóság fogalmának körvonalzásából indult ki. Hangsúlyozta, hogy a *humanizmus embereszménye az antik műveltségben gyökerezik* és szorosan összefügg az *autonóm személyiség* antik ihletésű kialakulásával.

Petrarca számára az antik és az Abelard-tól, a nominalizmus képviselőjétől elsajátított skolasztikus tudomány nemcsak értelmi örömök forrása, hanem egzisztenciális, lelkiismereti kérdés is. Mert mint *Katona Lajos*, a nagy magyar irodalomtörténész gyönyörű Petrarca monográfiájában ábrázolja, lépten-nyomon összeütközik aszketikus vallásosságával. A szerelem nála nemcsak költői téma, hanem mély és igaz emberi érzelem is, de átélését ugyancsak a vallás gátolja, kifejezését pedig a hagyományos képzetek határozzák meg. Innen erednek állandó belső konfliktusai, önemésztő töprengései, melyek olykor már egész modernül ható lélekelemzéssé válnak. Lelkét fájó melankóliával tölti el, hogy két ellentétes világ ütközik meg benne. Érzí az élet múlandó voltát: „Mindenn, mi szép a földön, csak rövid álom.” A nagyvásonyi pálosok *Festetics-kódexében*, tehát jóformán a magyar kolostori irodalom kezdeteinél találta meg ugyancsak *Katona Lajos* Petrarca *bűnbánó zoltárainak* magyar fordítását, a költő e merőben szubjektív s már modern természetrajongást is érzető alkotását. (Petrarca különben 1336-ban elsőnek járta meg a Ventoux-Ventoso hegyet.)

Huszonhárom éves volt Petrarca, amikor az avignoni templomban, nagypenteki szertartáson megpillantott egy előkelő és erényes, férjezett hölgyet, aki férjét az idők folyamán tizenegy gyermekkel ajándékozta meg. Ez a hölgy volt *Laura*. Hogy Petrarcat a találkozás pillanatában csakugyan átjárta-e az villámcsapásszerű megrendülés, mely az évtizedeken át tartó reménytelenség ellenére e hölgyhöz kötötte, avagy csupán érzés-imitációkból, költői ciradékból, alegóriákból épített oltárt elbe, nem tudhatjuk. A *Laura*-versek változatos anyaga mindkét föltevés mellett szól.

De a vágy éppen azért őrizte meg egy életen át erejét, mert kielégítenél maradt, s mert fojtva, rejtve, bujdokolva kereste a lelki részeket, melyeken keresztül az álomvilágból a tudat világosságára szökhetett. Sőt, erejét a végleges lemondás melankóliájába burkolva, még akkor is őrizte, mikor Laurát egy országokon végigszántó pestisjárvány elragadta. A *Canzoniere* több mint háromszáz szonettjét, *canzonéját* s egyéb olasz versét főként hozzá írta.

Petrarca *Canzoniere*-jének alaphangja elégikus, mert vágy és lemondás egyszerre van jelen a költőben. Földi nőt szeret a maga testi valóságában, Laurát önmagáért, s nem egy misztikus eszmény szimbólumaként. Szépségének érzékeivel örül, amikor leírja hajja, szeme, arca vagy alakja báját. A szépség már nemcsak finom fátyol elvont fogalmak számára, mint eddig volt, hanem a költészet közvetlen tárgya. Ellenállhatatlan erővel bevonult a poézisbe a természet, a realitás, a testiség. Ez a legnagyobb lépés, amivel Petrarca a római klasszikusok valóságérzékétől ihletve előbbre viszi az olasz lírát. De ugyanakkor az új életérzés mellett érvényesül a hagyomány is, mely lemondást parancsol, mely bűnnek tartja az érzéki szerelmet. Petrarca még nem tudott bűntudat nélkül szeretni, és olykor a költészet profanizálásának tartotta az egyszerű, természetes érzések kimondását.

Laura alakja igazán csak akkor elevenedik meg ezekben a versekben, amikor már meghalt, tehát a költő képzelete már szabadon, az érzékek megszólalásának veszedelme nélkül közelíthet feléje. Ezért a *Laura* halála után írt szonettek hangulata tisztább és mélyebb, mint a korábbiaké.

Oly korból valók e dalok, amelyben az emberiség egyik legnagyobb válságával vívódott. Az egyik nagy szellemi rendszer már bomladozott, a másik még alig derengett. Az elégedetlen lelkek ilyenkor a múltban keresik a még bizonytalan jövő előképét. Petrarca is, az első humanisták egyike, a klasszikus kor emlékeit gyűjtögetve és magyarázva próbálta a példaadó múlt kapuját felnyitni. Eleinte ennek köszön-

hette hírnevét. A következő századokban azonban már nem a múlt fölidézése miatt dicsérték, hanem előérzetéért, mellyel megsejtette a jövőt.

Petrarca nemcsak a trubadúrok és az „édes új stílus” mestereinek tanítványa, hanem a latin költőké is. Az ő esztétikájuk szellemében fejleszti tovább, és nemesíti meg az előbbi örökséget. Ő a megteremtője és első tudatos élvezője a szép forma öncélúságának. Az alig néhány emberöltő óta fejlődő *olasz költői nyelv* a Canzoniereben *egyszerre készen áll* előttünk, s Petrarca után századokig jóformán változatlan marad.

Petrarca azt írja egyik levelében — leveleit a legnagyobb gonddal gyűjtötte össze még életében —, hogy a legnagyobb fáradtság a lélek elfáradása.

*Az élet elfut, vissza sohse fordul,
s nagy léptekkel jön a Halál mögötte,
s minden, mi van, mi volt s mit sűrű ködbe
rejt a jövő, lelkemben búra torzul.*

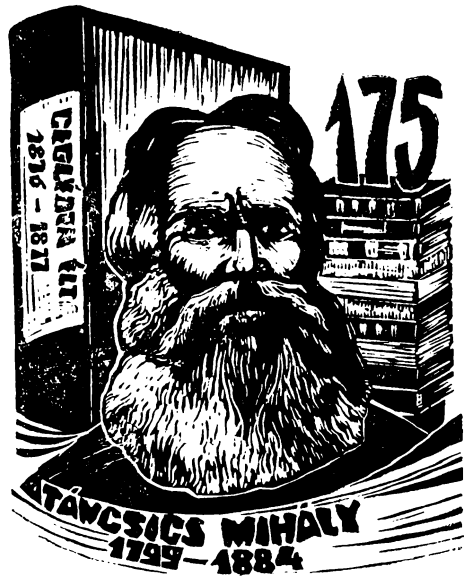
*Tükröm gyakran jósolta közeledtét,
s az elnyűtt porhüvely, a gyenge lélek,
fogyó eröm, kis ügyetlenkedések
nem rejthetik tovább: itt az öregség.*

(Sárközi György fordítása)

Ekkoriban már úgy érezte ő is, hogy „istenhez hanyatló árnyékként” elfáradt és pihenni akar. 1374-ben, hatszáz évvel ezelőtt, hetvenéves korában Arquában, Pádva közelében levő nyaralójában halt meg, éjszaka, olvasás közben. Könyvére hajtott fővel találták meg reggel szolgálói.

Katona Jenő

TÁNCSICS SZÜLETÉSÉNEK 175. évfordulóján emlékülést rendeztek Cegléden a szakszervezeti könyvtárosok az SZMT körzeti könyvtár kezdeményezésére a Kossuth Múzeum Turini Százasküldöttség Baráti Körével és a Táncsics nevét viselő iskolával közösen. Az ünnepségre sikerrel mozgósították a legaktívabb olvasókat is. Hidvégi Lajos helytörténész Táncsics ceglédi napjaira emlékezve, eddig ismeretlen momentumokat kutatott fel és közölt a Ceglédi Hírlap hasábjain; a Táncsics Kiadó pedig izléses kiállítást rendezett, amelynek tárlóiban látható volt Táncsics ceglédi lakásának képe, szállásadójának arcmása, továbbá Táncsics munkái közül A nép szava Isten szava, a Népkönyv, a Nemzetiségi izgatók, az Életpályám és a Hit, papok, pápák. A kiállításon mind Táncsics ceglédi napjait, mind a Táncsics Kiadó munkásságát szóban is ismertették. (M. T.)

EMLEKÜLÉS CEGLÉDEN

1974. ÁPRILIS 21.

Gulicska Lőrinc linó metszete

Az írók és az olvasás

A közelmúltban kortárs magyar írók vallottak arról, hogy milyen a kapcsolatuk a könyvvel, az irodalommal, mely művek a legkedvesebb olvasmányaik. Erre a kezdeményre nem a napjainkban divatos felmérések szempontjai alapján kerül sor, hanem egy több évtizedes hazai hagyomány felújítása révén. Köztudomású ugyanis, hogy *Kiss József* 1893-ban („A Hét”-ben), *Gyalui Farkas* 1902-ben, *Kőhalmi Béla* 1918-ban és 1937-ben már megkérdezte a magyar írókat irodalmi élményeikről. Összeállításait részletesen ismertettük a „Könyvtáros” hasábjain is (1963. 3. sz., 1966. 10. sz.).

Néhány évvel ezelőtt több mint kétszáz magyar író és költő körlevélben kérdeztünk meg „legkedvesebb olvasmányairól és arról, mely művek: irodalmiak, esetleg képzőművészetiiek, zeneiek vagy egyéb alkotások hatottak” életszemléletükre. A körlevélben hivatkoztunk az előzményekre, s a válaszadókat felkértük arra is, hogy nyilatkozzanak ne csupán szerzők és címek pusztá felsorolására szorítkozzék. Az íróknak és a költőknek a körlevél fölszólítására küldött válaszaik nemcsak érdekes olvasmányok vagy irodalomtörténeti dokumentumok, hanem egyben az igazán jó könyvek olvasására is buzdítanak, tehát az olvasómozgalom hasznos segítőivé is válhatnak.

Íme néhány rövidebb vallomás:

JANKOVICH FERENC már betegen, néhány héttel halála előtt küldte el rövid írását legkedvesebb olvasmányairól:

„Életem első nagy irodalmi élményét *Petőfi Sándor* költészete és *Jókai Mór* regényei tették. *Petőfit* olyan sokszor elolvastam 12—16 éves koromban, hogy végül már fejből tudtam (kivéve az Apostol-t). Ugyanígy voltam a *Jókai*-regényekkel is, azokat is többször elolvastam s némely párbeszédet, szólásmondásokat, melyekben *Jókai* annyira bővelkedik, szó szerint emlékezetembe rögződtek. Nagyon szerettem és páratlan értékűeknek vallottam a leírásait is, még az oly zsúfoltakat is (mint például „A fekete gyemantok” elején, amelyeket pajtásaim, iskolatársaim olvasás közben átlapoztak). Ők adták az első biztatást, hogy kezembe tollat fogjak. Később már, ifjú koromban, *Aayvat* és *Móricz Zsigmonddal* voltam így. Nagyon szerettem *József Attilát*, kivételes rangjával, értékével tisztában voltam már az egyetemi évek idején. Volt egy külön szűk csoportunk az Eötvös Kollégiumban *József Attila*-pártiakból, akik csodáltuk őt: több versét fejből tudtuk, élmény volt számunkra.

Az idegen költőkre és írókra nem térek ki, mert akkor nem volna se vége, se hossza: kik és miért voltak rám termékenyítő hatással. Főleg azok, akiktől fordítottam is. Sajnos, nem jutott időm mindazoktól fordítani, akiket szeretek; pedig az igazi élményt az idegen auktorknál nem is annyira maga az olvasás, mint a közvetlen tolmácsolás nyújtja számomra.”

A következő válasz KUCZKA PÉTERÉ:

„A legszebb és leggazdagabb könyvtár, amellyel csak találkoztam, a padláson volt, Székesfehérváron, a Baross utca kettőben. Három nemzedék hordta föl oda a kiolvasott, vagy már fölöslegessé vált könyveket, lapokat, újságokat. Ott voltak dédapám olvasmányai, nagyapám nemzedékének könyvei és vicclapjai, apám nemzedékének összegyűjtött és felhalmozott papírkötegei.

Tízéves koromban vettem észre, hogy mi is van a padláson. Mint egy fantasztikus antikváriumban, találtam ott egymás mellett első kiadású *Kazinczyt* vagy halmazban *Rózsa Sándort* és *Rinaldo Rinaldinit*, az *Érdekes Újság* háborús évfolyamait, *Faludi Ferenc* verseit, a nagy, képes *Petőfi* összezt, a *Doré* illusztrálta Bibliát, a *Pesti Napló*-ból kivágott és összegyűjtött cikkeket és folytatásos regényeket, a régi Magyar Könyvtár és az Olcsó Könyvtár füzeteit, de lexikont és világtörténelmet is. Azt hiszem, tulajdonképpen ott kezdtem olvasni, ott szoktam rá a betűre, ott álmodtam érthetetlen szövegek fölött, ott olvastam először a *Toldit*, *Vernét*, *Móricz Zsigmondot* — és nem is tudom már, hogy még mi mindent. A *Téli Éjtszakákat* is, *Boccacciót* is, a *Mindenes Gyűjtemény* rémtörténeteit is...

Hogy kerültek ezek oda? Nem kutattam soha, mindig örültem létezésüknek, egyszerűen a könyvnek, a padlás rejtegyeinek és a búvóhelynek. Ez a „könyvtár”, ennek a könyvei hatottak rám leginkább. Sokat olvastam azóta is kíváncsiságból, kötelességből, a tanulás kedvéért, de minden olvasmány mögött, ha élmény volt, annak a padlásnak a lelket tágitó, szemet nyitó élményeit kerestem —, s néha megtaláltam, legtöbbször nem.

Ami a hatásokat illeti, nem a könyvek hatottak rám, hanem emberi magatartásformák, hol ez, hol az, néha egyiktől kaptam segítséget, néha a másiktól, *Majakovszkijtól* és *Platontól*, *Rimbaud-tól*, vagy *Petőfitől*... És persze másoktól is.

Mégis, ha könyvekre gondolok, mindig az a padlás jut eszembe, a csendje és finoman szálldogáló pora, félhomálya és a fénycsik, amely egy eltolt zsindegy helyén a kezemben tartott könyv lapjaira világított.

Últem egy lánán és csak akkor emeltem föl fejemet a Gulliver betűiről, vagy Poe Rejtelmes történeteiről, amikor meghallottam, hogy lent az udvaron — ki tudja már hányadszor — a nevetem kiáltják.”

MÉSZÖLY DEZSÓ a következő formában vallott olvasmányairól:

„Tizenkét éves koromban olvastam először Arany János Bolond Istókját. Nagy meglepetés volt és nagy gyönyörűség: sokkal több a megszokott irodalmi élvezetnél. Megejtett a költő különös, okos szomorúsága. Teljesen azonosítottam magam a főhőssel — akiről, persze, tudtam, hogy Arany önarcképe. Én, a félszeg (s akkoriban kinevetett) kamasz hirtelen azt éreztem, hogy — íme — van egy nagy ember, aki belém lát s engem tökéletesen megért... talán még védelmébe is vesz! A Bolond Istók fájdalmas humora új ablakot nyitott előttem s egy új Arannyal ismerttetett meg. Úgy éreztem, hogy ez a kis könyv vizsgatalanságával is vizsgált.

Tizenkét éves koromban olvastam el Tolsztoj Háború és békéjét, egyhuzamban a nagy vakációban. Ez megint új korszakot nyitott. Utána minden más regényt halványanak, minden más bölcsességet kicsinyesnek éreztem. Ez az első benyomás az újravásásokkal sem fordult. Ma is valósággal idegesít, ha valaki a Háború és békét kritizálja.

Huszonöt éves fejjel beleszerettem Shakespeare Antonius és Cleopátrájába. Elkezdem fordítani... De arról, amit Shakespeare jelentett, e levél keretei közt nem próbálok írni. Talán ha befejeztem azt az esszét (illetve esszéfűzért), ami készülő »Shakespeare és a többiek« című kötetem bevezetője lesz — talán akkor sikerül erről is mondanom valamit.”

Végül egy, már elhalálozott író, SZABÓ PÁL lírai vallomásait közöljük:

„A Hetvenötödik esztendőm küszöbéről visszanezve elolvasott könyveim rengetegére, ma már nem tudok köztük úgy válogatni, hogy ezt, vagy azt sokkal jobban szeretném, mint amazt. Merthiszen felbolydul az emlékezésben az egész. Írások, helyzetek, szépségek és tragédiák. Olyan formában, mintha szép s pompás tájakat látnék, ahol vadvirágok özöne nyílik a réteken, és fák, bokrok, víztócsák és erdőfoltok és fent a légben madarak szállnak, röppennek, vadgalambok turbékolnak meg bábaszarkák, és mégis... betű és írás minden ami van. Hogyan is tudnám én ezt a végtelenbe áradó özönt, amit elolvastam, és nagyon szerettem, most kiválogatni?

»Héjanász az avaron«, vagy »A háború és béke«, vagy »A zöld légy és a sárga mókus«, vagy bármelyik, akármelyik, amiket szerettem, éltem, hittem, itt van bennem, él addig, ameddig én élek! De még tovább is, mert az íróféle embernek még a sóhajta is beléárad a végtelenbe.

Szerettem gyermekkoromban Genovéva siralmas történetét, Zarándok útját, s még iskolába jártam (elemibe), és már vitáztam az Ószövetséggel.

Hogy mely írók és könyvek hatottak rám legjobban? Nem tudom. Én erre soha nem gondoltam. De igenis, nemcsak hatott, hanem menthetetlenül és mindhalálig hálójába kerített a látható, tudható, mindennapi valóság; bántott nagyon az ember telenség, a hatalmi téboly, az emberi hitek, remények és gyarlóságok... Határozott tudatossággal törekedtem arra, hogy senki mást ne utánozzak, saját hangomon fejezzem ki érzéseimet és tökéletes függetlenségben mindentől és mindenkitől! *Ady Endrét* a világ legnagyobb költőjének hiszem, érzem, tudom és vallom, ha egy-egy verssorát hangosan kimondtam, mintha az égboltozat megzendült volna belé és mintha templom volna az egész világ...

S hogy mely könyvek azok, amelyeket többször is elolvastam? Nem tudom ma már. Mintha az egész általam ismert és hitt irodalom összetartozó egyetlen egy nagy óriás könyv volna, és a kötetek, a versek, a regények csak ennek egyes fejezetei, beleértve, érezve a bibliai Ószövetséget is.

Világos, hogy egyes könyv jobban megzendül az emlékezetben, mint a másik, és ilyenkor belélapozok, s most Móricz Zsigmond van soron, most Thackeray, a Hiúság vására... Ezekben a napokban pedig éppen Herodotos Történeti könyveit olvasgatom. Pontosan ott, hogy »... ahol a múlt éjjel egy kanca ló volt megkötte, Dareiosnak lova oda ugrott és nyerített«.

Szóval, ahogyan Dárius bemesterkedte magát az uralkodásba. Fírnájszos egy eset. Ezt még, izé... Vilmos császár se csinálhatta volna jobban. Vagy izé... hogysis hívják már, na... Eh. Hagyjuk a halottakat aludni.”

Szabó Pál már 1937-ben is nyilatkozott legkedvesebb olvasmányairól Kóhalmi Béla kiadványában, a „Könyvek könyvé”-ben.

Batári Gyula

Olvasótáborok országszerte

Kevesen gondolták, hogy a két évvel ezelőtt megrendezett első olvasótábor országos mozgalmat indít el. Mégis így történt! Tavaly már hat megyében összesen tizenkét tábort szerveztek. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy olvasótábort nemcsak általános iskolásoknak, hanem dolgozó fiataloknak (a munkásifjúságnak!) is érdemes rendezni. A két évvel ezelőtti felsőtárkányi kezdeményezésből idén már országos mozgalom lett: legalább huszonnégy olvasótábor alakul. Különösen Pest, Heves, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár és Győr-Sopron megye jeleskedik.

Mi a gyors fejlődés oka? Legvalószínűbb az, hogy a tavalyi olvasótáborok minden gyerekbetegségük mellett (ezt még el is túlozták) várakozáson felüli eredményeket hoztak. Talán az is segített, hogy az Olvasó népért mozgalom hivatalosan is átkerült a Hazafias Népfronthoz, amely most már tervszerűbben támogatja az olvasóvá nevelést. A két döntő okot mégsem ebben látom. Inkább abban, hogy elkészült és nyilvánosságra került — mégha későn is! — az országos felhívás olvasótáborok létesítésére.

És ami a legfontosabb: az olvasótáborokat lelkes, megszállott emberek szervezték. Itt nem is elsősorban a fiatal írókra gondolok, hanem az Olvasó népért mozgalomhoz csatlakozó pedagógusokra, népművelőkre, könyvtárosokra. Arra már sok példa volt, hogy országos felhívást jelentettek meg, de a munka mégis akadozott. (Sőt, szép lassan abbamaradt!) Most ismételtelen kiderült: egy kezdeményezésből akkor lehet és lesz mozgalom, ha társadalmi felhajtóerő támogatja. Önmagában a határozat keveset ér.

Támadások is érték az olvasótáborokat. (Így legalább gyorsabban tisztázódhattak a félreértések.) Néhányan ellentéteket próbáltak állítani az olvasótábor és az iskola közé. Ez — valódi érvek hiányában — nem sikerült. Az iskola nehézségeit nem érdemes úgy védeni, hogy az olvasótáborok eredményeit kisebbitjük. (Ez fordítva sem helyes!)

Idén inkább az okozott nehézséget, hogy azokban a megyékben, ahol eddig még nem volt olvasótábor, az országos felhívás késői megjelenése miatt kicsit elkéstek a szervezéssel. Mindenesetre nagyon sokat segít majd, hogy az országos felhívást (és ajánlást) a KISZ Központi Bizottsága és a HNF Országos Tanácsa írta alá. Ennek szellemében az olvasótáborokat most már a népfront és a KISZ-bizottságok közösen rendezik.

Ebben az évben már februárban megkezdődött a táborozás: Pécelen fiatal munkások vettek részt az egyhetes közös művelődésben. Pest megye üzemei — ha nem is könnyen — de a munkából engedték el a fiatalokat. Ezért a tábor csak hat napig tartott, ami elég kevésnek bizonyult. Köszönet az üzemeknek a segítségért, de a jövőben helyes lenne ezeket az olvasótáborokat is 10—12 naposra tervezni.

A program a rövid idő ellenére tovább bővült. Előadást tartottak a csillagaszatról, közismert Tv-rendezőkkel beszélgettek, és természetesen sokszor került szóba a munkás-művelődés. Ennek ellenére a fiatalok kevés olyan ötletet, javaslatot, tanácsot kaptak arra, hogy visszatérve a gyárba miként segítsék a művelődést. (A saját művelődésüket!)

Áprilisban Szobon ismét hátrányos műveltségi helyzetben levő gimnazistákat és szakközépiskolásokat hívtak meg olvasótáborba. A sikert megkönnyítette, hogy az állami szervek és a tömegszervezetek a járási pártbizottság irányításával a szokásosnál is jobban összefogtak. A tapasztalatok szerint az egyik új módszer, a játékos bírósági tárgyalás nagyon bevált.

Mi a bírósági tárgyalás? A fiatalok maguk döntenek el, hogy milyen kérdésről akarnak vitatkozni. A tábor egyúttal a demokrácia iskolája is! A döntés után órákon át készülnek a könyvtárban (nincs olvasótábor könyvtár nélkül!) a tárgyalásra: a lexikonokból, a kézikönyvekből, a tudományos és irodalmi művekből összegyűjtik a szükséges tudást, közben a saját érveiket rendszerezik.

A felkészülés után a tárgyalás már nem más, mint az összegyűjtött tudásanyagra épülő vita. Saját maguknak kell végiggondolniuk a legösszetettebb kérdéseket is. Közben játszanak is: az ügyvédek, a tanúk bármilyen jelmezbe öltözhetnek, verses köszöntőket írhatnak; bármit csinálhatnak, amit kitalálnak. A közös gondolkodás iskolája ez.

Egyúttal a fiatalok jobban megtanulják az érvek pontos kifejtését, és gyakorolják a közösség előtti véleményalkotást. Ezzel azt is segítjük elérni, amit Szent-Györgyi Albert az oktatás feladatának tart: a fiatalokban felkeltjük a tudás iránti vágyat, megismertetjük velük a gondolkodás, az alkotás örömeit, izgalmát. (Ezzel nem azt mondtam, hogy az iskola nem kelti fel a tudás iránti vágyat!)

Az idei olvasótáborok szervezését az is segítette, hogy tavaly ősszel megalakult

az országos olvasótábor-szervezési és módszertani munkacsoport. Már a megjelent országos ajánlást is ez a munkacsoport dolgozta ki. Arra is javaslatot tett, hogy jó lenne megrendezni a táborvezetők és kiscsoportvezetők továbbképző olvasótáborát is.

Amire ez a cikk megjelenik, a módszertani olvasótábor véget is ért. Erre azért volt szükség, hogy a mozgalom új tagjait jobban felkészítsük az olvasótábori munkára.

A két évvel ezelőtti kezdeményezésemből így lett országos mozgalom. Remélem, a további fejlődésnek sem lesz akadálya.

Varga Csaba

Olvastuk...

a MAGYAR KÖNYVSZEMLE ünnepi számát, amellyel a folyóirat a magyar könyvnyomtatás 500. évfordulóját köszöntötte. A Magyar Tudományos Akadémia könyvtörténeti és bibliográfiai munkabizottsága és az MTA Irodalomtudományi Intézetének reneszánszkutató csoportja 1973 májusában Kőszegen a Jurisich-várban és Sárváron a Nádasdy-várban tartotta közös ünnepi ülészakát a hazai nyomdászat félezer éves jubileuma alkalmából. A tudományos tanácskozáson *Borsa Gedeon* a XVI. századi magyarországi könyvnyomtatás részmerlegét készítette el, *Botta István* a reformáció és a nyomdászat Magyarországon, *Varjas Béla* Heltai Gáspár, a könyvkiadó, *Tarnóc Márton* A magyar könyv a XVII. sz. elején címmel tartott előadást, s ezeket a korreferátumok követték. A Magyar Könyvszemle közli az előadásokat és a hozzászólásokat s ezzel lehetővé teszi, hogy a hazai könyvnyomtatás első századairól a legújabb kutatások eredményeit is megismerve kapjanak tájékoztatást az érdeklődők.

a VALÓSÁG májusi számában *Huszár Tibor* Közművelődés, közösség, társadalom című gondolatébresztő tanulmányát, amelyben a szerző a termelési közösségek, a szocialista brigádok és a szövetkezetek szervezeteiben keresi elsősorban a művelődési közösségek lehetőségeit. Tanulmánya befejezésében megállapítja, hogy a klasszikus értelemben vett lakóhelyi közösségek az urbanizáció folyamatában felmorzsolódtak, de a községek, kisvárosok s a kerületek művelődési otthonai ma is sokféle közösségnek adnak otthont. Hát a könyvtárak? Erről nem szól a tanulmány, s nyilván a könyvtárosok elemző munkája szükséges ahhoz, hogy kimutassák a könyvtári olvasók táborában kifejlődött, vagy lappangó közösségi művelődési lehetőségeket.

ugyancsak a VALÓSÁG májusi számában *Kenéz Győzőné* Szabad idő falun című írását is, amely vegyes benyomásokat kelt a könyvtárosolvasóban, mert benne helytálló megállapítások önkényes és egyoldalú vélekedésekkel váltakoznak. A szerző kifejti, hogy falusi életformaváltás zajlott le, s ez megváltoztatta a szabad idő eltöltésének formáit. Az urbanizálódás meg az elmagányosodás fokozódásához vezetett. *Kenéz Győzőné* érdekes adatokat közöl a nők körében végzett vizsgáladásokról is. Ezek szerint a falusi nők 36,3%-a olvas szabad idejében; az olvasás, továbbá a varrás és a családi kapcsolatok ápolása kiemelkedő helyet foglal el a nők szabad idejének eltöltésében, míg a rendezvények látogatása alig említésre méltó. Ráadásul a nők 30%-a többet szeretne olvasni, a vizsgált legszegényebb falu asszonyainak meg éppen-séggel 53,3%-a olvas, Szolnok megye vizsgált termelészövetkezeteiben pedig 55,8% a nők olvasással töltött szabad idejének aránya. Ezzel szemben érthetetlen a tanulmányban az a megállapítása, hogy a falusiak szabad idejének eltöltésében jelentéktelen szerepet játszik a művelődés és a sport. Ugyanis az előzményekből már kiderült, hogy olvasnak! Mintha a szerző az olvasást nem tartaná művelődésnek, mert a szabad idő és művelődés című fejezetben már nem ejt szót az olvasásról, csupán az ismeretterjesztés felkínált programjai és általában a kultúrprogramok iránti közömbösségen elmélkedik. Az önművelés említésekor is figyelmen kívül hagyja az olvasást. Ilyen előzmények után nem csodálható: a szerzőnek eszébe sem ötlik, hogy érdemes lenne az ismeretterjesztést, önművelést, művelődési mozgalmat a megfelelő olvasási igényre és eredményekre építeni.

a TANULMÁNYOK ÉS FORRÁSOK c. időszaki kiadványt, mely *Hajdú-Bihar megye munkásmozgalmának* történetéhez szolgáltat adalékokat, s egyúttal a megyei helytörténetírásnak is fontos fóruma. A legújabb szám közli *Bényei Miklós* összeállítását (Hajdú-Bihar megye munkásmozgalom-történetének irodalma 1945—1956), melyben a szerző elsősorban a helyi lapokat, kiadványokat tárta fel. Munkája mellőzi az országos jellegű tanulmányok és forráskiadványok helyi vonatkozásainak számbavételét, kivételt tesz azonban a bibliográfiákkal és a helyi szerzők munkáival. Ugyanez a szám tartalmazza *Héthy Zoltán* tanulmányát is (Helyi röplapok és plakátok az MSZMP Hajdú-Bihar megyei bizottság archívumában II. 1919—1948). A kisebb korszakokra tagolt aprónyomtatvány-anyagból igen érdekesen bontakozik ki a három évtized helyi története.

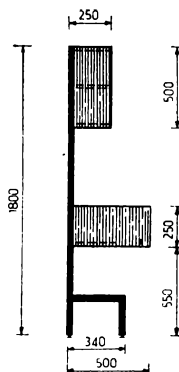
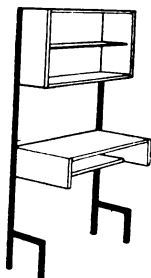

TÁJÉKOZTATÓ

BEMUTATJUK MERABONA BÚTORCSALÁDUNK ÚJDONSÁGAIT III.

EGYSZEMÉLYES OLVASÓASZTAL

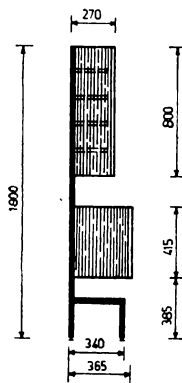
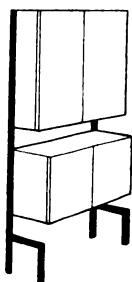
Írányár: 2045 Ft.

Felső rész nyitott, egy polccal; alsó rész nyitott, polc nélkül

DIA- ÉS HANGLEMEZTÁROLÓ SZEKRÉNY

Írányár: 3069 Ft.

Felső rész ajtóval, 4 polccal, diafilmeknek;
alsó rész ajtóval, függőleges válaszfalakkal, hanglemezek részére.

Anyaguk és felületkezelésük:

- a szekrényrészek bútortalpból, furnérozva, nitró felületkezeléssel,
- a lábak négyzetcsőből, lábvégeknél állítható fémtalpakkal, fekete resistán felületkezeléssel készülnek.

Továbbfejlesztett könyvtári bútoraink

megtekinthetők: a **TANÉRT Bútorbemutató-termében**

Budapest VII., Gorkij fasor 17—21.

megrendelhetők: a **TANÉRT Bútorkereskedelmi Osztályán**

Budapest VIII., Szentkirályi u. 12.

Levél cím: **TANÉRT 1428 Budapest 8.; Postafiók 2.**

Információ, tájékoztatás, társadalom

Nem is a legújabb — s egymásnak is ellentmondó — kimutatások szerint a világon a 60-as években a nap 24 órájának minden egyes percében mintegy 2000 könyv, újság, jelentés látott napvilágot, napjainkban pedig kb. 35 000 szakfolyóirat jelenik meg, s így az évente közölt cikkek száma meghaladja a 2 milliót. Ha figyelembe vesszük is azt a tényt, hogy a közlemények jelentékeny hányada nem, vagy csak kis részben közöl új ismeretet, a tudományos munkában és a kutatásban akkor is olyan „kásahegyen” kell a kutatóknak átrágnia magát, hogy ez a feladat már rég meghaladta erejét, idejét. Feltétlenül igaza van Bernal professzornak, amikor kijelenti: könnyebb egy új tudományos felfedezésre jutni, mint megállapítani, hogy a kérdéses problémát megoldották-e már.

A tudományos-műszaki forradalom évtizedeiben — napjainkban — tehát valószínűs probléma az „információ-robbanás” veszélyeiről, leküzdésének lehetőségeiről beszélni. Valóságos még akkor is, ha e kérdés egyre szaporodó irodalma ismét csak növeli az információ-áradatot: a társadalmilag hasznos, a tudományos problémák megoldását, a műszaki-technológiai feladatok tökéletesebb teljesítését, az elméleti kérdések tisztázását elősegítő információk (tanulmányok, könyvek, jelentések, előadások) gyors és pontos feltárása az emberiség közös és sürgető feladata.

Ezért örülünk annak, hogy a magyar nyelvű szakirodalom két értékes művel gyarapodott, mely a tudományos tájékoztatás és a társadalom, az ember és az információ viszonyát vizsgálja.

Rózsa György tanulmánya (*Tudományos tájékoztatás és társadalom*) a tudományos tájékoztatási kérdéses csoport társadalmi-történeti kialakulásából kiindulva végigvezeti az olvasót a tudományos tájékoztató munka megoldott és megoldatlan problémáin, az ismeretközlés módszereinek, a tudományos tájékoztatás osztályozási problémáinak, az információk munka gépesítésének kérdésein, hogy ezután külön fejezetben szólna a tudományos-technikai forradalom korában működő tudományos könyvtárak feladatairól, s a szakirodalomban való tájékozódás (és tájékoztatás) kérdésein keresztül eljusson a főbb tájékoztatás- és könyvtár-

politikai irányzatok bemutatásáig és elemzéséig. A legújabb szakirodalom ismeretében és felhasználásával írt tanulmány harmadik része inkább közgazdasági vonatkozású: a tudományszervezés előtt álló feladatokat elemzi a szerző. E fejezet végén a tudományszervezési kérdésekkel foglalkozó bibliográfiákat és periodikákat is felsorolja, nagy segítséget nyújtván ezzel a kutatóknak, tájékoztató szakembereknek, könyvtárosoknak. A rendkívül tömör tanulmány befejező — negyedik — fejezetében ismét könyvtári-dokumentációs kérdések foglalkoztatják: azokról az ellentétekről, feszültségekről, látszólagos és valós ellentmondásokról tájékoztat, amelyek a kutatás és a tudományos tájékoztatás ellentmondásos viszonyából fakadnak.

Ellentmondásából? — Feltétlenül, hiszen egy UNESCO-kiadvány adataira támaszkodva szellemesen bizonyítja, hogy a kutató a folyóiratok specializálódása ellenére is 100 cikk közül legfeljebb öt olyant talál, amelyet felhasználhat mun-

Andruskó Károly ex libris

kájában. Ebben a vonatkozásban érvényes az a megállapítása, hogy „az információk tömege nemcsak felemeli, hanem le is húzza a kutatást”. De a lehangoló megfigyeléssel nem éri be: inkább csak hangsúlyozza vele az információs szakemberek, az információit gyűjtő, analízáló és dokumentáló könyvtárosok munkájának fontosságát, a közvetítő szerep nélkülözhetetlenségét, a tájékoztatási szakemberképzés színvonalának állandó emelése iránt támasztott követelményi jogosságát. S jöllehet mindezt tudományos alapossággal, a legfrissebb irodalom ismeretében és elvi-elméleti síkon megfogalmazva teszi, *Rózsa György* szeme előtt mindenkor a társadalmi hasznosítás célja lebeg: nem „akadémikusan”, hanem a gyakorlati alkalmazás szempontjait figyelembe véve írta meg tanulmányát. A könyvtáros olvasóközönség érdeklődésére pedig különösen amiatt számíthat, mivel a tudományos tájékoztató munkát a könyvtári munka speciális, de szerves részeként tárgyalja, megállapításai megalapozottak, továbbgondolkodásra készítenek, eredményei — különösen a tájékoztató-információs-dokumentációs munka szervezésének kérdésében — közvetlenül is hasznosíthatók. (1972. Akadémiai, 155. l. Tudományszervezési füzetek.)

Más igénnyel, más oldalról közelíti meg az információ témakörét *Fülöp Géza Ember és információ* című kis kötetében. Az informatikát a tudományos *tájékoztató* elméletként fogja fel, és rövid elvi-elméleti bevezetés után történetét, kutatási területét, más tudományokhoz való viszonyát, hatókörét ismerteti meg a nem beavatott olvasók számára is közhírtően, olvasmányos stílusban, széles irodalmi (szakirodalmi) tájékozottsággal, élvezetesen. Rózsaéhoz hasonlóan *Fülöp Géza* sem téveszti szem elől a tudományos tájékoztatás társadalmi szerepét, de a kérdéshez sokkal inkább közelít az információt kereső (saját szavával: a tájékoztató) ember szemszögéből.

Abból az alapelvből kiindulva, hogy „az információ — ismeret, de az ismeret még nem információ. Hogy azzá váljék, birtokosának közlésre alkalmas formába kell öltöztetnie, s el kell juttatnia a befogadóhoz...” — a tájékoztatást a kommunikáció sajátos formájának tekinti, s ezért rendkívül színesen, tömören, ötletesen kíséri végig az olvasót az „információ öt forradalmá”-n: a beszéd, az írás, a könyvnyomtatás, a távközlés és a számítógép „felfedezésének” és „alkalmazásának” életet, tudományt, kutatást formáló hatásának elemzésével. Ezután az információ korunkban tetőző válságáról ír

megszívlelendő gondolatokat. Az „adó” és a „vevő”, a tájékoztató és a tájékozódni kívánó, a dokumentátor és az olvasó szempontjait ismerteti. Mindenkor aláhúzza és nagy elismeréssel említi a tájékoztató szakemberek munkáját, annál is inkább, mert ezek jelentőségét az információk mindent előtűnő aradata mind jobban kiemeli. Helyeslően idézi Helmuth Arntz professzor megállapítását: „Bármilyen vonakodva ismerjük is el a tény, mégis nagyon valószínű, hogy szakterületünkön a világirodalomnak csupán átlagosan egy százalékát ismerjük eredetiben, és további négy százalékát kivonatokat, beszámolókat, összefoglalásokat stb. formájában, a fennmaradó 95 százalékáról pedig semmit sem tudunk.” Hogy e lehangoló négy százalék, tehát az irodalomnak az a töredéke, melyet a tájékoztató szolgálatok emberei (dokumentátorok, könyvtárosok) „szállítanak” a kutatóknak, a jövőben növekedjen: nemcsak egy-egy ország tudományos életének, hanem az emberiség egészének érdeke.

Fülöp Géza kitűnő kis könyvének utolsó harmadában a tudományok és az információ kapcsolatáról, kölcsönhatásáról, ellentmondásairól ír, végül a születő (pontosabban: az újszülött) tudomány, az informatika helyét keresi a tudományok sorában. Rendkívül figyelemre méltó állásfoglalása a *könyvtártudomány és az informatika* viszonyáról. Érdemes idézni megállapítását, mert hazai szakirodalmunkban is felbukkanó kérdést érint: „Az informatika is, a könyvtártudomány is a társadalmi kommunikáció egy-egy sajátos formájával foglalkozik. Vizsgálódásaik köre részben fedi egymást, s kutatási módszereik is sok esetben azonosak, minthogy a két tevékenység, amelyet vizsgálunk, sok pontban érintkezik egymással. Ezért értelmetlen dolog a két diszciplínát szembeállítani. Egyenlőségi jelet sem lehet azonban közéjük tenni, a kettő kiegészíti egymást.”

Mint láthatjuk, *Rózsa György* és *Fülöp Géza* azonos kérdéscsoport vizsgálatát tűzte célul munkájában. Más-más oldalról közelítve meg, más-más módszer szerint haladva, más-más olvasóközönség igényeivel számolva jutottak el majdnem mindenben megegyező eredményeikhez. Megértjük *Fülöp Géza* szándékát, hogy e nehéz témáról magas színvonalon ugyan, de mégis olvasmányos stílusban kívánt írni, mégis kifogásoljuk, hogy kitűnő tanulmányából kizárta a bibliográfiát: a gyakran és lelkiismeretesen idézett szerzők műveinek felsorolása — legyünk stílusosak! — hasznos információkat adott volna az olvasóknak. (Bukarest, 1973. Kriterion, 1971. l. /Korunk könyvek/)

Végh Ferenc

Könyvek a munkásosztályról

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1974. március 19—20-i ülésén irányelveket fogadott el és határozatot hozott a munkásosztály vezető szerepének erősítéséről, helyzetének további javításáról. A közlemény megállapítja: „A párt kötelességének tekinti, hogy a munkásosztály helyzetét, életkörülményeit folyamatosan figyelemmel kísérije, rendszeresen számba vegye a változásokat, s levonja belőlük a szükséges elvi, politikai következtetéseket.”

E gondolatok jegyében ajánljuk a könyvtárosok figyelmébe a munkásosztályról foglalkozó, néhány éve megjelent három tanulmányt. Újra olvasva a kisterjedelmű hasznos írásokat, fejlődésében láthatjuk a munkásosztály helyzetét a tőkés korszaktól az 1960-as évek végéig.

Lackó Miklós: *A magyar munkásosztály fejlődésének fő vonásai a tőkés korszakban* című tanulmánya azt kutatja, hogy milyen sajátos vonásokat alakított ki a tőkés fejlődés a magyar munkásosztályban; e korszak milyen összetételű, milyen társadalmi és politikai tudattal rendelkező munkásosztályt hagyott örökül a szocialista korszaknak, s végül milyen mértékben hatnak a munkásosztályra a múltból származó sajátosságai?

Tekintettel a problémakörök nagyságára, az elvi és gyakorlati kérdésekben óriási jelentőségű és felelősségű következtetésekre, e tanulmány nem vállalkozhatott arra, hogy a teljesség igényével válaszoljon a fenti kérdésekre adandó válaszokat.

A magyarországi társadalmi fejlődés döntő vonása volt az elmaradottság, de Lackó Miklós rámutat arra is, hogy: „az általános kelet-európai elmaradottságon belül Magyarország már az első világháború előtt a kapitalista és ipari fejlettség viszonylag magas fokát érte el.”

Ez a fejlődés a múlt század 80-as éveitől igen gyors ütemű, az elmaradott agrár-Magyarország struktúrájára szinte előkészítő szakaszok nélkül épült rá a kapitalista ipar. Ennek következtében a gyári munkások létszáma negyed század alatt megötszöröződött (az 1880-as évben 110 000 volt, 1914-ben pedig 510 000-re emelkedett). Kialakult a budapesti ipari koncentráció, melynek következtében itt dolgozott a munkásság negyede, a nagyüzemi munkásoknak pedig egyharmada.

E tények ellenére Magyarország agrárország maradt, a társadalom osztályszerkezetét tekintve pedig erősen agrárproletár. Ez az egyik sajátos magyar vonás: az agrárproletariátus nagy számaránya nemcsak a mezőgazdasági, hanem az egész népességre is jellemző. Ez azt je-

lenti, hogy — az 1900-as adatok szerint — a kereső népesség 66%-a a mezőgazdaságból élt, ott dolgozott, s ennek a 40%-a nincstelen agrárproletár volt.

A munkásság számaránya, összetétele az első világháborúig nagy változásokon ment keresztül. A már említett számszerű növekedés mellett az ipari munkásság kétharmada, a gyári munkásság 40%-a szakmunkás volt. E mellett a betanított munkások a gyári munkásnépesség 15, a tanulatlan segédmunkások-napszamosok pedig e réteg 35—40%-át tették ki. Magyarországon tehát a modern ipari proletariátus törzsét, fő erejét, állandó rétegét hosszú ideig a gyári szakmunkásság alkotta. Ennek számos következménye közül az egyik az, hogy a magyarországi munkásmozgalom majdnem teljes egészében szakmunkásmozgalomként indult, s ezt a jellegét az első világháborúig megtartotta. Erre a rétegre épült a szociáldemokrata mozgalom, amely az egyik leg-erősebb volt a kelet-európai országokban. E réteg nemzetiségi összetételéből következik mélységesen internacionalista beállítottsága is.

Az első világháborút követően mélyreható változások következtek be a magyarországi munkásosztály helyzetében. 1919, a proletárdiktatúra, a munkásosztály fejlődésére meghatározó jelentőségű volt. A Magyar Tanácsköztársaság léte a vereség ellenére is kitörülhetetlenül bevésozódt a munkásosztály tudatába.

1919 tapasztalatai azonban nem egyformán jelentkeztek a magyar munkásosztály soraiban. A szociáldemokrata és a kommunista mozgalom között támadt ellentét az elmaradottabb rétegekben bizonytalanságot okozott; a fehérterror, a nacionalista és antiszemita ideológia demoralizáló hatással volt a munkásság bizonyos rétegeire, annak ellenére, hogy az ország társadalmi összetétele előrehaladottabb képet mutatott, mint 1919 előtt, mivel az új országhatárok közé a régi Magyarország viszonylag fejlettebb, központi területei kerültek. „Az új terület a réginek egyharmadát tette ki, de erre az egyharmadnyi területre az egész népességnek kb. 40 százalékra, az agrárproletariátusnak ugyancsak 40 százalékra, az összmunkásságnak 45 százalékra, a gyári munkásságnak 52 százalékra jutott.”

Az ipari munkásság a munkásosztály leggyorsabban növekvő rétege a két világháború között. 1920-ban 465 000, 1930-ban 660 000, 1938-ban 770 000, 1943-ban pedig már egymillió főt tett ki az ipari munkások száma.

A munkásosztály rétegződésére, számszerű arányaira, iparági összetételére is utal könyvében a szerző.

Munkásosztályunk felszabadulás előtti történetének ismerete fontos a jelen megértése szempontjából, és nélkülözhetetlen a társadalmi-politikai gyakorlat számára.

A *munkásosztály fogalmáról* írt elemző összefoglaló tanulmányt Blaskovits János. Munkájában a szocialista társadalom szerkezetét, ezen belül pedig a munkásosztály helyzetét vizsgálja. Megállapítja, hogy a szocialista társadalom struktúrája, osztálytagozódása részben a tőkés kor szak maradványa, amelyet a szocialista forradalom nagymértékben csökkentett, de nem szüntett meg teljesen.

A szocialista átalakítás során a munkásosztály gerince az ipari munkásság lett, a munkásosztály legnagyobb létszámú rétege. Mi tartozik a munkásosztály fogalmába, milyen e kategória statisztikai aránya a többi dolgozó osztályhoz viszonyítva, mit jelent ez a számszerűség politikailag? — ezekre keres választ a szerző.

A kérdéseket elsősorban *elvi* megközelítésben vizsgálja. „A szocialista társadalom átmeneti jellege megnehezíti struktúrájának — többé-kevésbé statikus — ábrázolását, s ezen belül a munkásosztály fogalmának pontos körülírását is. Ebből a szempontból indokolt a jelenlegi helyzet átmeneti jellegét hangsúlyozni” —, valamint azt, hogy — „a szocializmus alapjainak lerakása után a szocializmus teljes felépítése viszonylag hosszú ideig tartó időszak.”

Könyve második részében a mai kapitalizmus munkásosztályának *fogalmát*, a proletariátushoz való tartozás feltételeit vizsgálja. A „kék köpenyesek és fehér köpenyesek” munkás — nem munkás jellegéről folyó vitára is kitér, s hangsúlyozza a „munkás” fogalom elvileg helyes meghatározásának politikai jelentőségét.

A szocializmus munkásosztályát a könyv harmadik fejezete tárgyalja. Ezen belül statisztikai adatok felhasználásával ismerteti a munkásosztály összetételében a szocialista építés időszakában végbe ment változásokat, majd „A munkásosztály fogalma a szocializmusban” című fejezetben négy pontban foglalja össze és boncolgatja — vitázva más nézetekkel —, hogy kik tartoznak nálunk a munkásosztályhoz. Ezután rátér arra, hogy a *lenini osztálymeghatározás* szerint hogyan jelle-

mezhetjük a szocialista társadalom munkásosztályát.

Tanulmánya befejező részében ismerteti az egyes szocialista országokban folytatott vitákat a munkásosztály fogalmának értelmezéséről.

A szerző néhány elvi-politikai következtetése közül egyet emelünk ki: „A munkásosztály derékhada ma is a fizikai munkásság — ... a fizikai munkások tömegüknél, a termelésben és a társadalomban játszott szerepüknél fogva ma is a legtipikusabb munkások.”

Az MSZMP Központi Bizottsága a munkásosztály helyzetéről szólva hangsúlyozta, hogy „a munkásosztály legszilárdabb magja a nagyzüemi munkásság. A párt úgy véli, hogy a nagyzüemi munkásság helyzetének fokozatos és rendszeres javítása a központi szervektől összehangolt, átfogó intézkedéseket és megkülönböztetett figyelmet igényel. A munkásosztályon belül sajátos helyzetük s jelentőségük miatt külön is foglalkozni kell a munkásnők és munkásfiatalok problémáival.”

Ennek az állásfoglalásnak ismeretében fokozott figyelemmel nyitottuk ki ismét Balogh István: *A munkásifjúság helyzetéről és társadalmi szerepéről* című könyvét. Bár a könyv megjelenése és a Központi Bizottság idézett ülése között több mint öt év telt el, mégsem haszontalan a tanulmány és az abban tett megállapítások felidézése.

A részletes ismertetés helyett a nagy elvi — és most már fokozottabb gyakorlati jelentőséggel rendelkező — témákat soroljuk fel.

Első helyen a munkásifjúság fogalmát tisztázza a szerző. A munkásosztály és a munkásifjúság fejezetben belül vizsgálja a munkásosztály utánpótlása szempontjából lényeges változásokat. Végigvezet a munkássá válás folyamatán, majd a munkásifjúság rétegsajátosságaira mutat rá.

A munkásifjúság elsődleges és másodlagos rétegeződésének elemzése után külön fejezetben foglalkozik a tudományostechnikai fejlődés és a munkásifjúság kapcsolatával. Végül a munkásifjúság és a politika viszonyát tárgyalja mind a tőkés, mind pedig a szocialista társadalom körülményei között.

Mindhárom könyv bővelkedik statisztikai adatokban, ezért a *munkásosztály helyzetével* foglalkozó kiadványok sorában fontos forrásanyagként is számon kell tartanunk őket. Bibliográfiai apparátusuk ugyancsak hasznos segítséget nyújt a történelmi távlat és a jelen helyzetének alaposabb megismeréséhez.

A könyveket az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetének gondozásában a Kossuth Könyvkiadó jelentette meg 1968-ban.

Vida Sándor

Sz. Koroknay Éva: Magyar reneszánsz könyvkötések

Kolostori és polgári műhelyek

A Mátyás király könyvtárában, a Bibliotheca Corvinianában őrzött kódexek aranyos és címeres kötése világhírűek, s külön fejezetet alkotnak az európai művészettörténetben. Ez a fejezet azonban eddig csonka volt, hiányzott az eleje és a vége. Nem tudtunk semmit arról, hogy milyen talajból virágzott ki, mik voltak az előzményei, és azt is hittük, hogy a nagy király halála véget vetett a budai könyvművészetnek.

Ezt a hiányt pótolta most Sz. Koroknay Éva a *Művészettörténeti füzetek* sorozatában megjelent művével, a *Magyar reneszánsz könyvkötésekkel*. Bevezetésként röviden összefoglalja a hazai könyvtörténet első szakaszát, azután meggyőző módon mutatja be, hogy a királyi udvartól független kolostori és polgári műhelyekben 1470-től töretlen, folyamatos a könyvkötő-művészet fejlődése, és hogy ez a művészet tovább élt a Jagello királyok idejében is.

A szerző figyelmes elemzéssel vizsgálja, hogy a gótikus hagyományokból, az olasz reneszánsz formakincséből, a hazai kőfaragók díszítőelemeiből és a keleti — főleg egyiptomi — motívumokból hogyan alakult ki az önálló, minden mástól különböző hazai könyvkötőstílus.

A szoros olasz—magyar művelődési kapcsolatról eddig is tudott mindenki, ezért nevezték el a reneszánsz könyvkötés 1500 előtti korszakát olasz—magyar periódusnak. Annál ismeretlenebb volt a kb. 1483 óta fennálló egyiptomi—magyar kapcsolat. De a magyar meste-

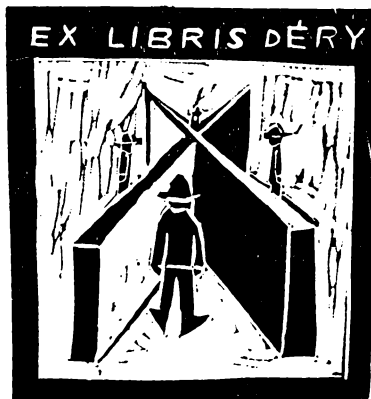
rek nemcsak befogadták, hanem tovább is adták a külföldi hatásokat, például az ő termékeik befolyásolták és alakították a krakkói, boroszlói és az 1530-as évektől kezdve a cseh—morva kötésstílust is.

A XVI—XVII. századi állandó háborúk és a török hódítás következményeként rengeteg könyv pusztult el, a megmaradtak jó része szétszóródott a környező országokba. Koroknay Éva ezért nem elégedhetett meg a hazai kutatással. 37 bel- és külföldi város 59 gyűjteményében tanulmányozta a magyar műhelyekben készített reneszánszkori kötések kompozícióját és ornamentikáját. A vaknyomásra használt bélyegzők lenyomata alapján — a teljesség igénye nélkül — húsz kisebb-nagyobb műhelycsoport létét állapította meg, és 327 kötetet sorolt e csoportok termékei közé. A számba vett kötetekről közli a különböző gyűjteményekben kapott jelzeteket is.

A kötetnek nagyon fontos része az a 64 fénykép, amely a kötésekről készült. Ez teszi ugyanis lehetővé, hogy a könyvtárosok az őrzésükre bízott ősnymatványok, régi magyar könyvek, vetustissimák könyvtábláinak készítői helyét és idejét meg tudják határozni.

Koroknay munkája szegényes kötés-történeti irodalmunknak nagy nyeresége. Beszerzését a régi anyaggal rendelkező könyvtáraknak különösen ajánljuk. (1973. Akadémiai. 125 l., 64 tábla. 34 Ft.)

Vértesy Miklós

Bor István ex librise

Simon István: A magyar irodalom

Tanítani „nem középiskolás fokon” — ez Simon István célja a kötetével, melynek fejezetei előbb a Népszavában jelentek meg, folytatásokban.

Mint a szerző előljáróban mondta, könyve „nem szabályos irodalomtörténeti összefoglaló, nem követi a tudományos igényű kézikönyvek felépítésének mód-szerét”. Nem is követhette, mivel nem az irodalomtörténetet jól ismerő közönség-nek szánta, hanem ennél jóval nagyobb körnek: az olvasni szerető emberek ha-talmas tömegének, mégpedig az áttekin-tés, rendszerezés képességére nevelő szándékkal, függetlenül iskolai végzettsé-güktől, életkoruktól. Mindamellet a könyvnek a középiskolás diákok is jó hasznát vehetik, mert világosabb, átte-kinthetőbb a tankönyvnel, és tiszta, szép stílusa következtében érthetőbb is. Az is-kolai tananyagnál többet is, kevesebbet is ad egyszerre: míg az a csúcokra, a legnagyobb alkotókra vet fénycsóvát, ez a könyv a korszakokról ad teljesebb ké-pet, behelyezve mindonútt a korba a ki-sebb, de fontos írókat is.

A teljes áttekintés szándéka buktatókat is rejt: 700 év irodalmáról átfogó képet rajzolni szinte lehetetlen 358 oldalon. Leginkább a tanulmány első felében si-kerül ez, ahol még kevés személyiség ke-rül előtérbe, és így a kor irodalmi-művé-szeti irányzatait, az eszmevilágot és gon-dolkodást könnyebb bemutatni. Itt érvé-nyesül leginkább Simon István költő-lé-nye: előadásmódja életet lehel az ábrá-zolt korba. Kötetének legfőbb erősségei ezek a fejezetek, és fontosságuk is vitat-hatatlan, hiszen éppen ez a régi magyar irodalom szorul ki mindinkább az iskolai oktatásból, s ezzel együtt a kollektív em-lékezetből is, pedig a modern irodalom is érthetetlen nélküle (A dytől Juhász Fe-rencig hányan merítenek a régi stílusré-tegekből!).

Napjainkhoz közeledve, s kivált az utolsó évtizedeknél azonban mindinkább lexikálissá válik a kötet, a kor áramla-tainak bemutatását elfedi a nevek soka-sága, az iránytű elvész, nem tűnnek ki a csúcok, s az értékelést bajos kihámozni abból, hogy valaki egy sort, vagy ötöt kap jellemzésül. Ez nem is történhet másképp: a szerző költő, és nem sértheti

meg pályatársait. Legfeljebb egy bibliog-ráfiát hiányolhatunk: olyan művek aján-lását, amelyek megadják az utóbbi har-minc évben való eligazodást. Néhány más irodalomtörténeti munka iránti figyelem felkeltése szintén nem ártott volna, hi-szen ha e kötet elérte célját, akkor bizo-nyára kíváncsivá tette az olvasót más irodalomtörténeti összefoglalásokra is.

Nagy erőssége viszont Simon István könyvének a kötet felét kitevő, kitűnően válogatott szemelvénygyűjtemény: úgy adja a legjellemzőbb alkotásokat, hogy közben elkerüli a sablonmegoldást, a leg-ismertebb művek ismétlését. Ez a ragyo-gó összeállítás teszi a kötetet *iskolánki-vüli, magas szintű „olvasókönyvvé”*, amelynek közműveltségünk mai helyze-tében óriási jelentősége van, s ez, össze-kapcsolva Simon István szép átfogó feje-zeteivel, valóban jó alapozást adhat az irodalom iránt fogékony olvasónak. *A könyvtáros elsődendő kötelessége*, hogy ezt a kötetet népszerűsítse, mert elvitat-hatatlan a szerző igazsága: „Föl kell ismerünk, hogy az irodalom nem csupán az alkotások összessége, hanem kollektív egységben egy nép tudatának hordozója és összefoglalója. Sőt, feladatának ismeretében arra is könnyen rájöhethünk, hogy nemcsak a nyelvi közösségben élő és azo-nos történelmi sorsot hordozó nép tuda-tának megfogalmazója, hanem megterem-tője is egyben. Az irodalom tehát nekünk nem csupán esztétikumot, s legalábbis el-sősorban nem annyira gyönyörű olvas-mányélményt adott, hanem a megmara-dáshoz titokzatos életelixírt is.”

Hogy ez az életelixír hatni tudjon, hogy múltunk, ne csak mint műveltség-anyag, de mint szellemi örökség is eleven legyen, ehhez ad segítséget Simon István könyve. És első lépcsőfokot ahhoz, hogy az önismeret megalapozása után a világ-irodalomra is pillantást vehessen az ol-vasó. A művelődés alapozásához még sok hasonló könyvre lenne szükség: akár a magyar, akár a világirodalom korszakai-ra, nagy alkotóira gondolunk, szintézisek és részmonográfiák kellenének, amelyek egyszerűen, világosan tanítanak, iskolán kívül és iskola helyett — de nem „isko-lásan”. (Gondolat, 710 l. 44 Ft)

Bozoky Éva

Minden kérdéssel a befogadó milliók oldaláról kell foglalkozni.

Aczél György

Világtörténelmi kisenciklopédia

Szegényes irodalma van hazánkban az egyetemes történet lexikonyszerű feldolgozásának. A Pecz Vilmos szerkesztette Okori lexikon (1902), Horváth Zoltán—Parragi György Világtörténelmi lexikona (1943), az Egyetemes történelmi kronológia (1964), a Világeseemények 1945—1967 (1967), valamint a nem csupán történeti anyagot közreadó Nemzetközi Almanach kötetivel körülbelül fel is soroltuk a használható adattárakat. Minden ilyen jellegű mű hézagpótló, tehát így a közel-múltban megjelent Világtörténelmi kisenciklopédia is, mely néhány hajdani birodalom említése mellett napjaink országait mutatja be. Közli az államok hivatalos elnevezését, államformáját, területük nagyságát, a lakosok számát, a főváros nevét és adatait, a közigazgatási egységek számát (azok elnevezései nélkül), a hivatalos nyelvet, rövid fejezetekben az ország történetét az őstársadalomtól napjainkig, kiegészítve mindezt rövid tárgyszómutatóval és néhány életrajzzal.

Az enciklopédia az országnevek betűrendes felsorolásában — több-kevesebb következetességgel — a mai hivatalos elnevezéseket használja. A volt gyarmatok bemutatásakor — politikai állásfoglalás-ként — kivételt is tesz, például Rhodesia helyett Zimbabwe szerepel; megnehezítvén ezzel a tájékozódást. A szerkesztők utalásokat nem alkalmaztak, így a mai elnevezések visszavetítése anakronisztikus. Mintha kötetüket azzal a szándékkal készítették volna, hogy bemutassák, miként lehet a legunalmasabb, nyugodalmas jogfolytonossággá lugozni a múlt izgalmas történelmi változásait.

Esetenként meglepetésekkel is szolgálnak. Egyiptomról külön címszóban írtak a kezdetektől 1801-ig, az Egyiptomi Arab Köztársaságról (!) 1905-től napjainkig. (A közbeeső néhány évben bizonyára újkori sötétség borult Egyiptomra.) A görög történetet is két részben mutatják be: a kezdetektől 395-ig és 395-től napjainkig.

A legterjedelmesebb leírásban — három részben — Németországot tárgyalják, 42 oldalon 1945-ig, azután az NDK-t nyolc és fél oldalon, az NSZK-t három és fél oldalon.

Nem helyeselhető, hogy a világtörténetből kihagyták népünk történelmét, s a magyar vonatkozásokat pontatlanul vagy homályos megfogalmazásban (tükörfordításban?) közlik. A kisenciklopédiából megtudhatjuk, hogy 1437-ben magyar-román-szász jobbágyfelkelés volt Erdélyben; Várnánál 1444-ben a magyar—lengyel lovagok hadát verte meg a török; 1526-

ban Szulimán elfoglalta Magyarországot is; az I. világháború után „Dél-Karintia területe népszavazással Ausztriáé maradt, akárcsak Nyugatmagyarország határmenti területei (Burgenland)”. Ilyen megfogalmazással az elmúlt századok hadtörténetét is magyarázhatnánk, hiszen hazánkfiait ott találjuk a napóleoni háborúkban, az orosz—török háborúban éppúgy, mint az amerikai vagy a spanyol polgárháborúban, a kubai forradalomban stb.

Az enciklopédia a történelmi fogalmakat nem köti az időrendi pontossághoz. A történelmi szaknyelv 1922. december 30. előtt nem ismer Szovjetuniót csak Szovjet-Oroszországot stb.

Legfőbb hibájával mégis a róható fel, hogy hiányzik belőle a szakszerű szemléltetés, az országok történeti korok szerint változó térképe. Hiába keressük a lakosság nyelvi, nemzetiségi, vallási megoszlásának adatait is, melyek bizonyos időszakokban meghatározó történetformáló tényezők. (Svájcnál említik, hogy 4 nemzeti hazája, talán éppen azért, mert itt gyakorlatilag nincs nemzetiségi kérdés.)

A történelmi hűség megkívánja, hogy a történetföldrajzi egységek múltját, különösen ha azok az egységek valaha önálló politikai tényezők voltak, egy enciklopédiában önálló címszó mutassa be. Akkor is, ha az idők folyamán elvesztették politikai, gazdasági, néprajzi, nyelvi stb. különállásukat, mint az ó- és középkori városállamok, Sikócia, Wales, Navarra, Burgundia, Bajorország, Velence, Erdély, Moldva stb. Nem meglepő ezek után, ha a Balkán fordultatos történetéről, országai múltjáról csak a mai államok címszavai alatt találunk néhány félmondatot. Egy, a szócikkeket lezáró magyar nyelvű szakirodalmi bibliográfia különösen ilyen esetekben tehetne jó szolgálatot.

A kötet, mely az országok történetén kívül szinte minden egyéb mozzanatot mellőz, irodalmi hivatkozások és melléletek hiányában nem segíti a tájékozatlan olvasót, különösen az összefüggések felismeréséhez és megértéséhez nem. A Radó Sándor szerkesztette Nemzetközi Almanachok után — melyek sokrétűbb ismereteket adnak — jogosan várhattuk volna, hogy a kiadó a bonyolult történeti folyamatokat gyszerűen bemutató kötetet jelentet meg, melynek szerkezete, tartalma megfelel címének. (Kossuth, 1973. 811 l. 120 Ft)

Viczián János

Fejlődő országok lexikona

A „fejlődő országok” nem könnyen definiálható, nehezen körülhatárolható fogalom. Gyakran emlegetik gazdaságilag elmaradott országokként őket, vagy egyszerűen a „harmadik világ”-gal azonosítva. A fogalom meghatározatlanságából következik, hogy nem volt könnyű a lexikonba felveendő országok körének tisztázása. Az előszó meghatározása szerint fejlődő országnak tekintik a gyarmati vagy félgyarmati sorban élő országokat és területeket, illetve azokat az országokat, amelyek függetlenné válásuk után gazdaságilag, társadalmilag és kulturálisan még mindig elmaradottak, és amelyek nem tartoznak a szocialista világrendszerbe. A lexikon azonban még ennél is tágabb körre terjed ki, földrajzilag felöleli egész Latin-Amerikát (Kuba kivételével), egész Afrikát, továbbá Ázsiát és Océániát a szocialista és a fejlett tőkésországok kivételével. Bekerült tehát Uruguay, Mexikó, Kuvait, Izrael, a Délafrikai Köztársaság, Tajvan, Hongkong és Dél-Vietnam.

Az egyes országokról közölt ismeretek és adatok nem terjednek ki minden területre, tehát nem általános, enciklopedikus természetű a kiadvány, hanem elsősorban *politikai lexikon*, amely a fej-

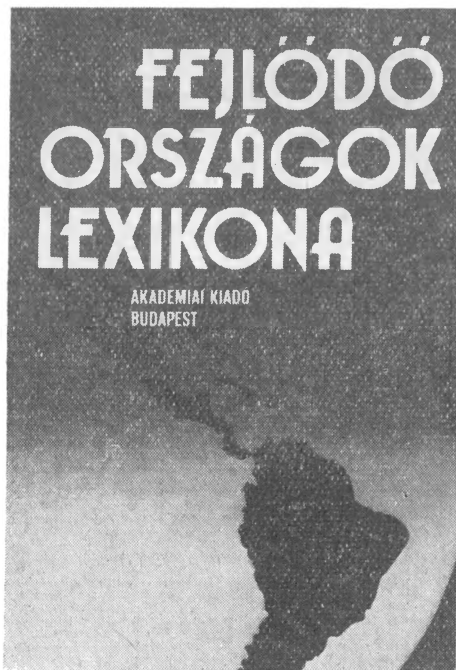
lődő országok társadalmi fejlődéséről kíván képet adni. Nem kaptak ezért önálló címszavakat a földrajzi fogalmak, városok, hegyek, folyók stb. (kivéve, ha politikai jelentőségük van); a népi, nemzetiségi vagy néprajzi fogalmak; az irodalom és művészet témakörébe tartozó fogalmak; a történelemből pedig az került be, ami a jelen megértéséhez szükséges, azzal közvetlen kapcsolatban áll. Szerepelnek viszont a ma és a közelmúlt általános fogalmai, személyek nevei, események, gazdasági és társadalmi kérdések, jogi címszavak, szervek és szervezetek, mozgalmak és pártok elnevezései.

A mű szerkezete — mint az eddigiekből is kiténik — lexikonszerű, vagyis a fogalmakat, neveket betűrendben közli. Az egyes országokról készült átfogó cikkek felépítése nagyjából azonos, adataik általában a következők: az ország neve, államformája, főbb statisztikai adatok (terület, lakosság, népsűrűség, főváros, hivatalos nyelv, termelési, külkereskedelmi adatok, pénznem, valutaárfolyam, zászló stb.), az általános adatok után fejezetekre osztva következik a természeti földrajzi leírás, a népesség, vallás, kultúra, művészet, gazdaság és történelem ismertetése. Az ország-cikkek végén megtalálható az illető országgal kapcsolatos valamennyi címszó utalás-szerű felsorolása (a személynevek is), ezek segítségével teljes áttekintés szereshető a témáról. A fontosabb címszavakról készült cikkekhez irodalomjegyzék is készült, ebben magyar és idegen nyelvű művek egyaránt szerepelnek.

A szöveget térképek, a külkereskedelem megoszlását tükröző ábrák, a főbb statisztikai adatokat tartalmazó táblázatok és más rajzok egészítik ki. A lexikon használatához, különösen a táblázatokban feltüntetett adatok megértéséhez, feltétlenül szükséges a kötet elején levő útmutató, valamint a jelmagyarázat gondos áttanulmányozása. A kötet végén részletes bibliográfia található a tárgykörből magyar szerzőktől megjelent művekről.

Az elmondottakból is kiténik, hogy a kiadvány nélkülözhetetlen segédkönyv! Páratlanul gazdag mind életrajzi adatokban, mind a gazdasági, társadalmi, politikai és történelmi események tekintetében, és — főképp — meglepően friss. Bárcsak volna hasonlóan részletes és minden szempontból modern általános lexikonunk is. (Főszerk.: Kende István. 1973. Akadémiai, 1327 l. 225 Ft.)

Pálvölgyi Endre

A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1974

Kondor Istvánné előszavával a közel-múltban jelent meg a Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyvének negyedik kötete.

Mindenekelőtt hadd soroljam fel szerzőit és az általuk megírt témákat. A sort Varga Béla nyitja meg *A közművelődés távlati tervezésének alapelvei Veszprém megyében* című tanulmányával. Tóth Dezső *Veszprém megye köz-művelődési könyvtárai 1965—1973* címmel ír összefoglalót, nem feledkezvén meg — igen helyesen — a szakszervezeti és az iskolai könyvtárakról sem. Verseghi György a *munkásság könyvtári el-látásáról* értekezik. Tölgyesi József az *iskola és a könyvtár* kapcsolatait vizsgálja. Mészárosné Stenger Katalin *Könyvtárosi gondok egy szakmunkás-képző intézetben* címmel azt írja meg, hogy miként, milyen vizsgálódásokat vállalva juthat el egy újdonsült szakmunkás-képző intézeti könyvtáros (nehéz) feladatainak tudatosításáig. Katsányi Sándor *Egy történelmi-társadalmi fogalom ismerete és az olvasás* cím alatt olvasóvizsgálati műhelytanulmányt közöl, kimutatván a demokrácia fogalmának alaposabb ismerete és a színvonalasabb olvasás közötti összefüggéseket. Rákóczi István a *szentgáli Olvasó Egylet* (Kaszinó) történetét tárja fel. A kötetet Keller Antal zárja a *Veszprém megyei tanácsi könyvtárhálózat főfoglalkozású munkatársainak* jegyzékével.

A felsorolás tudatos szerkesztői koncepciót tükröz. Az előszóval egybehangozóan én is azt vallom, hogy e koncepción belül a tegnap, a ma és a holnap témái a fejlődés gyorsítása, a jövő felhőtlenebbé tétele jegyében és érdekében találkoznak. Nem kell fukarkodnom a megírás színvonalának dicséretével sem. Az évkönyv publikációi egytől egyig kiérlelték, elmélyülten elemeznek és helytállóan következtetnek, szóval egytől egyig közlésre érdemes munkák.

Nem vagyok viszont meggyőződve arról, hogy az évkönyv mindenben betartotta-e a regionális és az országos „publikációs terek” közötti munkamegosztás íratlan szabályait. Így Tölgyesi József és Verseghi György dolgozatát mindenképpen szívesebben láttam volna valamely országos orgánumban hasábjain, mint ahogy az utóbbi egyik változatát valóban megláthattam ott is (Könyvtári Figyelő, 1973. 4. szám). Az ilyen vagy az ezekhez hasonló, széles körzónnyalással rajzolt elvi

és ténymegállapító helyzetképek ebben a környezetben nem elég konkrétak, azaz nincsenek összhangban saját milliójukkal. Itt az él igazán, ami a megyéhez, a megye könyvtáraihoz és művelődéséhez kapcsolódik, és annál jobban, minél több tény, adat birtokában, értékelésével és megfelelő összefüggésekbe helyezésével dolgozik.

Az évkönyv többi közleménye az iménti követelményeknek már megfelel, sőt „kiadja” egy eszményi megyei könyvtári évkönyv néhány kívánatos „közleménytípusát” is. E típusok a következők:

— prognosztizálás az általánosan elért tudományos eredmények alkalmazásával és az országos intézményfejlesztési koncepciók megyei adaptálásával (Varga Béla),

— a közelmúlt könyvtártörténete, amely — ha úgy tetszik — a fejlődés érdekében érvel, politizál és agitál (Tóth Dezső),

— a régebbi múlt egzakt feltárása haddan volt értékeink megbecsülése és bizonyos babonák eloszlatása érdekében (Rákóczi István),

— metodikailag kiérlelt szondázás a könyvtárak társadalmi környezetének jobb megismerése, a munka minőségének javítása és elmélyítése céljából (Katsányi Sándor, Mészárosné Stenger Katalin),

— „történelmi forráskészítés”, hogy rólunk, munkánkról majd többet tudjanak (Keller Antal).

Örülök az évkönyv szép küllemének. Ez a Megyei Könyvtár sokszorosítójának tisztos felszereltségére és jó munkájára vall. Kár, hogy több bosszantó gépelési hiba maradt a szövegben. És az is kár, hogy a közleményeket-tanulmányokat nem kísérik idegen nyelvű kivonatok. A belőlük kibontakozó teljesítmények mindenestre már érdemesek lettek volna erre. (1974. 301 l.)

Futala Tibor

HANGVERSENYKALAUZAINK

A HÉT ZENEMŰVE sorozat (Szerk.: Kroó Gy.)	á. 10,— Ft
<i>Pándi Marianne</i> : HANGVERSENYKALAUZ I. (Zenekari művek)	48,— Ft
HANGVERSENYKALAUZ II. (Versenyművek)	34,— Ft
<i>Till Géza</i> : OPERA	60,— Ft
<i>Várnai Péter</i> : ORATÓRIUMOK KÖNYVE	44,— Ft

ZENETÖRTÉNETI KIADVÁNYAINK

<i>Demény János</i> : BARTÓK BÉLA, A ZONGORAMŰVÉSZ (lemezzel)	46,— Ft
<i>Eöszé László</i> : AZ OPERA ÚTJA R. WAGNER ÉLETÉNEK KRÓNIKÁJA (Napról napra)	58,— Ft
<i>Keszi Imre</i> : PEST-BUDA (Muzsikáló városok 2.)	48,— Ft
<i>Kovács János</i> : MOZART BREVIÁRIUM	47,— Ft
<i>Nádor Tamás</i> : G. PUCCINI ÉLETÉNEK KRÓNIKÁJA (Napról napra)	20,— Ft
A. VIVALDI ÉLETÉNEK KRÓNIKÁJA (Napról napra)	22,— Ft
<i>Németh Amadé</i> : ERKEL F. ÉLETÉNEK KRÓNIKÁJA (Napról napra)	22,— Ft
<i>Siegfried Borris</i> : A VILÁG NAGY ZENEKARAI	44,— Ft

GYERMEKKÖNYVEINK

<i>Gál Zsuzsa</i> : Az én zeneszerzőm ERKEL FERENC (lemezzel)	40,— Ft
<i>Gál Zsuzsa</i> : Az én zeneszerzőm KODÁLY ZOLTÁN (lemezzel)	35,— Ft
<i>Langston Hughes</i> : ISMERKEDJÜNK A RITMUSSAL	24,— Ft
<i>Peter Smith</i> : ISMERKEDJÜNK A ZENEKARRAL	28,— Ft
<i>Szabó Helga—Réber László</i> : TE IS TUDSZ ÉNEKELNI!	20,— Ft

ÜNNEPI KÖNYVHETI KIADVÁNYAINK

BARTÓK BREVIÁRIUM (Szerk.: Dr. Újfalussy J.—Lampert V.)	kötve 60,— Ft
(Az ORFEUSZ KÖNYVEK sorozatban)	fűzve 30,— Ft
<i>Szabolcsi Bence</i> : A ZENE TÖRTÉNETE	kötve 56,— Ft
(Az ORFEUSZ KÖNYVEK sorozatban)	fűzve 28,— Ft

ZENEMŰKIADÓ

Könyv és könyvtár IX.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtári évkönyvének, a *Könyv és könyvtár*nak 1973-ban megjelent IX. kötete, jóllehet csupán négy tanulmányt és egy különlegességszámba menő első közlést, a legrégebb magyar Kalevala-fordítást tartalmazza, tematikailag az elmúlt négy évszázad magyar törtéelmének szinte minden korszakos szellemi mozgalmához kapcsolódik. Mégpedig úgy, hogy közben egy pillanatig sem próbál valamiféle mesterséges, formálisan egy szára fűzött egységet vagy folytonosságot teremteni: a tanulmányok itt valóban *adalékok* a magyar kultúra szellemi-ideológiai történéseinek valóságos folyamatosságához.

Az egyes tanulmányok jószerevel az „ideológiatörténet” műfajába sorolhatók. Vonatkozik ez még *Esze Tamás*nak Sztárai Mihályról írott tanulmányára is, annak ellenére, hogy a szerző itt az életrajz számos tisztázatlan vagy ellentmondásos mozzanatának alapos föltárásával kötötte egybe elemzését. Sztárai Mihály alakja méltán kelt érdeklődést azokban, akik közelebbről meg akarják érteni a Shakespeare Angliájával vetekedően eseménydús, de sajnos, shakespeare-i tehetségű krónikás híján gyorsan feledésbe vagy sápadtan búsongó legendákba hanyatló magyar XVI. századot. A jobbágyfaló törökverők, a pénzért hitet cserélő hősök, a hozományért epekedő lírai költők, a Kálvin puritán hitéért harcoló parázna főnemesek, a Balassiak, Móré Lászlók, Török Bálintok, Bornemisszák riasztóan irtalmatlan és ugyanakkor lenyűgözően vérből, élettől duzzadó korszaka volt ez. E kornak volt gyermeke a „legtelhetségesebb és legtevékenyebb magyar reformátorok egyike”-ként jellemezett Sztárai Mihály. Ugyanaz a vitalitás, szélsőségekre hajlamos, szenvedélyes kedély jellemzi, mint ismertebb kortársait. Sztárai 1547-től 1563-ig — másfél évtized munkájával — protestáns egyházkerületet formált a pécsi püspökség területén. 1563-ban mégis el kellett hagynia Baranyát, s — két bejegyzés tanúsága szerint — 1563 őszén Gyulán telepedett meg. Esze Tamás a gyulai letelepedés okait magyarázza s egyszersmind cáfolja is azokat a szakirodalomban hosszú időn keresztül szereplő adatokat, amelyek Sztárai gyulai működését a prédikátor ifjabb éveire, 1551-re, vagy 1554-re helyezik.

Gombáné Lábos Olga Kecskeméti Alexis János világ- és történelemszemlélete, politikai felfogása című tanulmánya (mely a mellékelt jegyzet szerint csupán része egy nagyobb tanulmány-

nak) a XVII. század eleji protestáns-hitvitázó irodalom egyik kiemelkedő fontosságú alakját mutatja be. Kecskeméti A. János két, a maga korában nagy fontosságú munkája közül csak az egyik, Az Dániel próféta könyvének magyarázatja (Debrecen, 1621) maradt fenn. A szerző már a tanulmány bevezetőjében világosan meghatározza a maga „olvasati szempontjait”, amikor a prédikációs kötetet „szerzőjének erős társadalmi-politikai érdeklődése folytán kitűnő *szociográfiának*” nevezi. Mint a további meggyőző okfejtésből kitűnik, Kecskeméti, aki nemcsak jeles hitvitázó, hanem a kor egyik legkiválóbb magyar politikai gondolkozója is volt, művében a Dániel könyvében rejlő allegorikus lehetőségek sokoldalú kihasználása révén, az ideális uralkodóként tisztelt Bocskai halálát követő évek tájékozódási zűrzavarában igyekezett eszmei iránytűként működni, s — a korra jellemző teológiai köntösben — próbálta megrajzolni az eszményi uralkodó alakját, fölmutatván egyszersmind az általa egyedülínek hitt kiutat: a protestáns erkölcsi normák következetes megtartását.

Míg a XVIII. század utolsó harmadának szellemi kapcsolódása az európai (és ekkor főleg francia eszmék) főáramához általánosan ismert, és viszonylag alaposan feltárt, jóval több homály fedi a magyarországi gondolkodás történetének azt a kérdést, hogyan, milyen közvetítésekkel és csatornákon keresztül jelentek meg korábban nálunk a felvilágosodás gondolatai. E kérdéshez szolgáltat fontos adalékokat Lengyel Imre: *A svájci felvilágosodás és debreceni kapcsolatai*. Miért éppen Svájc és Debrecen? A válasz kézenfekvő: a hazai protestáns főiskolák diákjai külföldi tanulmányútjaik során elsősorban Svájc, Hollandia és Németország református főiskoláit, teológiai fakultásait keresték föl, mivel azok — mindenekelőtt Svájc — nagy kedvezményekben részesítették az ott tanulni vágyó „szorongatott hittársakat”. Jól illusztrálja ezt egyetlen adat: a XVIII. században Svájc egyetlen városában, Bazelben 200 magyar diák tanult, s közülük 50 Debrecenből származott. Lengyel Imre tanulmánya először arra a kérdésre keres választ, hogyan, milyen formában találkozhattak az így kikerült magyar diákok a felvilágosodás eszmekörével.

Ezt követően a három legjelesebb közvetítő, Maróthy György, Szilágyi Sámuel és Hatvani István Svájcban töltött éveit és hazai tevékenységét mutatja be.

A finn Kalevala első teljes magyar

fordítása — Barna Ferdinánd műve — 1871-ben jelent meg, és százegy esztendővel később, 1972-ben a legújabb, a fiatalon elhunyt romániai Nagy Kálmáné. A finn népi eposznak, amely Vikár Béla 1909-es fordításában vált szinte magyar klasszikus művé, több kisebb részletét mások is lefordították. Különösen érdekes azonban a finnugor nyelvrokonság első nagy kutatójának, Reguly Antalnak fordítástörédéke — az egyetlen régi Kalevala-fordításunk. Az 1908-ban felbukkant kézirat keletkezését (a források egybevetése alapján) 1840 őszére lehet datálni. *Molnár Ferenc*: Reguly Antal Kalevala-fordítástörédéke címmel, a munka történetét elemző alapos bevezetővel teszi most a szélesebb olvasóközönség számára is hozzáférhetővé Regulynak eddig csak szakkörökben ismert kísérletét.

Csúry István: A „Huszadik Század” szociológiai pozitívizmusa című terjedelmes tanulmánya méltán érdemel figyelmet, nemcsak a magyar ideológiatörténet szakkutatói, hanem a század magyar irodalma, történelme iránt mélyebben érdeklődő olvasók körében is. A szerző az e korszakkal kapcsolatban sokszor még ma is kísérő, elhamarkodott vagy szándékosan leegyszerűsítő általánosítások helyett az egyedül termékeny utat járja: filológusi alaposággal és le a Társadalomtudományi Társaság „eklektizmu-

sának” hol tudatos, hol öntudatlan gyökereiig, és bontja alkotóelemeire azt a sajátosan képlekeny ideológiai alakzatot, mely egyenlő érvénnyel törekedett magába olvasztani az európai „életfilozófia”, a századvégi tudományos pozitívizmus, a biologicista társadalomfelfogás, a marxizmus és az empiriokritizmus különféle elemeit. (A Társadalomtudományi Társasággal kapcsolatban I. Katona Jenő: A szociológia első magyar műhelye, című recenzióját a Könyvtáros 1974. 5. számában.) Csúry tanulmányának érdeme, hogy a Huszadik Század pozitívizmusával mindig vitázó „progresszív idealizmus” ellenérvei is helyet kapnak nála, hiszen ha tekintetbe vesszük, hogy ez utóbbinak a képviselői — Lukács György, Fülep Lajos, Mannheim Károly, Hauser Arnold, Antal Frigyes, hogy csak a legkiemelkedőbbeket említsük — az alapjaiban már ekkor kirajzolódtól polémiát pár évtizeddel később Európa szellemi hadszínterein folytatták, akkor nyilvánvaló, hogy Csúry nemcsak a magyar, hanem az európai gondolkodás történetének egy — voltaképp még máig sem lezárult — fejezetéhez is fontos adalékokkal szolgál kivételes tárgyismeretről tanúskodó, inspiratív tanulmányában. (Debrecen, 1973. KLTE Könyvtára, IX. kötet, szerk.: Csúry István. 284 l.)

— cz —

Molnár Imre: Az információkeresés fogalomrendszere

Az információs szaktezaurusz fogalma, rendszere és felépítése

Az információs igények kielégítése az információtömeg növekedése miatt nemcsak az olvasók és könyvtárosok súlyos gondja, hanem a gazdasági vezetőké is. A mindent elöntő információáradat megfékezésére hatékony eszköznek bizonyulnak a számítógépek, de csak akkor, ha okosan tudjuk őket felhasználni. Az adatok mennyisége ma már egyre kevésbé okoz zavart: a jelenlegi gépek háttértárolói már milliós adathalmaz elhelyezését és „átfésülését” is lehetővé teszik. Kellő kihasználtság vagy az igények ésszerű összegyűjtése esetén a feldolgozás költsége is ésszerű keretek között tartható. A technikai lehetőségek tehát megvannak: a fő kérdés most az, hogyan tudjuk a gépi rendszer hatékonyságát szellemi eszközökkel lényegesen megnövelni.

A gazdasági életben többnyire előre rögzített struktúrájú adathalmazokkal

dolgoznak, ezek képezik az ún. adatbankok alapját. A szélesebb értelemben vett könyvtárosi gyakorlatban azonban sokkal kevesebb kötöttség engedhető csak meg, hiszen sem a fogalmak struktúrája, sem a fogalmak és a velük jellemezhető dokumentumok kapcsolata nem olyan egyértelmű. (A katalógusban a szerző szerinti vagy a cím szerinti keresést nyugodtan kihagyhatjuk a számításból, mivel ez olyan triviális feladat, amelyre még sokáig nem érdemes számítógépet igénybe venni.)

Első közelítésben tűrhető megoldást jelentett a *deskriptorok* fogalmának bevezetése a könyvtárosi gyakorlatba. Ennek a végtelenségig leegyszerűsített információkereső nyelvnek felbecsülhetetlen értéke, hogy alkalmazhatók rá a Boole-algebra műveletei, elsősorban az ún. logikai szorzás művelete. Segítségével könnyen megvalósítható — akár kézi

lyukkártyák alkalmazásával is — a több szempontú keresés egyszerű, de hatékony módja, a koordinált indexelés. Ez a módszer számítógépen is jól alkalmazható — sok keresőrendszer ma is csak ezt a „lyukkártyás” megoldást alkalmazza.

A számítógépek azonban sokkal hatékonyabb rendszerek megvalósítására is alkalmasak. A probléma megoldásának kulcsa a deskriptorok közötti fogalmi strukturáltság kialakítása, vagyis a *tezauruszok* felhasználása az információkeresésben.

A tezauruszok felhasználhatók úgy is (akár a számítógépen belül, akár kívül), mint az egyszerű deskriptoros kereső rendszerek kiegészítő eszközei, amelyek „tippeket adnak” a gépnek — vagy az embernek — a releváns deskriptorok kiválasztására. Így áthidalható az a nagy szakadék, ami a deskriptorként felvett és fel nem vett kifejezések között van, a deskriptorok számának túlzott felduzzasztása, és ezzel együtt a rendszer méreteinek mértéktelen növelése nélkül. Másrészt bevonhatók a keresésbe olyan további deskriptorok, amelyek kibővíthetik, specializálhatják vagy általánosíthatják a keresést.

Erre az izgalmas területre ad némi betekintést *Molnár Imre* könyve. Részleteiben sok hasznos ismeret közül a tezaurusz készítésével, főleg annak technikai kivitelezésével kapcsolatban. A könyv legtanulságosabb része az, ahol leírja, hogy ő maga miként próbált modell-

kísérletekkel kialakítani egy tezaurusz-készítési technológiát. Leírásában azonban, sajnos, éppen azokon a részeken siklik át elegáns könnyedséggel, ahol az elvi jelentőségű problémák volnának. Nem foglalkozik pl. a monohierarchikus felépítésből adódó problémákkal. A relációk közötti (formális tulajdonságaikat és tartalmi vonatkozásait tekintve egyaránt lényeges) különbségek elmosásával pedig gyakorlatilag kizárja a lehetőségét a finomabb kereső rendszerek felépítésének.

A szerző stílusa gördülékeny, szövege olvasmányos. Annál ríkítóbb az ellentét szóhasználatának pongyolasága, a fogalmak átgondolatlansága és a kifejtés könnyedsége között. Rendszeresen összekeveri például a fogalmat annak kifejezési formájával (pl. a fogalmak hangalakjáról beszél). Főnévi igenévnek nevezi az igéből képzett főneveket (bérelszámolás, viztisztítás, szigetelés). Tagadja, hogy az enzimek összefoglaló fogalma és az egyes enzimek között (mátsutt: a biológia és a mikrobiológia között) szemantikai kapcsolat van.

Végül hiányoljuk, hogy a szerző nem hivatkozik kötetének ikertestvére: a könyv ugyanis — szinte teljesen egyidőben — az Építészeti Tájékoztatási Központ kiadásában is megjelent, más címmel, más bevezetéssel és más mellékletekkel, a Tájékoztatástudományi Tanulmányok 1. köteteként. (Közgazdasági és Jogi, 1973. 220 l. 24,50 Ft)

Varga Dénes

Csehszlovák kiadvány a magyar könyvtárügyről

A Csehszlovák Állami Könyvtár Könyvtárügyi Kutató és Módszertani Központjának gondozásában *Könyvtárügy a Magyar Népköztársaságban* címmel kiadvány jelent meg, amely a magyar könyvtárügy fejlődését meghatározó, illetve bemutató dokumentumokat és tanulmányokat gyűjti egybe. A kötet a néhány évvel ezelőtt létrejött megállapodás alapján került kiadásra. Párját: *A csehszlovák könyvtárügy és tájékoztatásügy kérdései* című tanulmánygyűjteményt a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1969-ben rendezte sajtó alá.

A Csehszlovákiában megjelent kötet olyan fontos dokumentumokat tár a csehszlovák könyvtárosok elé cseh nyelven, mint a III. országos könyvtárügyi konferencia tézisei, valamint a Szakmai

irányelvek a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez, s olyan értékes tanulmányokat közöl, mint Táncoz Gábor: A könyvtár pedagógiai funkciói — ahogy a nevelésszociológia látja; Kondor Imréné: Gyűjtőköri együttműködés — helyzetkép és javaslat; Horváth Tibor: A könyvtárak műszaki fejlesztése c. írása.

A nemzetközi együttműködésnek ez a formája igen előnyös, mert a baráti államok könyvtárügyének időszerű kérdéseit közvetlen forrásból, az illető ország dokumentumaiból és szerzőinek tanulmányaiból anyanyelvükön ismerhetik meg a másik ország könyvtárosai. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ arra törekszik, hogy a többi szocialista országgal is kiépítse a kapcsolatnak ezt a formáját.

(K. F.)

Táncsics Mihály 1799—1884.

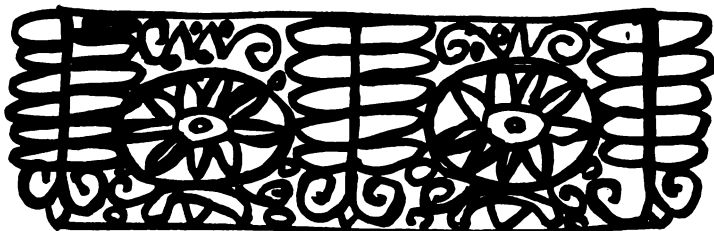
Bármennyire hihetetlenül hangzik, mégis így igaz: Táncsics Mihályról csak most, egy kettős évforduló (175 éve született, 90 éve halt meg) kapcsán készült először ajánló bibliográfia. Lukácsy Sándor jogosan panaszkolta jubileumi megemlékezésében, hogy Táncsicsot manapság nemigen szokás olvasni. Tegyük hozzá, olvastatni sem... Hasonló a helyzet a rávonatkozó irodalommal is. Nagyon időszerű volt tehát — a ritka kettős jubileumtól függetlenül is — e kis füzet kiadása. Ráirányítja könyvtárosok, olvasók figyelmét a múlt század magyar történelmének egyik legjelesebb, talán legeredetibb alakjára, a forradalmár politikus és gondolkodó munkásságára. A tatabányai József Attila Megyei Könyvtár vállalkozásának van egy másik forrása is: Táncsics Komárom megye, nevezetesen Ácsteszer község szülötte, az ajánló bibliográfia szervesen illeszkedik a könyvtár helyismereti publikációinak sorába.

Győri László, a könyvecske összeállítója három fejezetre tagolta az egybegyűlt címanyagot. Táncsics önállóan megjelent műveinek jegyzékét — *Illés Ilona* munkája — változtatás nélkül átvette a Petőfi Irodalmi Múzeum Táncsics-repertóriumából; ez 70 tételet tartalmaz, időrendbe sorolva. A második fejezetben — 107 cím — a felszabadulás utáni Táncsics-irodalom található meg: lényegében minden fontosabb könyv, könyvrészlet, folyóirat- és hírlapcikk, valamint tíz szépirodalmi alkotás. Itt a betűrendes elrendezést választotta, akár csak a kissé szűkösnek látszó — mindössze 9 tételes utolsó részben. Ez néhány hírlaptudósítást és egy könyvrészletet foglal magában, *Táncsics Mihály és Ácsteszer* címmel. Az egész bibliográfiára érvényes, hogy csak címleírásokat közöl, kivételként — ha okvetlenül

szükséges — egy-két esetben rövid anotációt is.

Mindenképpen elismerést érdemel, hogy az ajánló bibliográfia pontosan az évfordulóra látott napvilágot. Szóvá kell azonban azt is tenni, hogy a sietség nyomai itt-ott felfedezhetők rajta. Nem maradt kellő idő az autopszia elvének maradéktalan alkalmazására, a gondosabb szerkesztésre, egyáltalán a *finomabb munkálásra*. Szembetűnő hiba, hogy a címleírások nem egységesek — a periodikumoknál hol sorszámot, hol dátumot jelölnek —, s a cikkek egy részénél hiányzik az oldalszám. Nem éppen szerencsés megoldás, s némileg zavarólag hat, hogy a második — egyébként legtöbb újat hozó — fejezetben a betűrendes szerkezetet részesítette előnyben (sajnos, a besorolás nem mindig pontos). Így elsikkad Táncsics munkásságának sokszínűsége, s különböző értékű és típusú közlemények — filológiai tanulmányok, forráspublikációk, könyvismeretések, ünnepi megemlékezések stb. — kerülnek egy csoportba. Ezek közül néhánynak nem is itt, hanem a harmadik fejezetben volna a helye. Bizonyára növelte volna az összeállítás értékét, ha az első részben az 1957-ben kiadott, könyvnyen hozzáférhető *Válogatott írásai* című gyűjteményt elemzően is feltárja.

Mindezek a pontatlanságok természetesen könnyen kijavíthatók. Remélhetőleg hamarosan mód nyílik rá. Megfogalmazódik ugyanis a kívánság, javaslat: e kis, bizonyos fokig alkalmi jellegű füzetet a tatabányaiak egészítsék ki, fejlesszék tovább *Táncsics Mihály roppant hiányzó személyi bibliográfiájává*. A könyvtárosok, az olvasók, és a már az ajánló bibliográfiát is hasznos segédeszközként forgató kutatók érdeklődéssel várják ezt a munkát. (Tatabánya, 1974. 37 l.) *Bényei Miklós*

A Párttörténeti Közlemények repertórium 1955—1972.

A „Párttörténeti Közlemények” című, negyedévenként megjelenő folyóirat előzménye „A Magyar Munkásmozgalmi Intézet Értesítője” c. kiadvány volt, mely 1955-ben indult. A folyóiratban közreadott cikkek, tanulmányok és egyéb közlemények jegyzéke a Párttörténeti Intézet fennállásának 25. évfordulója alkalmából jelent meg Pálmai Magda és Vida Sándor összeállításában. Az anyag csoportosítása a következő: 1. szerkesztőségi cikkek, 2. tanulmányok, cikkek, 3. közlemények, 4. konzultációk, 5. viták, 6. dokumentumok, 7. visszaemlékezések, 8. életrajzok, 9. nekrológok, 10. tudományos ülésszakok, kongresszusok, konferenciák, 11. hírek kisebb közlemények, tanulmányutak, rendezvények, 12. pályázatok, 13. szemle: a) könyvszemle b) folyóiratszemle, 14. bibliográfiák, kronológiák, jegyzékek stb. A csoportokon belül a címléírások a szerzők, illetve a címek betűrendjében sorakoznak. A jegyzéket névmutató egészíti ki.

A folyóirat-repertóriumoktól általában azt várjuk el, hogy a feldolgozott kiadványban megjelent cikkeket tartalmilag is feltárják, vagyis hogy a tárgy- és név-

mutató szerepét egyaránt betöltsék. A folyóirat jellegétől, a benne közreadott cikkek témájától függ azután, hogy az anyagot milyen elrendezésben és milyen szakcsoportosításban közli a repertórium: szakrendben névmutatóval, vagy — ritkábban — a szerzők nevének betűrendjében tárgy- illetve szakmutatóval. (Előfordul, hogy mindkét elrendezés megtalálható egyetlen repertóriumban.)

A Párttörténeti Közlemények repertórium a tartalmi szempontokat mellőzi, és ezen nem változtat az sem, hogy bizonyos formai kategóriákat alkalmaz. Ezek ui. nem pótolják a szakcsoportokat vagy a tárgymutatót, hiszen aligha akad, aki „cikkek”-et, „tanulmányok”-at, „közlemények”-et, „viták”-at keres függetlenül attól, miről szólnak ezek a cikkek, tanulmányok, viták stb. A választott módszert ezért nem mondhatjuk szerencsésnek. Bármilyen gondnal, bármennyire áttekinthetően készült is a jegyzék, e fontos folyóirat 18 évfolyamában megjelent értékes anyag továbbra is feltárára vár. (1973. az MSZMP KB Párttörténeti Intézet, 81.)

P. E.

Műszaki bibliográfia 1971.

Évente — ezúttal immár kilencedszer — jelenik meg a Műszaki bibliográfia Jánuszky Lajos szerkesztésében. Az évenkénti megjelenést a műszaki tudományok felgyorsult fejlődése indokolja. E kötet az 1971-ben megjelent hazai műszaki kiadványokat regisztrálja, azonban több korábban megjelent művet is említ. Ezeknek nagyobb része kereskedelmi forgalomba nem került, vagy pedig különböző dokumentációs intézmények kiadványa, amelyeknek regisztrálására a szerkesztő ezúttal is nagy gondot fordított. A bibliográfia anyagát a korábbi gyakorlatnak megfelelően az ETO szakrendjében tárja fel. E rendszer korlátait — amelyekről már annyiszor írtunk — a szerkesztő azal enyhítette, hogy több esetben (pl. a híradástechnika, a bányászat és az élelmiszeripar esetében) a szakrendi csoportosításban nem alkalmazta következetesen az ETO szerinti sorrendet. Ezért a kötetet részletes betűrendes tárgymutatóval egészítette ki, amely mind az ETO, mind az egyéb szakcsoportok tételeinek tárgyszavait tartalmazza. Az eligazodás meg-

könnyítésére a tárgyszavakat a szinonimák figyelembevételével több változatban is közli (pl. autó — gépkocsi). Mindez kétségtől megkönnyíti az áttekintést.

Ha a bibliográfiában szereplő művek több témakört foglalnak össze, akkor valamennyi fontosabb tárgyköri csoportosításban megtalálhatók. A bibliográfia a szakcsoportokon belül a műveket a szerző vagy a címszó szerinti betűrendben közli. A többszerzős művek csak az első szerző szerinti sorrendben találhatók. A kötetet betűrendes szerzői névmutató egészíti ki, amely — a közreműködők és a fordítók kivételével — valamennyi szerzőt, átdolgozót és szerkesztőt felsorolja. A művek leírására a bibliográfia rövidített címléírást alkalmaz. A kötet szerkezete és tartalmi felépítése nagyjából megfelel az előző évi gyakorlatnak. Eltérés csak néhány szakcsoport esetében van, ahol a szerkesztő figyelembe vette az ETO új hazai kiadásában használatos terminológiát. (Műszaki, 1973. 250.)

Bagi János

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A CSALÁDSZOCIOLÓGIA újabb irodalma címmel adta ki tematikus szociológiai bibliográfiák c. sorozatának 1. füzetét a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. (A sorozat szerkesztője Remete László.) A családszociológia valamennyi fejlett iparú államban előtérbe került tudomány, mivel az iparosodás és az urbanizáció problematikusan helyezte hozta a hagyományos családöt. A bibliográfia az 1968-tól 1973-ig megjelent irodalmat dolgozta föl, s a téma hatalmas anyagából az összeállító, Bárti Anna azokat a külföldi, idegen nyelvű műveket is figyelembe vette, amelyek a budapesti szociológiai gyűjtőkörű könyvtárakban fellelhetők (FSZEK, Akadémiai, a KSH Könyvtára). A folyóiratcikkek esetében a hazai nagy könyvtárakba járó periodikák adták a válogatás alapját, a magyar szerzők munkáit viszont szélesen értelmezve, a téma határterületeiről is felvette a bibliográfia.

SOMOGYI BÉLA munkásságáról készített bibliográfiájával indította el új sorozatát (Vasi életrajzi bibliográfiák) a Szombathelyi Megyei Könyvtár. A sorozat célja, hogy megismertesse a megye kiemelkedő szülötteit, vagy azokat, akik tevékenységük, életútjuk során kerültek kapcsolatba e tájjal. Az első füzet — Csáki Pál összeállítása — rövid életrajzot közöl, majd Somogyi Bélának, a Népszava mártírhalt szerkesztőjének könyveit, cikkeit, fordításait, tankönyveit sorolja fel, végül a róla szóló írásokat közli. A bibliográfiát a Népszava és más sajtótermékek hasonmás-képei illusztrálják.

SZAKMUNKÁS TANULÓKNAK adott ki ajánló bibliográfiát a Debreceni Megyei Könyvtár *Fejlesztés Évének*, a Hajdúböszörményi Városi Könyvtár munkatársának összeállításában. A jegyzék az említett két könyvtár szakkönyv-állományából válogatja hét szakmai csoport (villanyszerelő, gép forgácsoló, lakatos, mechanikai műszerész, asztalos, textilipari, kőműves) részére egy-egy témakör legfontosabb ismeretanyagát. Az illusztrációkat és a borítót *Gonda Zoltán* készítette.

VÁLOGATÁS A ZENEI gyűjtemény anyagából címmel jegyzéket bocsátott ki fennállásának 10. évfordulójára az FSZEK zenei könyvtára. A válogatás a gyűjtemény keresztmetszetét kívánja bemutatni: minden korszakból, minden zenei műfajból és minden fajta hangszer számára szerzett műből kínál anyagot a zenekedvelőknek.

A MOSONMAGYARÓVÁRI ÁLTALÁNOS Tanítóegylet története (1871—1941) címmel Tuba László tanulmányát jelentette meg a Győri Megyei Könyvtár. A „Kisfaludy Károly Könyvtár füzetei” sorozat 3. darabjaként közzétett munka az egylet 70 éves történetét úgy mutatja be, hogy a szervezet sorsán túl a megye tanítóóságának valóságos szociográfiája is kikerekedik belőle. Az egylet 1941-ben magától szűnt meg, a háborús viszontagságok, katonai behívások idején nem volt, aki érdekvédelmi kérdésekkel foglalkozzék. Tuba László lebilincselően érdekes munkája kitűnő körkép, s kivált pedagógusok számára igen tanulságos olvasmány.

EGRESSY BÉNI pályaképét rajzolja meg *Csorba Zoltán* abban a sokszorosított kiadványban, melyet a Miskolci Megyei Könyvtár jelentetett meg. A szerző irodalomtörténeti munkássága során igen sokat foglalkozik helytörténeti témákkal, s Borsod és Miskolc irodalomtörténetének, *Petőfi, Jókai és Tompa* helyi kapcsolatainak feltárása, valamint a *Kazinczy Gábor* életrajz után vállalkozott arra, hogy a Szózat zeneköltőjét, sok *Petőfi-vers* megzenésítőjét, az *Erkel-operák* szöveggényíróját bemutassa a megye olvasóinak; *Egressy Béni* ugyanis *Sajókazincson* született — ez *Kazincbarcika* egyik faluóse.

A KÖNYVTÁRI ÉS DOKUMENTÁCIÓS SZAKIRODALOM c. referáló lapjának első öt évfolyamáról adott ki mutatót a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Az 1969—1973-as éveket felölelő kiadvány első részében a dokumentumok szerzői, illetve — a szerző nélkülieknél — cím szerinti betűrendben követik egymást. A füzet 4025 tételt tartalmaz.

A MAGYAR KÖNYVTÁRI szakirodalom bibliográfiája című KMK kiadvány 1973. IV. negyedévi füzeté 19 könyvtárügyi szaklap, 53 napilap, illetve folyóirat könyvtári vonatkozású cikkeit sorolja fel annotálva. A szakrendi ismerettestet betűrendes és tárgyszómutató egészíti ki.

NÉMETHON TAVASZRA VÁRT címmel bocsátott ki röpbibliográfiát az NDK irodalmáról a szegedi Somogyi Könyvtár. A két évtized terméséből válogató jegyzéket *Kormányos András* állította össze.

**50 %-os
árkedvezményel vásárolhat
a**

KÖNYVTÁRELLÁTÓNÁL!

KERESSE FEL

**Budapest, XIII., Radnóti Miklós u.18. sz.
alatti raktárunkat!**

**Nagy választék szépirodalmi és ismeretterjesztő stb.
könyvekből**

**Levél cím: KÖNYVTÁRELLÁTÓ
1391 Budapest Pf. 204.**

**22 ÉVE A KÖNYVTÁRAK
SZOLGÁLATÁBAN!**

Ára: 6 forint